

דור ה-Y בישראל, פרק 2 הילד בן שלושים - בגרות מעוכבת

עוז אלמוג, תמר אלמוג

נוצר ב-10/14/2013

צעירים בישראל
גיא פריבס

טקסי חניכה בעידן החופש

מקובל למיין את מהלך חייו של האדם כרצף של שמונה שלבים: טרום לידה, ינקות, ילדות, נעורים והתבגרות, גיל מעבר ("עמידה"), הזדקנות והתבלות, זקנה וקשישות או תשישות (התקופה שסמוך לסיום מחזור החיים).¹

עד ימי הביניים לא התייחסו באירופה לילדות כאל תקופה מובחנת, ולכן גם לא נוצרה הכרה ערכית-

חינוכית בצורך להגן על קטינים. הילד נחשב למבוגר קטן, והיחס אליו היה בהתאם (כולל העסקתו בעבודות פרך).²

המונח "התבגרות" (Adolescence) שפירושו לגדול, הוא מודרני במהותו.³ למעשה, רק במאה ה-19 החלו לתפוש את תקופת הנעורים והתבגרות כתקופה נפרדת בחיים,⁴ שבמהלכה חלים על המתבגר מלבד תהליכים פיזיולוגיים גם שינויים קוגניטיביים, רגשיים וחברתיים, המשפיעים אלה על אלה.⁵

המשקל שמייחסת החברה האנושית לכניסתם של הצעירים בברית עולם המבוגרים מתבטא באופי האוניברסאלי של טקסי הבגירה, שנקראים בספרות האנתרופולוגית גם טקסי חניכה או מעבר.⁶ טקסי המעבר בתרבויות הפרה-מודרניות העניקו ליחיד לא רק כרטיס כניסה שווה זכויות לעולם הבוגרים, אלא גם הכרה בו כשותף במעגל הקהילתי, שכללה, בין השאר, היתר חברתי להקים משפחה ולהוליד ילדים. טקסי מעבר מקובלים גם בחברות המודרניות. לעיתים מדובר בשימור הטקס העתיק, שעובר בירושה מדור לדור (כמו טקס בר-המצווה היהודי),⁷ ולעיתים בטקסים שעוצבו ברוח חדשה.⁸

כאשר בוחנים את מסלול ההתבגרות של דור ה-Y הישראלי חשוב לשים לב לנקודה מעניינת: כמעט בכל המרכיבים החוקיים שהגדירו בגרות בחברה הישראלית בעבר, חלו שינויים פורמאליים ובלתי-פורמאליים, שהשפיעו ועדיין משפיעים על סימון קווי התיחום בין ילדות לבגרות. להלן הבולטים שבהם:

פמיניזציה של טקסי מעבר

בעולם העתיק נועדו טקסי המעבר בעיקר לגברי השבט, שהיו השליטים הבלעדיים. בימינו, בעקבות התפשטות הפמיניזם ואתוס שוויון הזכויות, מתרבים טקסי מעבר מודרניים המיועדים גם לבנות. השוויון המגדרי נכנס עמוק ללב התרבות הדומיננטית בשנות השמונים והתשעים, ובא לידי ביטוי, למשל, בשמות "גבריים" לבנות דור ה-Y

(דניאל, גל, ליאור וכדומה), ובטקסי בריתה וחגיגות בת-מצווה מרובות משתתפים.⁹

גם טקס הגיוס לצה"ל - שנחשב בישראל לטקס חניכה חשוב וייחודי - עבר בשנים האחרונות תהליכי פמיניזציה, וכיום גם בנות שמתגייסות חוגגות אותו עם משפחה וחברים. כך גם טקסי הפרידה מהרווקות, שמשותפים היום לצעירים ולצעירות כאחד.

דרכון כתעודת זהות

תעודת זהות, המונפקת לכל תושבי המדינה בהגיעם לגיל בגרות (ברוב המדינות בגיל שש-עשרה), מציינת בחברה המודרנית את ההיתר והחובה להיחשב אזרחים שווי זכויות וחובות. בעוד שבקרב הדורות הקודמים סימלה תעודת הזהות את קבלתו של הצעיר לעולם הבוגרים, הרי שבקרב צעירי דור ה-Y פינתה תעודת הזהות את המקום לטובת הדרכון. כיום יותר ויותר משפחות יוצאות לחופשות ולטיולים מחוץ לישראל ועל כן מרבית הילדים מוציאים דרכון(שהוא למעשה תעודת זהות בינלאומית) כבר בגיל צעיר, עוד לפני הוצאת תעודת הזהות. הדבר משקף את האופי הגלובלי של דור ה-Y ואת רמת החיים הגבוהה שאליה רובם נולדו.

מימון מותרות ולא פרנסת המשפחה

העסקת ילדים היתה נפוצה באירופה עד שלהי המאה התשע-עשרה. עם העלייה בתוחלת החיים, התפתחות שיח זכויות האדם, צמיחת המשפחה הגרעינית המודרנית והחינוך הממלכתי, הוגבלה והוסדרה עבודת הילדים בחוק. גיל העבודה החוקי במדינות המערב נע בין ארבע-עשרה לשש-עשרה, והחוק המסדיר העסקת ילדים ונוער קובע קריטריונים רבים כגון גיל מינימאלי, מספר שעות עבודה ועוד. ההגבלות הללו הפכו את הכניסה לעול העבודה המפרנסת כאחד הביטויים המובהקים לבגרות עצמאית.¹⁰

שיעור הילדים בחברה הישראלית שעבדו לפרנסתם ולפרנסת משפחותיהם בעבר היה גדול יותר. משפחות רבות של מהגרים נאלצו להישען על ילדיהם, הן בשל הקושי שלהם להסתגל לתרבות החדשה והן בשל המצב הכלכלי הקשה של המדינה כולה. הדבר נבע גם ממערכת ההסללה בחינוך הממלכתי: אלה שהמשיכו במסלול העיוני עד לבגרות (בני המעמד הבינוני והגבוה) בדרך כלל לא עבדו, בעוד שרבים מאלה שהמשיכו במסלול המקצועי - עבדו (לעתים כחלק מהתנסות מקצועית של לימודיהם, או כסיוע בעסקים קטנים של הוריהם). השינוי אצל דור ה-Y מתבטא אפוא בכך שיותר צעירים מבתים מבוססים מעוניינים לעבוד, אבל בעיקר כדי לממן לעצמם הוצאות שוטפות נלוות, שהן בחזקת מותרות (טלפונים סלולריים, פרטי לבוש אופנתיים, בילויים וכדומה).¹¹

עם מכונית לבית-הספר

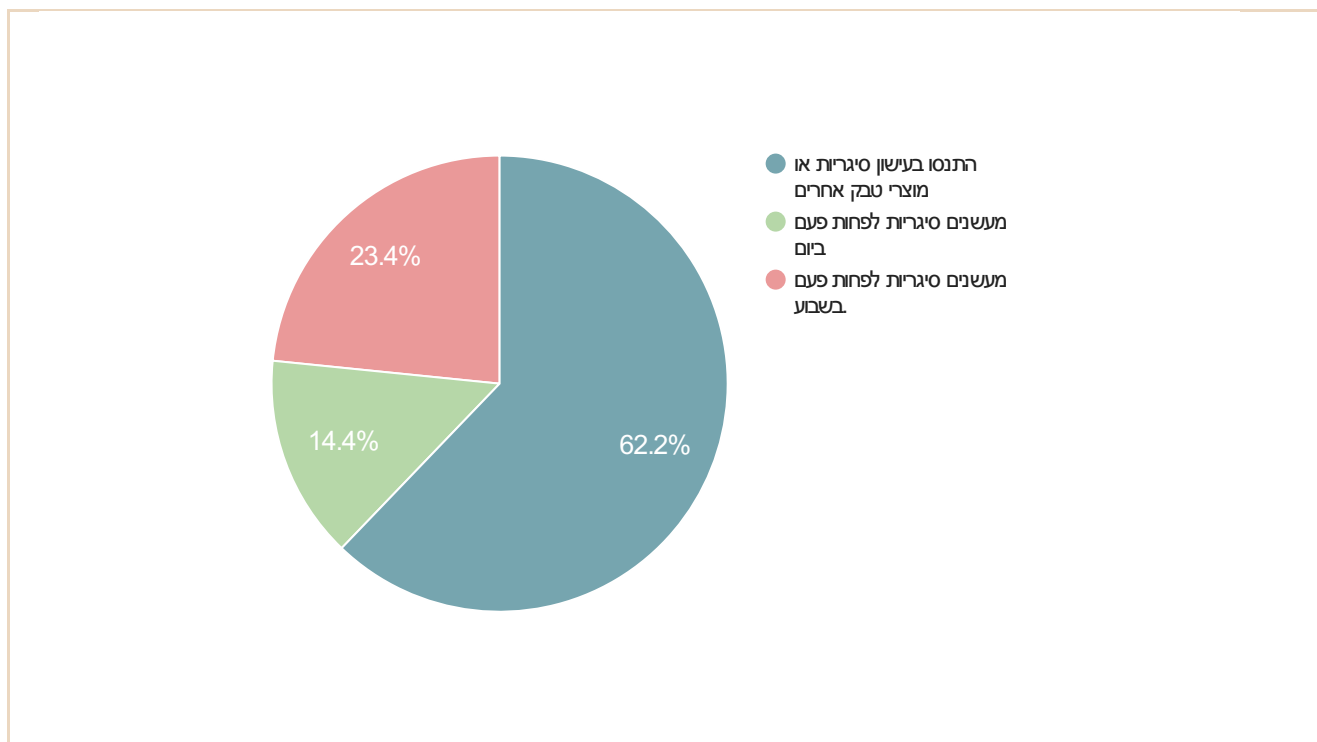
הרישיון לנהוג ברכב היווה תמיד ביטוי סמלי ומעשי לבגרות ולעצמאות.¹² בישראל ניתן כיום להוציא רישיון נהיגה לרכב פרטי ומסחרי מגיל שש-עשרה ותשעה חודשים. הורדת גיל הוצאת הרישיון למכונית ולאופנוע (במשך שנים רבות הוא עמד על שמונה-עשרה), לצד הופעת אופציות ביניים ממונעות, כגון אופניים וקורקינטים חשמליים, טוסטוסים וטרקטורונים - מטשטשות בשנים האחרונות את טקסי הבגרות ההיסטוריים, שהבחינו בין נערים למבוגרים. ויש עוד הבדל אחד חשוב שמבדיל בין הדורות: האימהות של דור ה-Y נמנו על הדור הראשון שבו נשים השתוו לגברים בגיל קבלת רישיון הנהיגה (17-18). זאת היתה אז בגדר מהפכה של ממש. אצל בנותיהן הוצאת רישיון נהיגה הוא דבר מובן מאליה.

סיגריות, נרגילות ואלכוהול לילדים

עישון סיגריות זוהה במשך שנים (בעיקר בחברה המערבית) כמנהג של מבוגרים וביטא בעיקר גבריות קשוחה.¹³ היום גיל תחילת העישון צעיר למדי, וכתוצאה מכך איבד המנהג ממעמדו כסמן עקיף של בגרות. בשל התפתחות חנויות הנוחות, שפתוחות לאורך היממה, ולמרות הגבלת הגיל למכירת סיגריות, נעשו הסיגריות זמינות לצעירי דור ה-Y יותר מלכל דור שקדם להם.¹⁴ ייתכן שזו אחת הסיבות לכך שהגיל הממוצע של תחילת העישון בדור הזה, ככל הנראה, נמוך מדורות קודמים. סיגריות גם כבר מזמן אינן סמן של גבריות, ובדור ה-Y שיעור הבנות המעשנות

גבוה.¹⁵ גם עישון נרגילות, שנעשה פופולרי מאוד בדור הזה, היווה גורם מאיץ לעישון החל כבר בחטיבת הביניים. מדובר באופנה שהפכה לחלק בלתי נפרד ממפגשים חברתיים, טיולים שנתיים, מסיבות ובילויים אחרים בקרב צעירים.¹⁶

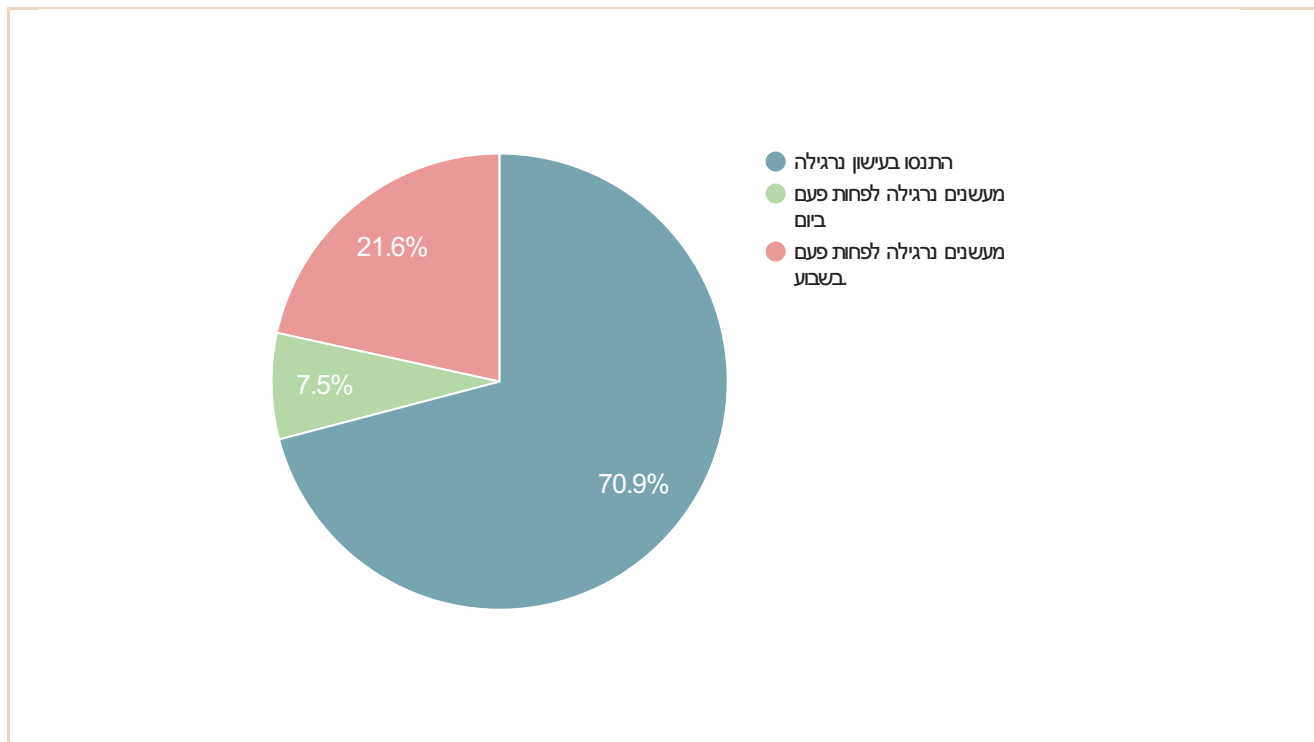
עישון סיגריות בקרב בני נוער

מקור: אלמסי, אוריאנה. 20.2.2012. עישון נרגילה בקרב בני נוער. מרכז המחקר והמידע של הכנסת. נתונים: הסקר נערך על ידי ד"ר יוסי הראל - ראש תכנית המחקר על רווחתם ובריאותם של בני נוער, שבחסות ארגון הבריאות העולמי (Health Behavior in school children) HBSC, המתקיימת ביותר מ-40 מדינות ובהן ישראל. בישראל השתתפו 2680 תלמידי כיתות ו', ח' ו'.

הערה: הנתונים לגבי כיתות ו' בלבד (כבני 12): 9.2% התנסו אי פעם בעישון סיגריות; 2% מעשנים סיגריות לפחות פעם ביום. בהשוואה בין בנים לבנות עלה שמספר הבנות המעשנות הוא כרבע-שליש ממספר הבנים המעשנים בפרמטרים שנבדקו.

עישון נרגילה בקרב בני נוער

מקור: אלמסי, אוריאנה. 20.2.2012. עישון נרגילה בקרב בני נוער. מרכז המחקר והמידע של הכנסת. נתונים: הסקר נערך על ידי ד"ר יוסי הראל - ראש תכנית המחקר על רווחתם ובריאותם של בני נוער, שבחסות ארגון הבריאות העולמי (Health Behavior in school children) HBSC, המתקיימת ביותר מ-40 מדינות ובהן ישראל. בישראל השתתפו 2680 תלמידי כיתות ו', ח' ו'. הערה: הנתונים לגבי כיתות ו' בלבד (כבני 12): 9.6% התנסו אי פעם בעישון נרגילה; 1.3% מעשנים נרגילה לפחות פעם ביום וכ-3% לפחות פעם בשבוע.

בתחום האלכוהול השינוי הוא דרמטי עוד יותר. אם בעבר צעירים בישראל החלו לצרוך אלכוהול רק אחרי הצבא, הרי צעירי דור ה-Y עשו זאת כבר בגיל הטיפש-עשרה,¹⁷ למרות החוק האוסר על מכירת אלכוהול לקטינים.¹⁸ (להרחבה בנושא זה ראו: סכבה לי - הביילוי כמהות הקיום).

לגדול עם פורנוגרפיה

מהפכת הסקס של שנות השישים (ילדי הפרחים, פיתוח אמצעי המניעה, הקלה על הפסקות הריון וכו') יצרה לגיטימציה לקיום יחסי מין בגיל ההתבגרות. אבל המוסכמה הרווחת בארצות המערב ובמידה מסוימת גם בישראל היתה שצעיר ובעיקר צעירה שמקיימים יחסים מתחת לגיל 16 נוהגים בהפקרות ומוציאים לעצמם שם רע (התפישת השוביניסטית תיגה לרעה יותר נשים מאשר גברים).

הגיל הממוצע של קיום יחסי מין ראשונים וקיום יחסי מין סדירים בכלל (הכוונה אינה רק ליחסים מלאים אלא לטווח רחב של יחסים ארוטיים), יורד בשנים האחרונות,¹⁹ והדבר משפיע בצורה משמעותית מאוד על תפישת המיניות בפרט ועל מושגי הבגרות בכלל.

דור ה-Y גדל בעידן הפוסט פורטיני, ומבחינת גיל קיום יחסי המין הממוצע, תדירות היחסים והחלפת בני זוג, הוא מתירני יותר מהוריו ומהורי הוריו. האם זה תרם להתבגרות מוקדמת שלו? לא בהכרח. למרות שקיום יחסי מין מצריך אחריות, מודעות עצמית ובטחון נפשי וגופני, יש הגורסים שבמובנים מסוימים דווקא קיומם בגיל צעיר בדור הזה פעל בכיוון ההפוך ויצר דור של "עילגים סקסואליים" (להרחבה בנושא זה ראו: מדייט לדייט - נקודות מפגש ושוּקֵי-היכרויות). באותה מידה אפשר לומר שיחסי המין איבדו בדור הזה את משמעותם המקודשת ואת תפקידם

הסמלי כסמני בגרות ועצמאות. חוקרים מגדירים את אחת הבעיות המרכזיות של דור ה-Y כ"חרטות על התנסויות מיניות".²⁰ למעשה היום, יותר מבעבר, גם אם אתה מקיים יחסי מין, אינך בהכרח מבוגר ועצמאי.

חשיפה לתוכן אלים או פורנוגרפי מוגבלת בחוק ברוב המדינות לגיל המינימלי הנע בין שמונה-עשרה לעשרים ואחת. בפועל נאכף האיסור רק במקרים של תכנים פורנוגרפיים המציגים קטינים ולא דווקא כאשר קטינים הם הצופים.²¹ מוגבלותו של החוק מחד והנגישות לאינטרנט²² מאידך גרמו לילדי דור ה-Y להיחשף לפורנוגרפיה ולתכנים בוטים ופוגעניים בגיל מוקדם יותר ובאופן תכוף יותר בהשוואה לדורות שקדמו להם. הדבר השפיע ללא ספק על תהליך ההתבגרות שלהם ועל פיתוח תפיסות עולם הקשורות למיניות, מגדר ועוד.

הימורים כמשחק ילדות

הזכות להחזיק בכסף משלך, ועוד יותר - להשקיע אותו ולהמר בו, נתפסו כמשך שנים כביטוי של עצמאות.²³ במשך שנים רבות ההימורים היו בשולי החברה הישראלית, בבתים פרטיים, ורק מעטים עסקו בכך. כל זה השתנה משנות השמונים ואילך - התקופה שבה צמח דור ה-Y. הוזלת הטיסות לחו"ל (ישראלים רבים טסים לאתרי קזינו ברחבי העולם כדי להמר) ובעיקר הופעת רשת האינטרנט, יצרו מציאות חדשה. לא זו בלבד שמספר המהמרים בישראל גדל מאוד, אלא שגיל ההימורים הולך ויורד בהתמדה והתנהגות שבעבר נמנעה מצעירים הפכה אצלם לדפוס נורמטיבי ורווח.²⁴

בקרב צעירי דור ה-Y שכיחים ההימורים גם במסגרת לא פורמאלית של בילוי משותף. כך למשל, קבוצות של חברים מקיימות תחרויות הימורים על משחקי ספורט, בעיקר טורנירים גדולים של כדורגל וכדורסל. כללי ההימור נקבעים בצוותא, וכל אחד תורם לקופה המשותפת סכום שהוסכם מראש, שילך בסוף לזוכה המאושר.

לא מתבגרים בצבא

ישראל היא אחת המדינות היחידות בעולם שבה השירות בצבא לבנים ולבנות הוא בגדר חובה (למעט פטור לחרדים, דתיות יהודיות, נשים דרוזיות וערבים).²⁵ לצה"ל נודע תפקיד מכריע בחברות הנוער הישראלי, בעיצוב חוויות יסוד וביצירת מכנה משותף תרבותי רחב.

בשנים האחרונות ניכרת מגמה עקבית של ירידה בשיעורי המתגייסים ועלייה בשיעורי הנושרים במהלך השירות. צה"ל הוא עדיין גוף חשוב, שמטביע חותם עמוק בצעירים הישראלים היהודים הממוצעים, אבל השפעתו כמנגנון מבגר הולכת ופוחתת. אם בעבר אחת השאלות הראשונות שנשאלו בפגישת היכרות היתה "היכן שירת בצבא?" בדור ה-Y השאלה הזאת נעשתה רלוונטית פחות.

בין בגרות ביולוגית לחוסר בגרות נפשית

ילד בגוף של מבוגר

מבחינה התפתחותית קשה לתחם את קו הגבול של הבגרות, כיוון שלבגרות יש כמה ממדים, שלא כולם מבשילים בגיל אחד מסוים. הבגרות הגופנית מגיעה בעשור השני לחיים. ההתבגרות החברתית והרגשית יכולות להימשך עד לסוף שנות העשרים ואף תחילת השלושים. קיימת גם בגרות כלכלית שמגיעה עם התבססות הקריירה המקצועית ורכישת יציבות תעסוקתית. בגרות במובן של יישוב דעת ורכישת פרספקטיבה רחבה על החיים מגיעה אצלנו בשלבים הרבה יותר מאוחרים - במקרים רבים בשנות הארבעים והחמישים.

השינויים הפיזיולוגיים הכרוכים בכניסה לגיל ההתבגרות מופיעים אצל נערות סביב גיל עשר עד אחת-עשרה, ואצל נערים בגיל שתים-עשרה עד שלוש-עשרה. עד אז עיקר השוני הפיזיולוגי בין בנים לבנות מתבטא באיברי הרבייה. עקב הפרשה מוגברת של הורמוני המין הזכריים והנקביים, מתרחשים שורה של שינויים ביולוגיים. בתקופה קצרה זו מתרחשים גדילה לגובה, עלייה במשקל ושינויים נוספים במבנה הגוף.²⁶

מלבד שינויים אלה, קיימים שינויים מיניים, הייחודיים לכל אחד מהמגדרים. אצל הבנים: השיער גדל במקומות שונים בגוף, השרירים מתפתחים, והקול מתעבה. אצל הבנות: השיער צומח בבתי השחי ומסביב לאיברי הרבייה החיצוניים, השדיים גדלים, האגן מתעגל ומופיעה הווסת הראשונה.

בשנים האחרונות קורה דבר מפתיע: בשעה שהאדם מאריך חיים,²⁷ דווקא ההתבגרות הביולוגית שלו מקדימה. הדבר מתבטא למשל, בירידה הדרגתית של הגיל הממוצע של ראשית צמיחת השדיים ושל המחזור הראשון.²⁸

יש התולים את התופעה ברמת החיים: שיפור בתנאי מגורים ותברואה, תזונה נגישה ובריאה יותר, יותר שעות שינה ופחות עבודה פיזית של ילדים. אפשר שגם אכילת מוצרי מזון מעובדים שונים המכילים אסטרוגנים משפיעה על ההתבגרות המינית המוקדמת.²⁹

יש המקשרים בין ההתבגרות הביולוגית המוקדמת לבין קריסת מוסד המשפחה בחברה המערבית. הטענה היא שמצבים של מתח כמשפחה עלולים לשבש את תחילת ההתפתחות המינית.³⁰ גם החשיפה לתקשורת בגיל צעיר הועלתה כסיבה לתופעה.

הקדמת ההבשלה הביולוגית אצל ילדים בעולם המערבי גרמה לכך שגיל ההתבגרות הפיזית נמצא במעין מסלול האצה על חשבון הילדות. הבעיה היא שההתבגרות הפיזית מקדימה את ההתבגרות הנפשית ואת הבשלות הרגשית, שהולכות ומתאחרות. כך נוצרים חוסר התאמה וחוסר איזון בין המראה החיצוני הבוגר (בעיקר אצל הבנות שנראות גבוהות ומפותחות - נשים קטנות לכל דבר) לבין ההתפתחות הרגשית (הן עדיין ילדות).

הערה: להערכתנו העיכוב בהתבגרות הנפשית משפיע על חזותם החיצונית של ה-Y ניקים בשלב מאוחר יותר - כלומר אחרי גיל ההתבגרות. רבים מבני העשרים והשלושים נראים היום כבני טיפש-עשרה. אפשר שזו הסיבה לאופנת הזיפים והזקנים, שרווחת בקרב גברים מהדור הזה. היא נועדה בין השאר לחפות (באופן תת מודע) על המראה הילדותי.

מחקרים מראים כי התפתחות מינית מוקדמת - בעיקר בקצה הסקאלה - יוצרת קשים פסיכולוגיים בתקופת ההתבגרות - בעיקר אצל ילדות. ילדות שמתפתחות לפני בנות גילן עלולות לסבול מהערכה עצמית נמוכה יותר, מדיכאון, חרדה ומהפרעות אכילה. המצוקות הללו עלולות לגרום מצוקות נוספות, שמובילות במקרים רבים לחשיפה

ילדות שמקדימות באופן מיוחד להתבגר חשופות יותר להצקות ולנידוי חברתי, ביטחונן העצמי נפגע, הן חשות בלבול, בושה ורצון להסתיר את ניצני שדיהן, והן חוות קשיים רגשיים ונפשיים המקשים על תהליך ההתבגרות. ההתבגרות הביולוגית כוללת פעילות הורמונלית מוגברת היוצרת תחושות ודחפים אשר הילדה אינה מבינה, ולעתים גם אינה יודעת כיצד להתמודד עימם. ילדה שחזותה בוגרת מכפי גילה נחשפת לחיזורים מבנים גדולים ממנה ולא תמיד יודעת כיצד לפרש אותם ואם או כיצד לדחותם.

בכתבה שהתפרסמה ב"הארץ" התוודתה נערה בת 12: "אני מתגעגעת לילדות. לתמימות, לזמן שיכולת לדבר על הכל, בלי לחשוב. זה נכון שאתה עצמאי יותר. אבל גם מקבלים הרבה פחות תשומת לב. אתה פשוט נהיה פחות חמוד בעיני המבוגרים. זה מרגיז להפסיק להיות ילד".³¹

"אני מרגישה שזה קורה מהר מדי, ההתבגרות", סיפרה בת 12 אחרת לכתבת: "אף אחד לא הכין אותי. מאז שאני זוכרת את עצמי אני ילדה ופתאום אני צריכה ללבוש גוזייה (פריט לבוש שבין גופייה לחזייה). כשאת נערה זה יותר יפה כי יש ממש חזה. אבל האמצע, זה מה שמעצבן. לא ילדה ולא נערה. לפעמים פשוט בא לי לבכות. וכשאומרים לי, 'את לא יכולה לבכות ככה כי את לא תינוקת', זה מרגיז. גם החברות רגישות יותר ויש גם דברים מפחידים, כמו לעבור לחטיבת ביניים, או ללבוש חזייה. יש הרבה דברים שאתה מתבייש בהם. בעיקר הגוף שלך. יש בנות שהן מפותחות מאוד. מדברים עליהן, אבל עצם השיחה על זה מביכה, כי מיד את בודקת את עצמך".³²

אחת הסכנות אצל ילדות שמתפתחות מינית מוקדם מהרגיל היא גיל עצמות-גוף מתקדם מדי. ההתפתחות המינית כוללת את קפיצת הגדילה האחרונה, אשר לאחריה מפסיקים מרבית הילדים לגבוה. אם קפיצת הגדילה מתחילה מוקדם מדי, היא גם מסתיימת מוקדם מדי, כך שסך שנות הגדילה של הילדה/ה מצטמצם. ילדה שמקבלת את המחזור הראשון שלה בגיל עשר תפסיק לגבוה מוקדם יותר, ותהיה נמוכה יותר מנערה זוהי גנטית שמקבלת את המחזור הראשון שלה בגיל 13.

התרבות המערבית "תופסת טרמפ" על תופעת ההתבגרות המוקדמת ומתייחסת לבנות כמו ללוליטות. תוכניות טלוויזיה (כולל תוכניות המיועדות לילדים) ופרסומות (בכלל זה לבגדי ילדים) כוללות היום שדרים מיניים לרוב, והן חושפות את הילדים למיניות - לעתים מיניות בוטה - בגיל צעיר מאד. הדבר משתקף בין השאר בלבוש הארוטי של ילדות צעירות, שמגובה גם על ידי ההורים. בקבוצות רבות של ילדים נוצר גם לחץ להתנשק ואפילו יותר מזה. הדבר גורם לחוויה עקרה וחסרת רגש ולחרדות, שמשפיעות על הצעירים בגיל מבוגר יותר.³³

התעוררות לבגרות

תקופת ההתבגרות כוללת התפתחות קוגניטיבית מהירה ושיפור בתחומים רבים של יכולות אינטלקטואליות. למשל, החשיבה נעשית מהירה ומורכבת יותר, מתפתחת יכולת הפשטה, הכללה, חשיבה ביקורתית ומטה-קוגניציה (ייעול תהליכי חשיבה באמצעות מודעות לקיומם). גם תפיסת הזמן מתרחבת ומאפשרת הבנה חדשה של רצף בין עבר, הווה ועתיד.³⁴

מקובל לראות את האדם הבוגר כמי שסיגל לעצמו מספר תכונות יסוד, המשותפות לרוב התרבויות: ריסון ושליטה ברגשות, ובעיקר יכולת להבליג ולדחות סיפוקים; אישיות יציבה (אדם שלא משנה דעתו חליפות); עצמאות (לא תלותי); רציונאליות וריאליזם (יכול לפעול בשיקול דעת), אחריות (היכולת לשאת בתוצאות המעשים שלך והיכולת לקחת על עצמך התחייבות ולעמוד בה; היכולת לתכנן את העתיד ולפעול בהתאם למימוש; היכולת להתמודד עם קשיים); פתיחות (היכולת להודות בטעות ולהשתפר). מוסריות נחשבת אמנם לתלוית תרבות, אבל אפשר להוסיף למאפייני הבגרות את היכולת להבחין בין טוב לרע ובין מותר לאסור (מבחינת ההשלכות ההרסניות ליחיד ולחברה).

תהליך המעבר הביולוגי מילדות לבגרות מסתיים פחות או יותר עד גיל 16-18, אבל מבחינה מעשית אדם ממשיך

לצבור ניסיון חיים, להבשיל ולהתבגר מבחינה רגשית ואינטלקטואלית רוב חייו - לפחות עד לשלב שבו חל תהליך מואץ של איבוד תאי מוח וכתוצאה מכך נסיגה הדרגתית למצב תלתי ולחוסר מודעות עצמית. עם זאת, אדם יכול להתבגר מבחינה גופנית ולהיעצר מבחינה נפשית. קצב ההתבגרות הנפשית ועומקה מתווכים באופן תרבותי.

אפשר לומר שגם החברה האנושית, כקולקטיב, עוברת תהליך התבגרות היסטורי ארוך טווח (אכולוציוני), שמטביע את חותמו בנפש חבריה.

אין ספק שהתפתחות מדעי ההתנהגות והרחבת הפתיחות ביחסים הבינאישיים במדינות המערב תרמו ל"התבגרות התרבותית" וכתוצאה מזה גם לשגשוגן ברמה האינטלקטואלית, הפוליטית והכלכלית. זה בעצם שורש הפער שנוצר בינן לבין המדינות הבלתי דמוקרטיות, שהן כמובנים רבים מדינות "לא בוגרות".

האם אפשר להגדיר חברה אחת כ"בוגרת" יותר מחברה אחרת? נראה שכן. האם אפשר להגדיר דור "כבוגר פחות" מהדור שקדם לו? גם כאן התשובה קרוב לוודאי חיובית.

מתבגרים נמצאים בעיצומו של תהליך חיכוכי של חיפוש דרך, תוך מאבק לבחור ולעצב לעצמם את הנתיב בחיים. "מורטוריום" הוא מושג פסיכולוגי המתאר שלב ביניים, שבו האדם כבר אינו ילד, אך עדיין אינו מבוגר במלוא מובן המילה. זוהי תקופה של פסק זמן, המוקדש להתנסות קצרת טווח בתפקידים מגוונים וחוויות מסעירות, תוך בחינה של אפשרויות, ללא מחויבות וללא לחץ חיצוני.³⁵ החברה המערבית מתייחסת בסלחנות לתקופת המורטוריום ונוטה להאריך אותה בהדרגה כדי לאפשר לצעירים להיפרד מעולמם הקודם, לעצב את זהותם ולמתן את מרד הנעורים בדרך להסתגלותם לעמל החיים.

תקופה זו, שבין התבגרות לבגרות, החלה להתארך בעולם המערבי כבר בראשית המאה העשרים ושיקפה את פער הדורות החדש שעיצב מבנה תרבותי וריבודי חדש.³⁶ המורטוריום המקופל בתקופת הנעורים התבטא אז בנהיגה פרועה במכונית של אבא, בסקס חפוז בדרייב אין, בהאזנה למוזיקת רוקנרול רועשת ובלבוש מתריס ובלתי מכופתר.

אבל מה שהיה בעבר תקופת ביניים קצרה הופך בהדרגה לתקופה ארוכה (לעיתים למעלה מעשור), שבמקרים רבים אין במהלכה כלל הבשלה לקראת חיים עצמאיים.³⁷ מסתבר שגיל שלושים, שנחשב רק לפני חצי מאה לאמצע החיים, מסמן היום את תחילת החיים הבוגרים (העצמאיים). המשמעות היא שבני העשרים היום הם בעצם "בני טיפוש עשרה".³⁸

היה אפשר לכאורה לצפות שדור שגדל בתרבות דמוקרטית פתוחה, שנחשף מילדות לזרם של מידע חופשי ושקיבל יחס של כבוד מגיל צעיר, יתבגר נפשית מהר יותר מדורות שקדמו לו. בפועל קרה בדיוק להפך.

בשלהי שנות התשעים הבחין פסיכולוג צעיר בשם ג'פרי ארנט (Arnett) כי סטודנטים שלמדו אצלו באוניברסיטה חושבים ומתנהגים בצורה ילדותית. הוא החליט לבחון את הסוגיה באופן אמפירי, וערך מאות סקרים וראיונות מקיפים עם צעירים בגילאי העשרים. הם התבקשו לענות על שאלות שעסקו בשורה של נושאים: הורים, זוגיות, מין, לימודים, דת, תקוות, פחדים ועוד.

אחד הממצאים המפתיעים שעלו במחקריו היה האמביוולנטיות של הצעירים בנוגע לכניסתם לעולם המבוגרים. 60 אחוזים מהנשאלים הודו שהם "מרגישים בוגרים ולא בוגרים בו-זמנית". הנה כי כן, אם בדורות קודמים הגעה לבגרות נתפסה כהישג, כלומר כמשהו שצריך לשאוף אליו, אצל צעירים בימינו היא נתפסת כסוג של כלא - כלומר, השלב שבו מתמסדים ומאבדים את החופש והכיף - שלב משעמם שעדיף לדחותו ככל הניתן.³⁹ זה שינוי דרמטי, שכן העשור השלישי בחיים, שהוקדש בעבר לתהליך ההתמסדות (נישואים, ילד ראשון והתחלת קריירה מסודרת), נדחה. ארנט כינה את השלב החדש בשם הקולע "התעוררות לבגרות" ("Emerging Adulthood").

ארנט לא היה המדען הראשון שתיאר את ההתבגרות המתארכת כ"שלב חדש בחיים". ארבעים שנה לפניו ב-1970, פרסם פסיכולוג מאוניברסיטת ייל בשם קנת קניסטון (Kenneth Keniston) מאמר בכתב העת The American Scholar שכותרתו "A new stage of life". קניסטון התייחס לצעירי דור ה-60 שיצרו את מהפכת ילדי הפרחים

ובעצם הולידו את תרבות הנוער הראשונה בהיסטוריה. אבל תהליך ההתבגרות של אותו דור "היפי" התעכב בשנים ספורות בלבד ולא התארך לממדים המאפיינים את הצעירים בימינו. רוב ההיפים הפכו באיחור של שנה-שנתיים (בדרך כלל אחרי תקופת הקולג') ל"בורגנים מיושבים" ונפרדו מהגלבויות והשיער הארוך.

בשנת 1986 פרסמה סוזן ליטוויין (Susan Littwin) ספר בשם "דור מושהה: מדוע מתבגרים אמריקאים מתבגרים מאוחר יותר", שבו כבר הועלו שאלות ותהיות אודות ההבדלים בדפוסי ההתבגרות בין הדורות.⁴⁰ אבל באותה עת התופעה הייתה רק בחיתוליה וטרם נכנסה בשערי המדע והשיח הציבורי. ג'פרי ארנט לא רק היה הראשון שבדק את התופעה בכלים אמפיריים, אלא שהוא פרסם את המאמר בטיימינג הנכון, כלומר בעידן שבו רבים סביבו קלטו והזדהו עם אבחנותיו מניסיונם האישי.⁴¹

בסמוך להוצאת ספרו של ארנט כבר יצא לאור ספר העצות הראשון להורים שעסק בשאלה כיצד לסייע לילדיהם לצאת לעצמאות. הוא נקרא "המיתוס של הבגרות" (The Myth of Maturity) וכתבה אותו פסיכולוגית בריטית מאוניברסיטת קיימברידג' בשם טרי אפטר (Terri Apter). אפטר החלה להתעניין בתופעה כבר ב-1994, כאשר הבחינה שבוגרי הקולג' נאבקים למצוא את דרכם בחיים ומתקשים באופן מיוחד בקבלת החלטות. מבחינת החוק היבש הם נחשבים בוגרים, אבל מבחינה מעשית הם עדיין מתנהגים כמו ילדים בגיל המעבר. היא כינתה את התופעה "ילדי הסף" (threshold). אפטר טענה שכולנו חייבים לעדכן את מושגי הבגרות האנכרוניסטיים שלנו ולסייע לצעירים בדרכים שמתאימות להם.⁴² באופן פרדוקסלי המסקנות של אפטר, כמו של פסיכולוגים רבים אחרים, מהוות חלק משורש הבעיה, כלומר הנטייה של המבוגרים "לסדר לילדיהם את החיים" ובכך לשדר להם (כמעין ציפיה שמגשימה את עצמה) שהם אינם עצמאים.

בשלהי שנת 2003 פרסם ה"ניו יורק טיימס" כתבה שכותרתה "לחצות את גיל ה-30 בחיך". הכותבת, ונסה גריגוריאדיס, סקרה תופעה חברתית חדשה ומפתיעה: צעירים מציינים את יום הולדתם השלושים בחגיגה סמלית שמזכירה טקסי בר מצווה או חתונה. "פעם" כתבה גריגוריאדיס, "המעבר לגיל שלושים היה מעט מציק, מביך, ואנשים לא נטו להודיע על כך בראש חוצות. זה היה נכון בעיקר לנשים לא נשואות וגברים שהקריירה שלהם לא התרוממה. כיום, כאשר נישואים אחרי גיל שלושים הם עניין נפוץ, ושנות העשרים נחשבות להמשך שנות ההתבגרות - יום הולדת שלושים נתפש בעיני רבים כמו שבעבר התייחסו ליום הולדת 21 - כניסה לעולם המבוגרים הרציני יותר. הוא נחגג ברוב טקס והדר, כמו חגיגות סיום לימודים או קבלת פנים בחתונה, עם הזמנות רשמיות, נאומים, מקומות שנשכרו במיוחד לצורך כך, ורשימת מוזמנים המורכבת ממכרים של חתן-כלת השמחה מיום שנולדו".⁴³

אחד המרואיינים לכתבה, מייסד חברת טכנולוגיה בניו יורק, סיפר ששלח 600 הזמנות למסיבת יום הולדת שלושים שלו. על עטיפת ההזמנה הופיעה תמונה שלו כשהיה תינוק. "אפילו הרופא שלי בא", אמר בראיון.

בשנת 2005 פרסם ה"טיים מגזין" כתבת שער תחת הכותרת הסמלית "גדלים? לא כל כך מהר" (Grow Up? Not So Fast).

לב גרוסמן (Lev Grossman) מחבר המאמר, שזכה להדים רבים, כתב: "כולם מכירים טיפוסים כאלה מהסביבה שלהם - גברים ונשים בגילאי העשרים שעדיין גרים עם הוריהם, שמתלבשים מדברים ומבלים בדיוק באותו אופן שבו עשו זאת בשנות העשרה שלהם, מקפצים מעבודה לעבודה ומדייט לדייט, עושים לכאורה כיף אבל בעצם הולכים לשום מקום. לפני עשר שנים, ייתכן שהיינו קוראים להם דור ה-X או 'זרוקים' (Slackers) אבל התוויות האלה כבר לא מתאימות יותר. זה לא רק טרנד, שיגעון זמני או שינוי דורות. זו תופעה הרבה יותר גדולה, מסוג אחר ובסדר גודל שונה. [...] הם בין לבין. אתה יכול לקרוא להם טוויקסטרס (betwixt - between adolescence and adulthood)."⁴⁴

ה"טיים" לא איבחו תופעה חדשה, אלא יותר סימן את הבשלתה ואת היותה סממן דורי הראוי לתשומת לב.

עדכון מושגי הבגרות

לפי נתונים של הלשכה לסטטיסטיקה של ארצות-הברית, בשנת 1960 עברו 77 אחוזים מהנשים ו-65 אחוזים מהגברים את כל חמש אבני הדרך של ההתבגרות עד שהגיעו לגיל שלושים (סיום לימודים, יציאה מהבית, הגעה לעצמאות כלכלית, חתונה והבאת ילדים). בשנת 2000, קצת פחות מ-50 אחוזים מהנשים וכשליש מהגברים עשו זאת עד אותו הגיל. בקנדה נמצאו נתונים דומים לגבי דחיית המעבר לבגרות. צעיר בן 30 ב-2001 סיים את אותן אבני הדרך שסיים צעיר בן 25 בתחילת שנות השבעים.⁴⁵

אפשר כמובן לטעון שכל הרעיון של חמש אבני דרך לבגרות רלוונטי פחות למציאות הדינמית היום. חלק מהצעירים כיום בוחרים שלא להתחתן או להביא ילדים לעולם, אחרים משקיעים בבניית קריירה שנים רבות לפני שהם מתחייבים לבני זוג, ויש כאלה שקודם מולידים ילדים ומאוחר יותר מתחתנים (אם בכלל), חוזרים ללימודים לאחר עבודה, וכדומה. כל זה כנראה נכון, אבל עדיין לא מסביר מדוע צעירים בגילאי העשרים והשלושים היום נראים ומתנהגים כמו ילדים.

תיאורטיקנים בתחום האבולוציה העלו את הטענה, שההתפתחות המוחית של הצעירים בעולם המערבי מתעכבת כיוון שהם אינם עוסקים במלאכות שדורשות הכשרה מעשית, אלא בעיקר לומדים וסופגים מידע. לכן המערכות המוחיות שאחראיות על התפקוד המעשי העצמאי מתפתחות לאט יותר והדבר יוצר שלבי ביניים חדשים.⁴⁶

למעלה מזה, מדעני המוח הניחו בעבר שהמוח מפסיק לגדול בערך בגיל שש-עשרה, עם סיום הצמיחה הפיזית. אבל בעקבות מחקרים עדכניים נמצא שהוא ממשיך "להתבגר" גם לתוך שנות העשרים ומגיע לבשלות מלאה לא לפני גיל עשרים וחמש.⁴⁷

אבל מעבר לטיעון הביולוגי האמפירי, ייתכן שבעולם עם תוחלת חיים מתארכת אכן נדרש לעדכן את מושגי הבגרות. ארנט לא ראה ב"ילדים המגודלים" סוג של "תקלה חברתית" וסממן של הידרדרות, אלא תהליך התפתחות טבעי של חברה פוסט-מודרנית שמחייבת את האדם לתהליך הבשלה ארוך יותר. לדעתו ולדעת ממשיכיו במחקר ובייעוץ הפסיכולוגי, כשם שלפני מאה שנים שינויים כאלה הביאו להגדרת תקופת ההתבגרות כך היום חל "שינוי בלוח הזמנים של ההתבגרות". בין התמורות התרבותיות שיוצרות את השינוי בלוח הזמנים של ההתבגרות, מנה ארנט את הצורך בלימודים ממושכים יותר (תואר ראשון ואפילו שני) כדי להשיג עבודות שבעבר היה ניתן לקבל גם ללא תואר אקדמי; את השינוי בהתייחסות החברתית לקיום יחסי מין לפני הנישואים, מה שמקטין את הצורך להזדרז ולהתחתן; את הפתיחות החברתית לחיים משותפים ללא חתונה ואת היכולת של נשים ללדת בגיל מבוגר יותר בגלל התפתחויות רפואיות.⁴⁸

למעשה, כאשר מתבוננים קצת יותר לעומק, אפשר לראות שתופעת ההתבגרות המאוחרת של דור ה-Y מורכבת ומסובכת יותר מכפי שזה נראה במבט ראשון. מדוע? משום שבתחומים פסיכולוגיים מסוימים הדור הזה דווקא מקדים להתבגר בהשוואה לדורות שקדמו לו. הנה כי כן, הצעירים הללו גדלו בעידן שטף המידע (אינטרנט וסמרטפון) ודברים שהיו נסתרים מילדים ונערים לפני שלושים שנה, גלויים ופתוחים היום לכול.

ואכן, ההנחה המקובלת בעבר היתה, שהחשיפה למידע בגיל צעיר תביא להקדמת ההתבגרות. כאשר ניל פוסטמן פרסם את ספרו רב ההשפעה "אובדן הילדות",⁴⁹ רבים האמינו כמוהו שהשפעת הטלוויזיה תגרום להתבגרות נפשית מוקדמת, ולאובדן התמימות והסמכות. פוסטמן צדק במובנים רבים, ובעיקר בכל הנוגע לקריסת סמכותם של פקחי המשמעת המסורתיים וטשטוש ההבדלים בין צעירים למבוגרים. אבל הוא טעה, כמו רבים אחרים, בכל הנוגע להתבגרות של הדור שגדל בהשפעת הטלוויזיה והאינטרנט (הספר יצא לאור במקור ב-1982, עוד לפני מהפכת המחשב).

אם חוסר בגרות פירושו תמימות וחוסר ידע, אין ספק שדור ה-Y הוא הדור הבוגר ביותר בתולדות המין האנושי. גם אם נרצה להסתיר מהם דברים, זה כמעט בלתי אפשרי. לא במקרה הם פיתחו סוג של ספקנות וציניות מפוכחת, ששונה מאד מהתמימות שאפיינה את הוריהם (כשהיו בגילם). למעלה מכך, בעולם שבו המבוגר הוא כבר לא סמכות ידע אולטימטיבית ובמקרים רבים (למשל בתחום המחשבים) הצעיר יודע יותר מהמבוגר - הולכים ומתדלדלים

המשאבים החברתיים שהגדירו "בגרות" והבחינו בין ילד למבוגר.

אולי צריך לראות את ההתבגרות האנושית כמונחים פחות ליניאריים וסכמטיים. אפשר שכל התפיסה הדיכוטומית-בינארית, של ילדות מצד אחד ובגרות מצד שני, צריכה לעבור רביזיה. הלא גם לבוגרים אנו מתירים היום להתילד ואפילו להשתטות כדרכם של ילדים. לא רק מתירים, אלא שלעתים ממש מעודדים, כחלק מתהליך של התפתחות עצמית והתחברות עם "האני הפנימי".

הספרות הסוציולוגית והפסיכולוגית גדושה בדוגמאות ופרשנויות לתהליך היטשטשות גבולותיו המוגדרים של שלב הנעורים ולהתפשטותם של "דפוסים נעוריים" לשלבי חיים אחרים (מבוגרים שמבקשים להיות מתבגרים וילדים שמבקשים להיות בוגרים). אם בעבר התנהגות של בגרות ויישוב דעת הוגדרה באמצעות מוסכמות ברורות בתחום הלבוש, הבילוי, השפה ותחומים רבים נוספים - הרי היום הציפיות בתחום ההתנהגות הגילית נעשו גמישות ודיפוזיות.⁵⁰ כמובן זה, הילדותיות המתמשכת של דור ה-Y איננה רק בחירה של ילדים שגודלו כאתרוגים, עטופים בפשתן של דאגה הורית, אלא ביטוי לשינוי חברתי ותרבותי עמוק.

זאת ועוד, המושגים שלנו על התבגרות סטנדרטית נמצאים בזיקה לתפיסות שלנו על משפחה סטנדרטית - המודל הקלאסי של הורים משני המינים, המגדלים את ילדיהם הביולוגיים לאורך זמן במשק בית אחד.⁵¹ אבל במציאות שבה חי היום דור ה-Y, משפחות רבות כבר אינן עונות להגדרה הזאת. שינויים ערכיים, כלכליים, דמוגרפיים וטכנולוגיים (כולל טכנולוגיות של פריזון) מקעקעים את המבנה והציבות של המשפחה המסורתית ומייצרים אלטרנטיבות מגוונות: משפחות חד-הוריות, משפחות מורכבות (מקשרים זוגיים שלאחר גירושים), משפחות שבראשן עומדים בני זוג מאותו מין, הורים הבוחרים לאמץ ילדים או לקיים תא משפחתי ללא בני זוג, ולאחרונה גם מעין קומונות של צעירים נצחיים ללא נישואים.

האלטרנטיבות הללו (המכונות היום בשם הכולל "משפחות חדשות"), שחלקן מגובות גם בפסיקת בתי-המשפט, בחקיקה ובהנחיות רשמיות של המדינה (ביצור מעמד החוקי של ידועים וידועות בציבור, התרת אימוץ בחו"ל גם ליחידים, אישור הליכים של הפריה חוץ גופית גם לנשים יחידות, הכרה בנישואים חד מיניים שנעשו בחו"ל ועוד), יוצרות מציאות חברתית ופסיכולוגית חדשה. למעלה מזה, שיעור הגירושים עולה במהירות והדבר משפיע באופן משמעותי על מעמדם של הילדים במשפחה ועל תהליך גידולם והתבגרותם. אם לסכם, השינויים המהירים בגרעין המשפחתי המסורתי מחייבים אותנו לעדכן מושגים מסורתיים ולהשוות בזירות בין צעירים היום לצעירים בעבר.

ועדיין, חרף הסייגים שהוצגו לעיל מהדהות בחלל שאלות קשות. מאז פרסום מחקרו הראשון של ארנט הפכה תופעת הבגרות המושהית לסממן דורי מובהק,⁵² ולראשונה ניתנה לנו האפשרות לצפות בצעירים בני דור ה-Y שעברו את עשור ההתלבטות. מסתבר שלאחר שחצו את שנת השלושים לחייהם, מצבם של רבים אינו מזהיר. רבים מהם חיים בחוסר יציבות ובלחץ כלכלי קשה ובעיקר סובלים מבדידות, מחרדות ומחוסר ביטחון כרוני. האם באמת מדובר בשלב הכרחי באבולוציה החברתית? אם צעירי דור ה-Y יוצאים קצת "לא אפויים" מתנור החברות אפשר שהדבר מבשר דקדנס תרבותי ולא דווקא שלב אבולוציוני.

מה שכבר ברור, שאם אכן תקופת ההתבגרות מתארכת עד לסוף שנות העשרים ואפילו מעבר לזה - יידרשו התאמות חדשות בכל המערכות החברתיות. בינתיים זה לא ממש קורה והדבר יוצר בעיות תפקוד קשות.

הילד בן שלושים, יש לו חום גבוה

מהפכת ילדים הפרחים אומצה בחברה הישראלית של שנות השישים והשבעים באופן מאוד מרוכך, הן בשל ניתוקה של מדינת ישראל מלב התרבות המערבית והן בשל נסיבות ביטחוניות ואידיאולוגיות. אבל היתה בכל זאת תופעה אחת שנקלטה היטב בחברה הישראלית בהשראת המהפכה הזאת, ופותחה לכלל מסורת לאומית: מסע התרמילאות עם תום השירות הצבאי. דור ה-X (ילידי שנות החמישים והשישים) הוא זה שייסד בסוף שנות השבעים וראשית שנות השמונים את המסורת הזו, שאחד הסימנים הראשונים שלה היה פרסום סדרת מדריכי התרמילאים האלמותית

"לולני פלנט - המדריך למטיילי שרוך הנעל" (Lonely Planet Shoestring Guides). בישראל היו התרמילאים בעיקר צברים בני קיבוץ או בוגרי גימנסיות עירוניות, שלראשונה הוסיפו למסורת המסעות של תנועת הנוער מרכיב חדש - מסעות בארצות העולם השלישי.

בעבר כללה תקופת ה"בין לבין" או "הבינתיים" בישראל בעיקר את השירות הצבאי ואת הלימודים לתואר אקדמי או מקצועי. היום זו תקופה ארוכה של "התפרפרות" או "שמיטת חובות" שנמשכת עד שלהי שנות העשרים, ולעיתים אף הרבה מעבר לכך. היא מתאפיינת במעברים תכופים: דירות, עבודות, בני זוג ומצבי רוח.

צעירה בת 30: "החיים שלנו לא הכי מתוכננים. פעם הלכו לצבא שהיה משרד שידוכים לאומי. אחר כך התחתנו והולידו ילדים. אצלנו עושים צבא, טסים לחו"ל, שוברים את הראש מה אתה רוצה ללמוד. אצלנו יש לגיטימציה יותר לשבור את הראש. תפסיק את התואר אחרי שנה אחת - זה בסדר. יש יותר אפשרויות. מה שמעניין אותי בגיל 23 אולי לא יעניין אותי בגיל 26."

צעירה בת 28: "אנחנו דור שיותר לוקח את הזמן. נותנים לו זמן לחשוב על הרברים. פחות שופטים אותו. דודה שלי בת 40. היא התחתנה בגיל 28 וכולם אמרו עליה כמה היא התחתנה מאוחר. אני בגיל שלה אז ואף אחד לא אומר כלום."

מתוך מלך החומוס ומלכת האמבטיה: "משהו בעשור הזה שבין העשרים לשלושים מפיל את האנשים, מנצח אותם, מוציא להם את שמחת החיים, נורא."⁵³

הקושי הגדול של דור ה-Y הישראלי עם "צו ההתמסדות" המערבי הוותיק נובע מכך שהוא מתנגש עם שני הרגלים מאוד בסיסיים שלהם: ההרגל להיות סמוכים על שולחן ההורים וההרגל לבלות, והרבה.

למעשה, גדל בישראל דור של צעירים, שמסרבים להתמסד. רבים מהמרווינים שלנו הודו בפה מלא שהכניסה לעולם המבוגרים מפחידה ומרתיעה אותם, ושהם רוצים להישאר ללא מחויבויות לפחות עוד פרק זמן (בדרך כלל לא מוגדר). במילים שלהם: "רוצה לעשות רק מה שאני אוהב, בלי מחויבויות של גדולים."

אחד הביטויים הפומביים הראשונים בישראל לתופעת הבגרות המעוכבת היה פזמונו הפופולרי של אהוד בנאי "מהרי נא":⁵⁴

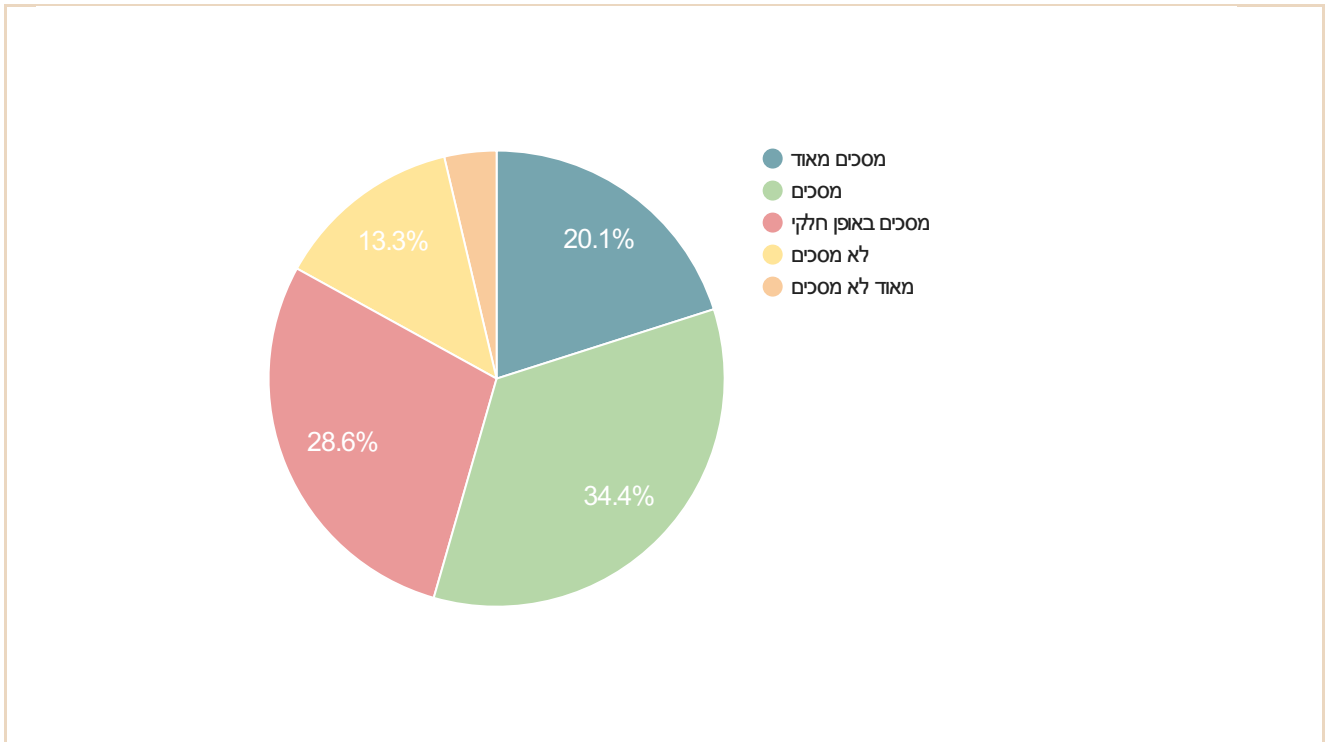
"הילד בן שלושים, יש לו חום גבוה/ הוא שוכב על הספה בבית הוריו/ כן, הוא בן שלושים, יש לו חום גבוה/ הוא חוזר אל חדר נעוריו. [...]
הילד בן שלושים, יש לו חום גבוה/ הוא מוכטל מעבודה ואהבה/ כן, הוא בן שלושים אבל עדיין לא יודע/ מה יעשה כשיגמור את הצבא."

כאשר הפזמון הזה הושר לראשונה, רבים מהמאזינים הנהנו בחיוך למלים האותנטיות ולא ממש הקדישו תשומת לב לבעיה החברתית שהוא שיקף. הדים ממשיים לתופעה הסוציולוגית הזאת החלו להופיע רק בשלוש השנים האחרונות, תחילה בעיתונות הכלכלית (כלכליסט, גלובס, דה-מרקר)⁵⁵ ואחר כך גם במדורי הצריכה, החינוך והפנאי, בעיתונות הכללית ובאתרי האינטרנט המרכזיים (Ynet, NRG, וואלה). בקרב מדעני החברה הישראלים רק מעטים כתבו על בגרותו המושהית של דור ה-Y הישראלי (רובם בתחום הפסיכולוגיה).⁵⁶

שתיקת המדענים הישראלים תמוהה על רקע העובדה שאחד מהמאפיינים הבולטים של הצבר הישראלי בעבר היה התבגרות והתחשלות בגיל צעיר (בעיקר במושבים, קיבוצים, תנועות הנוער והמסגרת הצבאיות). הנה כי כן, מתברר שאחת מתכונות היסוד בצופן הישראלי עוברת "מוטציה" ויש לכך השפעות תרבותיות עמוקות.

ה-Yניקים הישראלים עצמם מודים בקושי שלהם להתבגר. הנה כי כן כאשר באחד הסקרים שאלנו אותם האם

להלן תכונה המשויכת לצעירים בישראל (בגילאי 21-34): "מאחרים להתבגר". עד כמה את/ה מסכים:

מקור: סקר פאנלס דצמבר 2015, נערך לטובת מחקר זה.

נתונים: הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של 294 יהודים (לא דתיים) בגילאי 26-35.

הערה: הנשאלים קבלו בסקר רצף של 15 תכונות שאליהן נדרשו להתייחס. זו אחת התכונות שנכללה ברשימה.

הילדותיות של דור ה-Y הישראלי ו"סירובם" להתבגר מתבטאת במכלול רחב של התנהגויות: הם נהנים מהומור בית-ספרי וצבאי גם בגילאי עשרים ושלושים, משמרים דפוסי שיח ילדותיים, נוטים לפתח תלותיות, מתקשים לקבל החלטות, לקחת אחריות ולפתח זוגיות יציבה, נוטים למצבי רוח קיצוניים ולחרדות, מתקשים לעמוד בלחצים ובעומסים נפשיים, לוקחים החלטות פזיזות, אינם דוחים סיפוקים וחיים את הכאן ועכשיו ללא תכנון עתידי.

”מראיינים: מיהו בן אדם בוגר בעינייך?

מרואינת: בת 28: בגרות בעיני זה יכולת לקבל החלטות לאחר שיקולים, מתוך הבנה והשלמה שאולי אני אצטרך לשלם מחיר. מודעות להשלכות האפשריות. אחריות הוא תנאי הכרחי לבגרות.

מראיינים: את בוגרת?

מרואינת: חצי כוח. תלוי באיזה יום ובאיזה תחום בחיים.

מראיינים: במה את אחראית?

מרואינת: להתחיל ללמוד תואר ראשון זה לקחת אחריות על משהו.

מראיינים: אבל זה מסלול צפוי. זה לא כל כך הכרעה שלך.

מרואינת: נכון, זה המקסימום שאנחנו יכולים לעשות. לוקחים אחריות מוגבלת. אני מודה.

מראיינים: במה אתם לא בוגרים?

מרואינת: עושים החלטות של רגע. בלי לחשוב. חברה שלי הלכה להיות מלצרית. פתאום לא מתאים לה. חטפה קריזה על המסעדה והתפטרה. לא היה כאן בכלל מחשבה מה הולך לקרות אתה. וכך גם החברות האחרות שלי.

מראיינים: מדוע זה חוסר בגרות?

מרואינת: היא ברחה מהתמודדות. כולנו בורחים מהתמודדות כי זה יותר נוח. יותר קל לברוח מאשר להתמודד. אנחנו מדחיקים המון ומוותרים לעצמנו. אם יש בעיה אני תמיד יכול להיות חולה. כמו בבית ספר. רבתי עם חברה. יותר קל לא לענות לטלפון שלה ולהגיד "לא שמת לב", מאשר לענות ולדבר. אנחנו לא מתמודדים.

מראיינים: האם ריסון ושליטה הם תכונות של בגרות?

מרואינת: מתאים.

מראיינים: ואתם?

מרואינת: לא תמיד. כל מה שקצת קשה הוא קטסטרופה. קיצון לשני הכיוונים. רע - מיץ של הזבל, אסון טבע מטורף, שואה, שואה גרעינית. טוב - מטורף, אדיר, היסטרי, אין דברים כאלה.

מראיינים: האם בעיניך יכולת להבליג ולדחות סיפוקים היא מסימני הבגרות?

מרואינת: לא הכרחי.

מראיינים: מה עם עצמאות?

מרואינת: לגמרי. חשוב לעמוד בעצמך, להתמודד לבד, גם כשהדברים לא קלים. בלי הצורך שיהיה מישהו שיחזיק לך את היד. מבחינה זאת אנחנו דור די דפוק. אני מודה בזה.

מראיינים: מה משמח אותך?

מרואינת: שניצל של אבא."

מראיינת: "האם יש לך מודעות שדחיית גיל הנישואין יכולה להוות בעיה בכניסה להריון. האם זה סיכון שאת לוקחת בחשבון?"

מרואינת: בת 29: "זה יושב לי בראש, אבל אני לא ארוץ לחפש חתן. זה לא מלחיץ אותי כי עכשיו אני לא רוצה לחשוב על זה. נתמודד עם זה כשנגיע לשם, אם נצטרך להגיע לשם."

סימביוזה חדשה בין הורים לילדים

אימוש ואבוש

רותם וטל איגרא, פרו
טל איגרא

את תחילת ההתבגרות הנפשית מאפיין המעבר מתלות בהורים לעצמאות וליצירת זהות עצמית. המתבגר נפרד בשלבים - רגשית, שכלית וחברתית - מהדמויות המרכזיות במשפחתו ומעצב את עצמו כישות בעלת אישיות נפרדת. החלפת הזהות מילד התלוי בהוריו לאדם בוגר ועצמאי כרוכה בתהליך של ניתוק כואב והתרחקות בלתי נמנעת.⁵⁷

הציפייה החברתית מהנער או מהנערה להפוך למבוגרים אחראיים קשה הן להורים והן למתבגרים, ומולידה רגשות סותרים. ההורים חפצים בהתבגרות תקינה של ילדיהם, אבל מתקשים לעכל את ההתנתקות מהם, ומזדהים עם קשיי הבן או הבת. המתבגרים שואפים להשיג עצמאות, חירות והכרה

בהם כשווים בין שווים, אבל חרדים מהאחריות ומהלא-נודע. באופן כללי נחשב גיל ההתבגרות לתקופה מטלטלת, המלווה בקשיים נפשיים, במצבי רוח משתנים, בחוסר ביטחון עצמי ובהתלבטויות רבות.

המאפיינים הללו היו נכונים לכל הדורות, אך עושה רושם שאצל דור ה-Y והוריהם תהליך הפרידה ההדדית טראומטי מתמיד. מצבור של גורמים ונסיבות היסטוריות יצר מצב שבו הן הילדים והן הוריהם מתקשים לסייע זה לזה לצלוח את התקופה המשברית ונקלעים למעגל קסמים של תלות הדדית. ביטוי סמלי, משעשע או עצוב (תלוי בנקודת המבט) לתופעה הזאת אפשר למצוא בתרבות השיח.

דיבור מאנפף-מתיילד-מתפנק אופייני למתבגרים, רק שאצל צעירי דור ה-Y הוא נמשך גם לתוך שנות העשרים. הסיומת "ווש" שבה הם מרבים להשתמש משקפת את הסגנון הזה. בעבר היא היתה שכיחה בסלנג העברי בעיקר עבור שמות (גברוש, חנוש), אבל היום הצעירים מצרפים אותה למילים נוספות (בתוספת אינטונציה ילדותית) כדי ליצור אווירה כללית של חיבה, שמביעה סוג של התכרבלות כחיק הקרובים להם: אימוש, אבוש, סבתוש, סבוש וגם ה'יוש, ב'יוש, בת-מצווש, אינסטוש ופייסוש.

אצל הבנות בולטת גם הנטייה לסיים משפטים בסימני שאלה, מגמה שהתחילה כבר בשנות השמונים עם הביטוי "כזה כאילו?" הבריחה הלשונית מרצינות ופורמאליות מתבטאת גם בנטייה של רבים לאמץ דיאלקט רדוד ומגושם, ללא עידונים ובלמים, כמו: דיייי! מהממממת!!! לאאאאאא... שולתתת, פחחחחחח, שמטרתו בין השאר לקבל תשומת לב ("צומי"). כמו ילד.

ההורים לא רק שמקבלים באהדה את דפוס השיח הזה, אלא למעשה מחזקים אותו ופונים אל ילדיהם בני העשרים והשלושים בדרך שבה נהוג היה לפנות בעבר אל ילד קטן: נסיך, נסיכה שלי, מאמי (בסדר מאמי, טוב מאמי, ביי מאמי), חמוד, חמודנת, מתוקה שלי, אהוב שלי, חיים שלי.⁵⁸ כלומר נוצרת כאן ציפייה הדדית בין צעירים והורים, שמגשימה את עצמה.

אין סיבה למרוד

רוב מחקרי היסוד הקשורים לעולם ההתבגרות נעשו בארצות-הברית ובאירופה בשלושת העשורים שאחרי מלחמת העולם השנייה. זו היתה תקופה של טלטלות ושינויים תרבותיים כבירים, שחידדו תסמיני התבגרות בקרב הדור הצעיר. מתבגרים רבים חשו שההורים והמורים אינם מבינים אותם ואינם קשובים לצורכיהם. למעשה, לראשונה נולד עולם שלם של צעירים, שהתאפיין בסממנים של תרבות צריכה מרדנית (מכוניות, מוזיקת פופ, משקאות קלים, ביגוד ותסרוקות, אלכוהול ועוד) ותפיסות עולם פוליטיות וחברתיות אנטי שמרניות (סקס חופשי, פמיניזם, שוויון זכויות ועוד).

המתח הבין-דורי בבית, בבית-הספר, באוניברסיטאות ובמקומות העבודה הוליד מרד נעורים סמלי ומעשי, שהפך לימים לאחד מסימני תרבות המערב. שורה ארוכה של פזמונים וסרטי התבגרות ונעורים⁵⁹ תיעדו והפיצו בקולנוע,⁶⁰ בטלוויזיה,⁶¹ ברדיו ובספרות.⁶² את הבשורה: מרד הנעורים מבשר את העולם הדמוקרטי החדש.

אין ספק שהעיסוק האינטנסיבי בגיל ההתבגרות ובבני ה"טיפש-עשרה" בחמישים השנים האחרונות קשור גם להתפתחות מדע הפסיכולוגיה⁶³ ולחדירת שפת הנפש ותודעת המעמקים אל לב התרבות הפופולרית. כולם עסוקים היום בבעיות וב"שריטות" הנפשיות של עצמם ושל אחרים, ולכן טבעי שגילאי המעבר, העמוסים בבעיות וקונפליקטים, ימשכו תשומת לב מיוחדת.

אבל לאחרונה קרתה תפנית תרבותית בלתי צפויה, שמערערת לכאורה על מיתולוגיית הנעורים המודרנית. אם בעבר הצעיר המרדן היה סמל של תעוזה, חופש ושחרור מהורים, ממורים ומבעלי מרות אחרים, היום הצעיר כבר לא כזה מרדן, ועצמאות-אישית היא כבר לא כל כך משאת נפש של בני טיפש-עשרה.⁶⁴ יתרה מזאת, אם פעם התבגרות נפשית נחשבה לתהליך ריפוי ממחלת ילדות שצריך לחצות במהירות, כמו אבעבועות רוח, היום הילדים לא רוצים "להירפא" וההורים לא ממהרים לתת לילדיהם "תרופות" לזירוז "ההחלמה".⁶⁵

בעבר, העולם הביולוגי והחברתי כפה על הפרט התבגרות מהירה, שכן בשלב מוקדם בחייו היה עליו "לעמוד על הרגליים" ולדאוג לעצמו ולקרוביו. היום, בעולם שבו ילדים חיים זמן ממושך בתוך סביבה מוגנת ומגוננת, וכאשר התפתחותם הארוכה מהונדסת על ידי כל כך הרבה סוכני חברות, נוצר מצב חדש שבו הצעיר יכול לבחור "מתי הוא רוצה להתבגר", ומסתבר שרובם בוחרים לדחות את המועד.

בלוגרית בת 23: "כשהייתי קטנה לא הבנתי מה פיטר פן רוצה? למה הוא לובש טייץ ירוק ולמה הוא לא רוצה לגדול? היום אני דווקא יכולה להזדהות. [...] היי, אני פה לעבוד בעבודה רצינית, אבל לא תצליחו להוציא ממני את הילדה שבי".⁶⁶

הדורות שצמחו בישראל במאה העשרים התאפיינו במרכיב מרדני מובהק. הם העזו לבעוט במוסכמות היסטוריות מושרשות, והציעו אלטרנטיבות רעננות כמעט בכל תחום חברתי. דור הפלמ"ח ודור המדינה פיתחו את תרבות הקיבוץ ותנועות הנוער, שיצרו אלטרנטיבה למשפחה המסורתית הסגורה והעמידו אלטרנטיבה חילונית מודרנית לעולם הדתי והגלותי. חלק מהנשים בדורות הללו נפרדו מסינר עקרת הבית והעזו לפתח קריירה תעסוקתית (בשלב הראשון בעיקר במקצועות הצווארון הוורוד).

דור מלחמת ההתשה ויום כיפור מרד בממסד הצבאי והפוליטי הוותיק, פתח את רוכסני הפורטיטיות וייבא את בשורת הרוק'נרול והפמיניזם מחו"ל. הם גם יישמו את הגישה ההומניסטית האנטי-סמכותנית בבתי-הספר ובמשפחה ופיתחו את התקשורת הביקורתית והנשכנית.

דור בוגרי מלחמת לבנון הראשונה פרץ מוסכמות כלכליות וטכנולוגיות, פיתח את תעשיית היזמות הבינלאומית והרחיב את תרבות המחאה והביקורת בעיקר באפיק הפסיכולוגיסטי.

כל המרידות הללו היו כרוכות בלקיחת סיכונים ובמחירים אישיים, אבל היתה אז אווירה שיש עבור מי ועבור מה למרוד. דור ה-Y הגיח לעולם שבו הממסד כבר לא שמרן ונוקשה. הוא גדל באווירה תומכת, חברית ופלורליסטית בבית ובבית-הספר. רוב ההורים והמורים עושים היום את רצון הילדים ולכן כבר אין על מה להתריס ולהילחם. יתרה מזאת, ה-Y ניקים גדלו באווירה מאוד אגוצנטרית, שבה כל אחד דואג בעיקר לעצמו ופחות לכלל או לדורות הבאים. הדבר משתקף בנטייה של צעירים מהדור הזה לפאסיביות ארגונית ולהתנחמדות.

הסתגלות שלהם נובעת מעוד שתי סיבות חשובות: ראשית, העולם הקפיטליסטי והגלובלי מציע גמישות רבה, הן בתוך הארגון והן בין ארגונים, לכן יש פחות מתח פנימי לשנות את המבנה הקיים. שנית, המרידה במוסכמות מחייבת אומץ ועצמאות. אבל חוסר הבשלות וחוסר הבגרות של דור ה-Y אינם מאפשרים להם לקחת אחריות ולהוביל⁶⁷ (להרחבה בנושא זה ראו: העבודה היא חייכם - אבל לא חיינו).

אין כמו סבוש וסכתוש

מחקרים שנעשו בשנות התשעים ואילך מראים שהקשר הרגשי, החם והפתוח, הוא המאפיין הבולט ביחסי הנכדים לסבתא וסבא.⁶⁸ גם מהרדיונות במחקרנו עולה כי רבים מהסבתות והסבים משמשים כמעין הורים שניים לילדי דור ה-Y, בדגש על אהבה ונתינה ללא תנאי.⁶⁹ הדבר מתבטא גם בתמיכה כלכלית, במימון שכר לימוד, בעזרה של קניית דירה ובמתן קצבאות מחיה ומתנות מסוגים שונים (למשל מימון נופשים).

לקשר החם בין ה-Y ניקים להורי-הוריהם, שמהווה מרכיב חשוב בסימביוזה הכלכלית בין הדורות, מספר סיבות: א. דור ה-Y הוא דור של נכדים שגדלו ברובם עם סבא וסבתא מאריכי חיים - צעירים בגופם וברוחם, בעלי אמצעים ודוברי עברית מילדות.⁷⁰ היחסים החמים שנוצרו בינם לבין הסבים/סבתות משפיעים על המשפחה המורחבת כולה.⁷¹ ב. רבים מהסבים והסבתות הגיעו לגיל הפנסיה במצב כלכלי איתן שמאפשר להם להעניק לנכדיהם הטבות חומריות עוד בחייהם. ג. דור ה-Y בילה בילדותו זמן ממושך בחברת הסבא והסבתא בין השאר משום שהאמהות שלו היו ברובן אמהות עובדות (מקצתן עם קריירה תובענית). סבתות רבות התגייסו לסייע לבנותיהן, בעיקר בתקופת חופשת הקיץ, בזמן שכל הגנים והקייטנות נסגרים.⁷² ד. העובדה ששיעורי הגרושים והחד-הורים בדור ה-X גבוהים העצימה את תפקידם של הסבא והסבתא בחיי הנכדים⁷³ (דור ה-Y). ה. Y ניקים רבים, שנולדו למשפחות מעולי ברה"מ לשעבר, גדלו עם ה"בבושקה" וה"ממושקה" באותה דירה. המגורים המשותפים יצרו קשרים חמים בין הדורות שנמשכים לאורך זמן.⁷⁴

ילדותיות כסגנון חיים

הילדים המגודלים של 'סיינפלד'

צעירים בישראל
גי'א פריבס

יש הגורסים שתופעת ההתיילדות של דור ה-Y קשורה להשפעה מצטברת של התרבות האמריקנית על צעירים ברחבי העולם (בעיקר דרך הטלוויזיה והאינטרנט), שכן הילדותיות טבועה בתרבות זו. החברה האמריקנית היא חברה ספר, שנולדה עם אתוס של חירות - חירות של אנשים שפרקו כל עול ושעבוד וחלמו להגיע לירח. יתר על כן, האמריקאים הובילו את מהפכת הפסיכולוגיה המודרנית, ששיחררה בין השאר את הילדים.

תעשיית הילדות האמריקנית (פארקי שעשועים, ג'ג'טים, סרטי אנימציה והרפתקאות ועוד) הפכה לאחר המותגים האמריקניים הבולטים והוליווד הפכה את הילד והנער לגיבור תרבות. אבל דומה

שמה שהחל על רקע מסחרי, הפך במחצית המאה האחרונה לתופעה תרבותית עמוקה יותר. אמריקה "התיילדה" וזה לא נעצר בדיסנילנד ובהוליווד.

תופעת "הילדים המגודלים" או "המבוגרים הילדים" לא החלה בדור ה-Y אלא כבר בדורות שקדמו לו, בעיקר בתרבות היאפית של דור ה-X. רמזים ראשונים לתופעה הזאת, שמהווה חלק מסגנון חיים כולל ומתפסת עולם פוסט-מודרנית, הופיעו בסדרות הטלוויזיה האמריקניות שהוקרנו כבר בשנות השמונים - בעיקר בסדרות שעסקו בחבורת צעירים.⁷⁵ אבל אין בכלל ספק שהסדרה בהא הידיעה ששיקפה את התופעה ובמידה רבה שיכללה את המודל והפיצה אותו ברחבי העולם היתה קומדיית המצבים הפופולרית 'סיינפלד'.⁷⁶

'סיינפלד' עוסקת בפרטים הקטנים, ולעיתים מגוחכים, שמרכיבים את חיי היומיום של ג'רי סיינפלד (השחקן והדמות הראשית הקרויה על שמו) ולכן גם נודעה כ"תוכנית על כלום" (ביטוי אשר נטבע בסדרה עצמה). האפיוזות לקוחות מהחיים האמיתיים, והן מציגות מערכות יחסים חבריות וזוגיות, שמורכבות מדילמות ומלכטים שכולנו חווים בחיינו, תוך הקצנה קומית.

גיבורי הסדרה הם אנשים אנוכיים וניהיליסטים, ששורדים את חיי היומיום באמצעות תחמונים והומור. בניגוד לסדרות שקדמו ל"סיינפלד", הדמויות בסדרה הזאת אינן קשורות ביניהן בקשרי משפחה וגם לא בקשרי עבודה. חלקן אינן עובדות כלל. כל מה שמחבר ביניהן הוא שכולן מכירות את ג'רי.⁷⁷ הם מנהלים את חייהם מהיום למחר, ללא יציבות וללא מטרה מוגדרת.⁷⁸

באופן כללי קשה לדעת אם הדמויות של 'סיינפלד' הן ילדים מגודלים או מבוגרים שהתיילדו. מה שבטוח הוא שמדובר בגיבורים שאינם בוגרים ושמתייחסים לעולם כאל גן שעשועים ענקי. אז למה לא ליהנות, ולעזאזל המחור? תומס היבס (Thomas Hibbs) פרופסור לפילוסופיה בבוסטון קולג', טען שהדמויות של סיינפלד נמצאות במצב של התבגרות נצחית, כאשר המטרה שלהן היא להשיג את היתרונות של מבוגר תוך שמירה על מחויבויות

מינימאליות של ילד.⁷⁹ מה שבאמת מצחיק (או עצוב), שהתיאור הזה החל בהדרגה להתאים לדור שלם שגדל על "סיינפלד". פסיכיאטר בשם מיכאל ברודי (Michael Brody) שניתח את הסדרה, טען שסוד הפופולריות של סיינפלד טמון בכך שהצופים הצעירים הזדהו עם סגנון החיים של גיבורי הסדרה, ואילו הוריהם הזדהו איתם כי הם הגשימו את חלומותיהם האבודים, כלומר השאיפה להישאר ילדים חסרי מחויבויות.⁸⁰ דיויד זורוויק (David Zurawik) פרסם בבלטימור סאן מאמר רב תהודה, שבו ניתח את המשמעויות המוסריות של "סיינפלד". הוא, כמו רבים אחרים, ראה בה לא רק קומדיית מצבים שנונה אלא גם "חגיגה של נרקיסזם, חוסר בגרות, הדרה וחומרנות". לדידו, "הפופולריות שלה אומרת משהו סוציולוגי ומוסרי בעל משמעות עמוקה על התרבות שלנו".⁸¹

"סיינפלד" סימנה את הדרך לסדרות אמריקאיות ואירופאיות נוספות, שהעמידו במרכזן צעירים עם סגנון חיים "סיינפלדי". למשל, הסדרה הפופולרית "חברים" (Friends), אשר שודרה במשך למעלה מעשור (1994-2004).⁸² הסדרה, שנוצרה על ידי מרתה קאופמן ודיוויד קריין, עסקה בחייהם של שישה חברים קרובים שחיים במנהטן לאחר סיום הלימודים בקולג'. מה שמאפיין את כולם הוא שעתידם אינו ברור ("סימן שאלה אחד גדול") ולטענת יוצרי הסדרה "זו הרגשה שמוכרת לכל".⁸³

עם הזמן הסתבר שתופעת "סיינפלד" ו"חברים" איננה רק תופעה טלוויזיונית ושהקומדיה היא אולי גם קצת טרגדיה. במלים אחרות, "הנבואה הוירטואלית" הגשימה את עצמה וסגנון חיים שנראה קודם על המסך הפך למציאות חיים. כך למשל, הנטייה של ה-Y ניקים לחיות בלי חשבון, לעשות דברים ברחף של רגע (כאן ועכשיו), במקרים רבים ללא שיקול דעת מעמיק שלוקח בחשבון השלכות עתידיות מהותיות (על עצמם ועל סביבתם). למשל, לעזוב עבודה יציבה (כי אני חייבת להתאווור) לשכור דירה יקרה בעיר הגדולה (אף שאין לי תקציב), או לקיים יחסי מין לא בטוחים (אני יודע להיזהר).

לא רק הטלוויזיה האדירה את דמות הילד הנצחי. מבוגרים שלא רוצים לגדול כבשו בשנים האחרונות גם את מסך הקולנוע. למעשה נוצר בשנים האחרונות ז'אנר שלם של סרטים מהסוג הזה שזכה לכינוי "קומדיית נעורים אינפנטיליים".⁸⁴ הם מגלגלים מיליונים בשל ההזדהות שהם יוצרים בקרב הצופים הצעירים, שמזהים בגיבוריהם את עצמם.

חוכמת הבייגלה

גם בספרות הישראלית של השנים האחרונות החלו להופיע גיבורים מדור ה-Y, שהקושי להתמסד הוא חלק מהותי מצורת החשיבה שלהם ומסגנון חייהם.⁸⁵ הספר שמשקף את תופעת הבגרות המעוכבת בחברה הישראלית בצורה העמוקה והאוטנטית ביותר הוא ללא ספק רב-המכר של אילן הייטנר 'חוכמת הבייגלה'.⁸⁶

גולן, גיבור הספר, הוא בחור ילדתי בסוף שנות העשרים לחייו, המתקשה לחפש עבודה באופן רציני ולהתמיד בה. באופן כללי הוא נוטה לקשרים אישיים שטחיים וליחסים עקרים עם נשים. הוא איננו מסוגל להחליט אפילו מה הוא מחפש באישה: "כל מי שעוד לא הכרתי נראתה לי מה זה אחלה של בחורה ואחרי שהכרתי אותה היא כבר לא נראתה לי אחלה בכלל." כל תפישתו את המין הנשי ילדותית ורדודה, כמקובל בקרב מתבגרים. הן משולות בעיניו לגלידה בשלל טעמים שקשה לבחור ביניהם. גולן מרבה להשתמש במילה "זונה" ובאופן כללי מדבר בשפה בוטה על בנות, שממחישה את חוסר העידון שלו. הילדותיות קוסמת לו כי היא יוצרת חופש מהתחייבות, אבל המחיר כבד: בלבול, קשיים כלכליים ובדידות גדולה.⁸⁷

הילדותיות קוסמת לו כי היא יוצרת חופש מהתחייבות, אבל המחיר כבד: בלבול, קשיים כלכליים ובדידות גדולה. גם לאחר שאביו שולח לו אולטימטום, שהוא יפסיק לשלם עבורו את שכר הדירה אם גולן לא ימצא עבודה מסודרת (סצנה טיפוסית לדור הזה), וגם אחרי שכמה מחבריו הצליחו בכל זאת להתמסד, ולו לרגע, באמצעות מציאת עבודה וזוגיות - גולן ממשיך להתקשות לתפקד בעולם המבוגרים: "אין לי מושג מה אני רוצה לעשות כשאני אהיה גדול. משנה לשנה, אני מרגיש שאני יודע פחות ופחות". המצוקה הקיומית של גולן גוברת כאשר הסביבה הקרובה מתחילה

לאותת לו שהוא חייב לקחת את עצמו בידיים, אבל השינוי המומלץ אינו לטעמו. הוא מביט סביבו ורואה את הזוגיות המקרטעת של חבריו, הוא רואה את השגרה השוחקת וחסרת ההשראה שבעבודה הקבועה ושואל את עצמו לשם מה הוא צריך את זה. "כשאתה מתקרב לגיל שלושים, שני החברים הכי טובים שלך נשואים לבחורות מבאסות, ונשאר לך רק חבר אחד שאפילו ממנו אי אפשר להתעודד כי הוא בטלן מקצועי, אתה נשאר לבד עם השאלות שכשהיית ילד חשבת שרק משוגעים שואלים – מי אני? מה אני? מה אני עושה פה? לאן צריך להגיע? ואיך זה שנראה שכולם יודעים את הדרך, אבל מצד שני נראה שכולם טובלים?". בדרך כלשהי חוסר הבגרות של גולן הוא סוג של מרד, אבל לא מרד של התרסה, אלא של סרבנות ילדותית. זו לא סרבנות של סימן קריאה אלא של סימן שאלה מתמיד, שהיא במידה רבה חוסר אונים כרוני המאפיין דור שלם.

"חכמת הבייגלה" יצא לאור בשנת 1998 בהוצאה עצמית, לאחר שהייטנר לא מצא הוצאת ספרים שתסכים להדפיסו (הוצאת "מודן" הסכימה להפיץ את הספר, רק לאחר שהייטנר מכר בעצמו 10,000 עותקים). המקרה שבו ספר, שהתקשה למצוא מו"ל, הופך בסוף לרב מכר, איננו נדיר (דוגמא עדכנית ידועה במיוחד היא הלהיט הבינלאומי "הארי פוטר"), אבל דומה שבמקרה של "חכמת הבייגלה" הקושי הזה קשור גם לפער הדורות. אפשר לשער שמה שנראה לעורכים המבוגרים וקמוטי הגבות כרומן ילדתי וקל דעת, נתפס בקרב הקוראים הצעירים כמסמך המייצג נאמנה את הביוגרפיה האישית שלהם. זו גם הסיבה לכך שרוב קוראי הספר היו בני דור ה-Y (העובדה שמדובר בדור שאינו מרבה לקרוא ספרים רק מדגישה את התהודה הדורית שהעניק הספר הזה לקוראיו).

חבורה מהסרטים

סרטי הנעורים וההתבגרות הבולטים ביותר בתולדות החברה הישראלית הם "אסקימו לימון" (וכל סרטי ההמשך) ו"בלוז לחופש הגדול". אבל כזכור, שני הסרטים הללו ביטאו שלב קצר של חיפושי דרך בדרך להתבגרות המזורזת בצבא ואחרי השחרור. לבד מהעיבוד הקולנועי של "חכמת הבייגלה" הקולנוע הישראלי אינו משופע בשנים האחרונות בסרטים מהז'אנר הזה. אפשר שהדבר קשור לעובדה שדור ה-Y הוא בעיקר דור של טלוויזיה ואינטרנט ופחות דור של קולנוע. ערוצי הטלוויזיה המסחריים, לעומת זאת, מלאים בסדרות שבמרכזן חבורות צעירים בכרך התל-אביבי, שאחד הסממנים שלהם הוא ילדותיות.

מי שבישרה את התופעה היא הסדרה הקומית "שמש"⁸⁸ שעלתה לראשונה בערוץ 2 ב-1998. מדובר בקומדיית מצבים המתרחשת בסנדוויץ'-בר שכונתי בשם "אימפריית השמש" הממוקם בדרום תל אביב. שמש (צביקה הדר) הוא בעל העסק וכוכב הסדרה. הוא "סחבק" ישראלי מצוי "המסתלבט" על סביבתו בהומור ישראלי ציני טיפוס של הג'מעה מהתיכון והצבא.

מבחינת רמת התחכום המקצועי והרעיוני, הסדרה "שמש" לא הייתה שונה, לטוב או לרע, מקומדיית מצבים משפחתית טיפוסית מן הז'אנר האמריקני השכיח והפופולרי. ההומור היה צפוי וילדותי, המשחק מלאכותי, קליל וללא יומרות, והדמויות סטריאוטיפיות ומעוררות אמפתיה, ולעתים גיחוך. ובכל זאת "שמש" הפכה בתוך זמן קצר לתוכנית הטלוויזיה המובילה בקרב ילדים, בני נוער וצעירים (עד גיל 44), וגם צופים שהכנסתם גבוהה מהממוצע. היא גם הייתה השנייה בצפייה בקרב הנשים, אחרי "ראשון בבידור" של דודו טופז. מעניינת יותר היא העובדה שהסדרה דורגה במקום השני בטבלת שיעורי הצפייה של בעלי ההשכלה הגבוהה (13 שנות לימוד ומעלה), אחרי "אלי מקביל".

מהו אפוא ההסבר למשיכתם של הישראלים, ובכללם משכילים, לסוג ההומור הבית ספרי, "הומור הדחקות", הלא מתוחכם והלא מקורי של "שמש"? ניתן להציע מספר הסברים אפשריים. ראשית, "שמש" הייתה סדרה ישראלית מאוד באופייה וכללה מרכיבים לא מעטים – הסלנג, צורת מענה הלשון, גלריית הדמויות וכו' – המשקפים נכונה את הסגנון והמנטאליות של רוב צופי ערוץ 2.

הסבר אחר קשור לחיבתם של הישראלים לסרטי החבורה. "שמש" העמידה במרכזה חבורה מסתחבכת שחבריה

מחליפים ביניהם עקיצות ("דאחקות") בסגנון המזכיר את ההומור הגולמני והגברי מאוד של חיילי הסדיר במוצבי הקו והבסיס. ייתכן שהמשיכה לסוג זה של הומור קשורה גם לשחיקה המנטלית המאפיינת את האנשים בעידן התחרותי, בעיקר אנשי קריירה העייפים מיום עבודה מפרך ולכן זקוקים ל"ג'אנק פוד" רוחני. הנטייה לנונסנס קשורה בוודאי גם היא לתופעה - הפיכת הקיטש ל"טרנד" אופנתי בבחינת "הפוך על הפוך".

אפשר לשער שקסמה של הסדרה נבע גם מהמגמה לברוח מהכבד והמחייב לקליל ולבלתי מחייב בשל העייפות המצטברת מהפאתוס הציוני ובשל מצב החירום המתמשך והשחוק. זה גם ככל הנראה אחד ההסברים להצלחת תוכניות קלילות אחרות בערוץ 2, כדוגמת "פספוסים" של יגאל שילון.

במבט לאחור, נראה שהסדרה הזאת שיקפה בין השאר את הלך הרוח של דור חדש של צעירים, שמסרב להתבגר ולכן נהנה מבדיחות "טיפש עשרה" גם בגיל מבוגר יחסית.⁸⁹

ההומור הילדותי בולט מאוד גם ב"ערוץ הצחוק" (הידוע גם בשם "ביפ"),⁹⁰ עליו גדלו צעירי דור ה-Y, וברשת הפייסבוק - בעיקר הדף "סטטוסים מציצים", שמלא וגדוש בכיטויי הומור ואירוניה, רובם של צעירים וצעירות.

שתי הסדרות הבולטות ביותר בז'אנר המבוגרים-ילדים ששודרו בשנים האחרונות הן "החברים של נאור" ו"רמזור". גיבוריהן הם במידה רבה דמויות פרוטוטיפיות ילדותיות המשקפות את סגנון החיים וצורת החשיבה של דור ה-Y. "החברים של נאור"⁹¹ היא קומדיית מצבים ישראלית ששודרה שלוש עונות בערוץ 10 בשנים 2006-2011. הסדרה מתמקדת ב"נאור" (נאור ציון) ובחבריו הטובים, כולם רווקים בשנות השלושים לחייהם, המתגוררים בלב תל אביב: וייסמן (בני אבני), דדי (יובל סמו), עומרי (יוני זיכהולץ), מיקה (תמר קינן ואחריה מלי לוי).

למפגשים עם החברים מצטרפת בדרך כלל (מבלי שהוזמנה), חנה, אמו השתלטנית של נאור (רונית איבגי). היא מוכיחה את הצעירים, מקבלת החלטות עבורם, מביעה דעה נחרצת על החברות שהם מביאים הביתה, וכשצריך היא לוקחת לנאור את כרטיס האשראי. בקיצור, אמא טיפוסית של בני דור ה-Y, שמתייחסת אל בנה וחבריו כאל ילדים קטנים. הם מצידם מתייחסים אליה כאל חברה שאפשר להסתלבט עליה ולהחליף איתה דאחקות.

"רמזור" עוסקת בשלושה חברים, בראשית שנות ה-30 לחייהם, הטרודים בכעיות קיום ובחיי האהבה. מצב הזוגיות של כל אחד מהם אמור לייצג את אחד מצבעי הרמזור: איצקו (ליאור כלפון), מנהל חנות צעצועים, הוא האור האדום, כיוון שהוא מונגמי (לפחות באופן זמני). אמיר "מירי" (אדיר מילר) במאי אירועים ופרסומות, הוא האור הכתום, כי הוא נמצא בשלב הביניים של ההסתגלות לעולם המבוגרים. חפר גורי (נירו לוי), שמתקשה למצוא עבודה קבועה, הוא האור הירוק, כיוון שאין לו חברה קבועה, והוא מתקשה לשרוד במערכת יחסים מעבר ללילה.⁹²

הפופולריות הגדולה של "רמזור" נזקפת להומור השנון של הכותבים ולמשחק החינני של הדמויות, אבל בעיקר לעובדה שהסדרה דימתה את מציאות חייהם של צעירים היום. לא בכדי מטבעות הלשון שהומצאו בה הפכו לחלק מהסלנג של דור ה-Y: "אח שלי/שלו", "גיסנו" או "גבר" (שהם המקבילה בעברית ל"Man" או "Dude"). באחת הביקורות נכתב: "תסתכלו עליהם ותראו אותנו". אייל לוי באתר nrg מעריב הסביר את הצלחת הסדרה במלים הבאות: "אז למה מדובר בכיננו? כי אדיר מילר קולט את המציאות שלנו בצורה מושלמת. הטיפוס שהוא מגלם כל כך דומה למישהו שאתם מכירים, אולי זה אפילו אתם, רק שאתם עדיין חיים בהכחשה. זה שמקטלג את נותני הצ'קים בחתונה, זה שמשאיר את שיחת הטלפון, עם החבר הטוב, בדיוק כשהוא בסיבוב עם הכלבה. שלושה ניחושים מי זה?"⁹³

למעשה כל אחד מגיבורי "רמזור" מייצג טיפוס אופייני ומצב אופייני לבני דור ה-Y. למרות שגיבור הסדרה הוא אדיר מילר, למעשה הדמות המרכזית בה הוא חפר גורי. הוא הנציג האותנטי ביותר של הדור הזה, כיוון שהוא ילד חביב וכנה שמסרב להתבגר. הוא "סטלן" שנראה טוב ויודע את זה, ללא תעודת בגרות, ללא עתיד ועם תחמונים וקומבינות בכל תחומי החיים. הוא דוגל ב" לחיות במינימום מאמץ עבור מקסימום תמורה". הוא גם מעיד על עצמו שהוא בחור שאינו מתאים לזוגיות: "כנראה יש אנשים שלא נולדו להיות בזוגיות, אנשים שהם מספרים לא זוגיים.

אני אדם אי-זוגי." חפר, למעשה, מדגים בצורה טובה את התארכות תקופת ה"בינתיים" וחוסר הרצון להתמסד. הוא אמנם בן 30 פלוס אך מתנהג כמו בן 17. חבריו הנשואים קצת מקנאים בחירותו ומקטרים על ה"הבית כלא" שנכפה עליהם בשל הזוגיות הממוסדת שלהם ובנות הזוג המציקות. בתוך תוכם הם היו רוצים לחזור ל"מצב הראשוני" של חבורת תיכונים החופשית ממחויבויות. שיר הנושא של הסדרה "לא רוצה להתבגר" מבטא אולי יותר מכל את הרוח של הצעירים שהיא מייצגת. להלן חלקים ממנו:

"אני לא רוצה לקבל החלטות / לקחת אחריות להתחשב בנסיבות / לדעת מה אמרו אתמול בחדשות / אנשים קטנים עם בעיות גדולות
אני לא רוצה להתבגר, / להשלים להסתגל. / לקבל את זה ולוותר, / אני לא רוצה להתבגר.
לא רוצה את הבוס על הראש / שתיים מכוניות ילדות שלוש / ועד הבית משמר השכונה / לריב עם השכנים ולטפל בגינה.
לא רוצה להתבגר...
שהכל כבר צפוי וגלוי וידוע / ואין יותר סודות הכל בתוך הריבוע / להיות מכובד מיושב ורגוע / לשלם ת'מיסים לשלם ת'ביטוח
אני לא רוצה להתבגר..."⁹⁴

נשים בכגרי ילדות

לכאורה ניתן היה לצפות שגדל בסביבה רווית דימויים חזותיים יפתח רגישויות בתחום. בפועל, קרה בדיוק הפוך. אף שהם אוהבים מאוד להתלבש ומשקיעים בכך ממוך רב ותשומת לב, שפתם החזותית שטחית ובמקרים רבים וולגרית. לבושם הטיפוסי גדוש בצבעים רעשניים ובצירופים שאופייניים לילדים ונערות שטרם פיתחו עידונים ותחכום: עומסים, צרימות והגזמות (בתחום הגוונים וההתאמה לגוף), כמו גם הדגשים במקומות הלא נכונים. מה שנראה לעתים כארוטיות מוחצנת או אפילו סוג של אירוניה (בגדים קצרים והדוקים מדי,⁹⁵ שמלות וחצאיות כובתיות, אוברולים של תינוקות, חולצות במבי ו"בוב ספוג" וכדומה), הוא למעשה סגנון לבוש ילדותי שנשאר עד גיל מבוגר. אביזרים וקישוטים, שנמכרו בעבר בעיקר לבני ובנות טיפש-עשרה, נמכרים היום בהמוניהם גם לבני עשרים ושלושים. החל מקשתות לשיער וקוקיות עם כובות, דרך חולצות ותיקים עם פייטים נוצצים ודמויות מסרטים מצוירים ועד כיסויים קיטשים לאיפון.

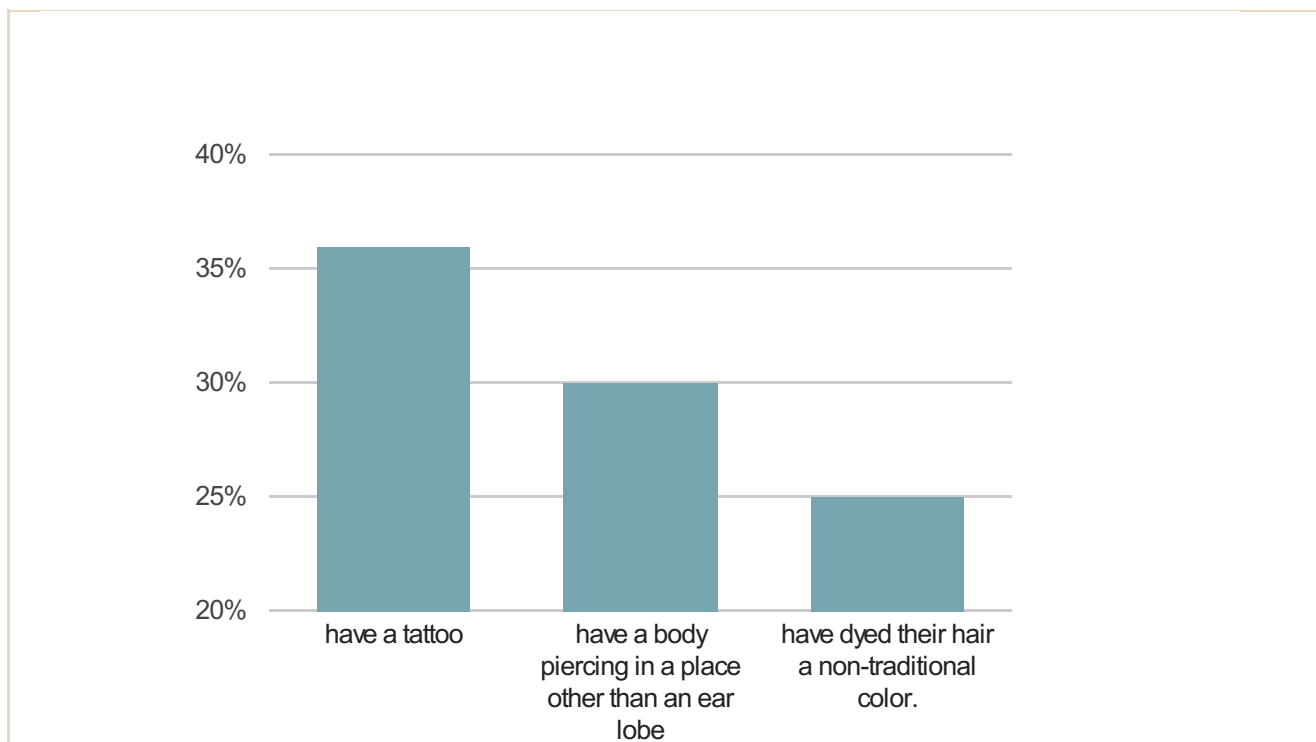
התופעה נעשה כה בולטת בדור הזה עד שמומחי האופנה הרביקו לה את הכינוי ה"פרופילי" Toddlercore - שילוב בין המילה Toddler (פעוט) למילה Hardcore (טרנד שהוא הקצנה של מגמה). כוהנת הטרנדים הגדולה, לי אדלקורט, כינתה את התופעה "אינפנטיליזם" בספרה "Fetishism in Fashion". לדידה, "השימוש בכגרי ילדים, בחיתולים ובבדים מחבקים מבטא את הצורך להיות מטופל ואת המשאלה שלא להתבגר. הדור הזה החליט להיות תינוק כל חייו."⁹⁶

אם הסדרה הפופולרית "סקס והעיר הגדולה" הציגה נשים צעירות (מדור ה-X) המכורות למותגי לבוש והנעלה של מעצבי על, הסדרה "בנות" מציגה נשים צעירות כיום (מדור ה-Y), שניכרות בטעמן הזול והילדותי להדהים (לא רק בשל חסרון כיס). אחד המאמרים (מיני רבים) שסקר את התופעה הופיע בניו יורק טיימס. הכותבת, קארן שוורץ, המחישה זאת במספר דוגמאות. כך לדוגמא, האנה, הגיבורה המרכזית, לבשה קרדיגן מועטר בעגבניות ביום העבודה הראשון שלה במשרד עורכי דין. ג'סה, חברתה הטובה, לבשה שמלה שקופה דקיקה וארוכה מעל תחתונים בוורוד לוחט כשהלכה לעבוד בתור בייביסיטר. "לעתים קרובות", כותבת שוורץ, "התוכנית מפנה את תשומת הלב של הצופה אל "פשעי האופנה" של הגיבורות, שמייצגים את הדפוס הדורי."⁹⁷

אם יש אופנה שמשקפת במיוחד את העילגות החזותית של הדור הזה, זו האופנה העדרית של הפירסינג והקעקועים. הפירסינג מבטא מוסכמה שמעודדת להטיל מום בגוף האדם בשם היופי החיצוני (היחסי). הקעקועים הם בעצם אוסף של קלישאות ממוחזרות, שדומות לצוירים בספרי ילדים או קומיקס (דולפיין, פרפר, מפלצת, מילים בסינית

וכדומה). הצעירים בוחרים אותם מתוך תפריטים סטנדרטיים, כמו שבוחרים סוג של פיצה או רוטב להמבורגר. הם מכורים ל"אופנה המונית" כשם שהם מכורים ל"מזון המוני". דומה שכל הרעיון לשרטט על הגוף ציור שלעולם לא נמחק הוא ילדותי בעליל.

USA National survey (18-25): Tattoo, body piercing and more

Reference: Jayson, Sharon. 9.1.2007. Gen Y's attitudes differ from parents. USA Today

Note: The poll was part of MacNeil/Lehrer Productions' Generation Next project, age 18-25.

Tattoos by Generations (USA)

אחוז בעלי הקעקועים	גיל
38	18-29
32	30-45
15	46-64
6	+65
23	כל הגילאים

Refernce: Pew Research Center. February, 2010. Millennials: Confident. Connected. Open to Change.

הצעיר היהודי בישראל חווה בדרך כלל שלושה שלבים של הלם תרבות: הלם ההתגייסות לצה"ל אחרי התיכון (שמכונה בעגה המקומית "הלם בקו"ם"), הלם ההשתלבות בלימודים האקדמיים והלם הכניסה לעולם העבודה.

אם בעבר כלל הלם המעברים תקופה קצרה של "שינוי חיכוכי" עד להתאקלמות בתפקיד החדש וכניסה למסלול של חיים יציבים, היום מתרבים הדיווחים - הן מצד צעירים והן מצד "המבוגרים האחראים" - על תקופה ארוכה של "אסטרונואוטיות" ("צעירים מעופפים") וחוסר התאקלמות מתמשך.

בלוגרית צעירה: "גם אני חוזרת מספר פעמים בשבוע הביתה שיכורה מהתחת, לא זוכרת איך הגעתי, קמה עם כל הבגדים והאיפור ובמקרה הכי גרוע עם יד של גבר שאינו בן זוגי שרועה על גופי העירום. כן, זה עצוב אך נכון. אמנם אני ברמנית כבר שכונתי אבל האם זה תירוץ להמשיך לחיות חיים של נערה מתבגרת בסוף שנות ה-20 לחיי?"⁹⁸

אחת המרואיינות, אישה בת 55, סיפרה כי בטיסת אל-על שבה ניתן שירות קטסטרופאלי, ניגשה אליה אחת הדיילות ושאלה מדוע היא נראית כעוסה. הדיילת הודתה שהשירות היה רע והתנצלה, אבל באותה נשימה הוסיפה: "העיקר שאנחנו חיוביות, מחייכות ועושות את הכי טוב שאנחנו יכולות". כשאמרה לה המרואיינת, שהכוונה הטובה לא מפצה על המחדל, היא לא הבינה למה היא מתכוונת, שהרי לתפיסתה ולתפיסת חברותיה מה שקובע זו הכוונה והחיוך. רוגו והאשמה זה עניין קטנוני.

רוב המומחים שראיינו לצורך מחקר זה (מרצים, יועצים מקצועיים, נותני שירות, מורים ועוד) הציגו דוגמאות מטלטלות לבעיות וקשיים חדשים ולא מוכרים בתהליך השתלבותם של צעירים בארגונים ממוסדים. הם פסיכיים באופיים, נוטים להילחץ (לעיתים גם פורצים בבכי) ולהיכנס לדיכאון ולשיתוק (חוסר אונים) כשעומס המטלות מכביד.

מה ששב וחזר בראיונות שלנו עם המומחים השונים (ובכלל זה ראיונות מקיפים שערכנו במסגרת מחקר נפרד באחד הגופים הבטחוניים הגדולים במדינה) היא הטענה על אודות חוסר עצמאותם של הצעירים. אנשים בוגרים נדרשים לקבל החלטות עצמאיות על בסיס יומיומי בכל תחומי החיים. אם אנו מוצאים עצמנו מתלבטים קשות לגבי כל החלטה, קטנה כגדולה, וחשים צורך עז להיוועץ עם גורמים חיצוניים שוב ושוב, סביר שבילדותנו קיבענו תפיסה שלא נוכל לסמוך על עצמנו. הפסיכולוגיה מכנה את התסמונת הזאת "חוסר אונים נלמד". אדם שמסוגל להחליט, כולל החלטות גורליות, הוא אדם שחונך לבטוח בשיקול דעתו. יש בו האומץ לשאת בתוצאות, גם לנוכח טעויות וכישלונות פוטנציאליים. ככל שאדם בוגר, מנוסה ושיקול יותר, כך הוא מסוגל להחליט באופן עצמאי וכך ההחלטות נעשות יותר על סמך שיקולים הגיוניים ופחות על סמך שיקולים רגשיים ונמהרים. והנה, מסתבר שצמח דור תלתי, המתקשה בקבלת החלטות ובמציאת פתרונות לבעיות מקצועיות וגם אישיות. הוא לוקה בתלות קשה בסמכות מבוגרים (בעיקר הורים, אבל לא רק) ובפאסיביות כרונית, מתקשה להתגבר על קשיים בכוחות עצמו ונוטה לברוח מאחריות. רבים אימצו לעצמם דרך "ערמומית" לעקוף את הקושי: הם "מסננים" את הסוככים אותם (בעיקר ההורים, אבל לא רק), כלומר הם מבקשים שהם יקבלו את ההחלטה במקומם. לעתים הבקשה נעשית באופן ישיר ומפורש ולעתים זה נעשה באמצעות שאלות עקיפות או אמירות בסגנון "מה היית עושה במקומי", "מה לדעתך האופציה היותר טובה" וכדומה.

קשה להם גם להיחשף לביקורת, לעמוד בלוחות זמנים, במאמץ נפשי וגופני ארוך טווח ובהתחייבויות. הם גם נוטים לדחות מטלות קשות לעתיד בלתי נראה ולעזוב את המסגרת בדחף של רגע. באופן כללי הם מתקשים בדחיית סיפוקים (תרבות של "בא לי") ושקועים בכאן ועכשיו, כמו ילדים.⁹⁹ הכול כמובן בהכללה רחבה מאוד, שמקפחת מן הסתם את יוצאי הדופן.

להלן דוגמאות טיפוסיות ממיילים שנשלחים מדי יום למרצים ברחבי הארץ:
 "אשמח אם תוכל להמליץ ולתת טיפים איך ללמוד נכון לבחינות ואיך להתמודד עם כמות החומר. תודה רבה ושבת שלום."
 "בסוף הצלחתי לסיים את העבודה בזמן והעליתי אותה לאתר, אך מאז אני לא מוצאת איפה לסרוק את ההצהרה על כתיבת עבודה עצמאית... יש לך הצעה עבורי?"
 "האם כדאי לפתוח מחשב בשיעור היום?"

חשוב לציין שרוב המרוויינים הצעירים שלנו, בלוגרים וטוקבקיסטים, לא רק שלא הכחישו את התלות הכרונית שלהם, אלא שתיארו אותה כאחת מבעיות היסוד המלוות אותן בחייהם:

צעירה בת 26: "בכל נושא אני רוצה לשמוע קודם כל מה דעתה של אמא שלי. אפילו בנושאים שטותיים יומיומיים. אני סומכת עליה."

בלוגר בן 24: "יש לי בעיה רצינית: אני ילד גדול שלא יודע מה הוא רוצה לעשות בחיים"¹⁰⁰.

מתוך מלך החומס ומלכת האמבטיה: "אתה שואל אותי עכשיו מה אני רוצה להיות כשאהיה גדולה?"
 כן, עכשיו, אלא מתי?
 כי עוד חמש דקות, או מחר, או עוד חודש, אתה יכול לקבל תשובה לגמרי אחרת"¹⁰¹.

מה אפוא הסיבות לחוסר העצמאות הזו? להלן כמה תשובות אפשריות:

חופש בחירה מעיק

אפשרויות הבחירה הפתוחות בפני צעירים בחברת השפע המודרנית רחבות ומבלבלות מאי פעם. התחושה המקננת בכולנו, ובעוצמה רבה יותר בקרב צעירים, היא שבכל בחירה יש גם ויתור ואולי החמצה. זה יוצר שיתוק, ובמקרים רבים צורך שאחרים יכריעו בעבורך.

אבא ואמא יסדרו הכול

דור ה-Y גדל להורים יזמים ועצמאים שנשמתי - אנשים שפיתחו מיומנות גבוהה בפתירת בעיות ולקיחת אחריות. הנטייה של ההורים הללו היתה לפתור בעיות לא רק עבור עצמם והוריהם אלא גם עבור ילדיהם הבוגרים. הם משדרים: אל תדאגו, בואו אלינו ואנחנו כבר נתיר לכם את הפלונטרים בזריות וביעילות. כך קרה שמבלי ששמו לב לכך, ההורים הנדיבים "סירסו" את ילדיהם ומנעו מהם חישול חשוב לחיים.¹⁰²

צעירה בת 24 במהלך טיול בנפאל: "אמא שלי קרציה. אם אני לא מדברת איתה יום שלם היא כבר דואגת. היא חברה לא כמו חברה. היא שותפה שלי להכל בחיים.
 אנחנו דור שמתבגר יותר לאט. אני רגילה שאמא שלי עוזרת לי בהכל. ופה אתה צריך לבחור מה לקנות לבד ומה לאכול לבד ואין מי שיקיץ אוכל ואין מי שיכבס את הכביסה. עצמאות טוטאלית.
 עכשיו בטיול אני לא מנהלת את חשבון הבנק. אמא שלי מנהלת את חשבון הבנק. אמא תברקי מה קורה תהיי בבקרה על החשבון שלי. אני הוצאתי כך וכך. תברקי אם זה מה שירד. תברקי יתרה ותשלחי לי ב-SMS את היתרה. זאת אמא שלי. למה לא? אני נהנית מזה. זאת עצלות. נכון. כולנו כך.
 גם לחבר שלי אמא מנהלת את החשבון."

הדור שנולד עם סלולרי ביד

זה הדור הראשון שגדל מרגע לידתו עם הסלולרי ביד. הטלפון הצמוד מאפשר להיוועץ עם "חבר טלפוני" כמעט בכל מצב ובכל זמן ומפחית באופן משמעותי את הניסיון המצטבר בהכרעות עצמאיות. הפיתוי להתייעץ עם אנשים

זמינים (בעיקר עם הורים) הוא גדול כל כך, שבמקרים רבים הוא נוטה לשחרר כליל מפתרון עצמאי של בעיות. בעיקר הוא מונע להגיע להחלטות הכרוכות בסיכונים ובמחירים. כך נוצר מצב שהמסגרות הישראליות המשמעותיות ביותר ברכישת עצמאות (צה"ל ו"הטיול הגדול") מאבדות מהאפקטיביות שלהן. שהרי, בכל נקודת משבר, בכל צומת של החלטה, בכל זמן של התלבטות, כבר אינך לבד ויש תמיד מישהו שיוכל לחלץ אותך מהמצר ולשחרר אותך בעקיפין מלשאת באחריות על התוצאות.

הורים חדורי חרדה

כיוון שהילד זמין להורים וכיוון שרמת החרדה לגורלו עלתה, במקרים רבים ההורים הם אלה שיוזמים את המעורבות האינטנסיבית בהחלטות של ילדיהם. הם מרבים להנחות אותם בכל צעד ושעל ומקבעים את התלות ההדדית. אחת האמהות סיפרה לנו במבוכה ובכנות נוגעת ללב שהנחתה בזמנו את ילדתה בת העשר להכין מנה חמה. ולא זו בלבד, אלא שהיא התקשרה אליה כעבור דקה כדי להזכיר לה שהמנה המחוממת כבר מוכנה לאכילה.

שקט, חושבים

דור ה-Y הוא דור שמיעט לחוות בילדותו סיטואציות שבהן נותר לבד עם מחשבותיו. גם בזמן שהיו לבד הם הוקפו בגירויים דיגיטליים. כיוון שמחשבות, רעיונות ותוכניות צצים ומתפתחים בדרך כלל באמצעות תהליך של התבוננות חיצונית ופנימית ובעיקר באמצעות ריכוז לאורך זמן - נוצר אצל הצעירים חסך. מי שסובל מ"הפרעת קשב" ואינו מסוגל להתכנס לתוך מחשבותיו כדי לנתח מציאות יתקשה גם בפתרון בעיות מושכל ועצמאי.

יתר על כן, ה-Y ניקים גדלו לעולם טלוויזיוני, שאחד ממאפייניו הוא מינונים גדולים של קיטש סכריני (מעין ג'אנק פוד רוחני). הם צרכו בכמויות תוכניות עם עלילות שטחיות (טלנובלות, אופרות סבון, ריאליטי וכדומה), שמייצרות בעיקר קלישאות רגשיות ואינן מעוררות למאמץ מחשבתי ולניתוח הסיטואציה המוצגת ובחינת כל האפשרויות הנובעות ממנה.¹⁰³

לחוסר העצמאות של דור ה-Y השלכות מרחיקות לכת על כל המערכות החברתיות ובעיקר על אלה המבוססות על גיוס כוח אדם צעיר: צבא, אוניברסיטאות ומכללות וכמובן גם מקומות תעסוקה. אם בעבר המערכות הללו הניחו שהם מגייסים לשורותיהם צעירים ברמת בגרות מסוימת, בהדרגה מתחוויר להן שמחזורי הגיוס החדשים כוללים צעירים רבים עם מוכנות נפשית נמוכה מבעבר. אם "הארבעים של היום זה העשרים של פעם", כפי שנטען בארצות-הברית, נדרשת חשיבה מחדש על זהותו ויכולותיו של המגויס הצעיר ובמשתמע גם על הדרישות המסורתיות מטירוניהם בצה"ל, מסטודנטים בשנה א' וממועסקים חדשים בארגון. חוסר הבשלות של הצעירים בהחלט מסביר מדוע הם נוטים להישבר בקלות ולנטוש ללא מאבק את המערכה. הם קצת כמו ילד שמוצא את עצמו כלוא במוסד הדורש ממנו להתנהג כמבוגר, בשעה שהוא טרם הספיק להתבגר.

מסתופפים עם בני גילם

בני דור ה-Y נוטים יותר מכל דור אחר להסתופף עם בני גילם. בין השאר בשל היחלשות המשפחה הגרעינית, התארכות תקופת הרווקות והשתכללות תרבות הפנאי והבילוי. בניגוד לדורות קודמים, רובם למדו במסגרות תכוניות ואחוזים גבוהים יחסית ממשיכים ללימודים גבוהים, ולכן הם יוצאים לשוק העבודה, שפוגשים בו אנשים מבוגרים יותר, מאוחר יותר. גם כאשר הם לא נמצאים בחברה הפיזית של בני גילם, הם עדיין יכולים לקיים באמצעות הסמארטפונים, מערכות יחסים חברתיות בכל שעה. התפתחות אינטלקטואלית דורשת קשר עם אנשים מבוגרים יותר, לכן ככל שצעירים ימשיכו לתקשר בעיקר עם בני גילם, הם יתבגרו מאוחר יותר.

אפשר גם להוסיף לכך את העובדה שהיום יותר ויותר מבוגרים סביבם מסרבים להתבגר, כך שגם קשר עם מבוגרים מהם דומה יותר ויותר לקשר עם בני גילם.

אחד הסימפטומים לבגרות המעוכבת של ה-Y ניקים, הוא נטייתם להתייחס לבעלי סמכות פורמאלית בצבא, בעבודה ובאוניברסיטה באופן פמיליארי, שמזכיר את הדרך שבה ילדים מתייחסים להוריהם, לחבריהם ולמדריכים בחוגים ובתנועות נוער. אפשר לטעון כמובן שהיררכיה היא תופעה אנכרוניסטית, שאין לה עוד מקום בעולמנו השטוח. אבל אין להתעלם מהטענה שהתנהגותם האנטי-היררכית של הצעירים נובעת במקרים רבים פשוט מחוסר נימוס ומבורות ילדותית. הם אינם קולטים בכלל את הסיטואציה הפורמאלית ואת מגבלות השפה וההתנהגות במרחב הציבורי. יתרה מזאת, רבים מהצעירים אינם מבינים שפנייה בסגנון ילדותי עלולה לסמן חוסר רצינות ולהזיק למעמדם, בעיקר כשהקשר הוא עם אנשים מבוגרים שמחשיבים כבוד ונימוס. כך למשל, רבים עונים למיילים של מרצים שלהם עם סמיילים ושפה "חברית".

סטודנטית: אני רוצה לדעת האם מחר מתקיים שיעור
מרצה: השיעור מתקיים כסדרו. מדוע הנושא הזה עלה?
סטודנטית: אווקי:))

גם כאשר הם מגישים עבודות באוניברסיטה/מכללה, הם מרבים להשתמש בניסוחים חבריים, שאינם הולמים מוסכמות של כתיבה אקדמית רצינית ועניינית.

הערת סיום של סטודנטית לעבודה שהוגשה במסגרת תואר שני: "היה לי כיף לכתוב את העבודה - אני מקווה שיהיה לך כיף לקרוא (: תודה על זמנך ובהצלחה לכולנו!"

זאת גם הסיבה לכך שכאשר הציונים אינם תואמים את הציפיות שלהם, הם נוטים להיעלב ורואים בזה כפגיעה אישית - מעין חוסר חברות וחוסר חום אנושי מצד המרצה. הם גם מרבים להתלונן על ציון נמוך בנוסח "אבל השקעת י", כאילו הצלחות בתחומים הללו נמדדות על פי השקעה בלבד, בדומה לגן ולבית הספר (להרחבה בנושא זה ראו: "אל תחפרו לי - לימודים בעידן הגוגל")

"הבטחתם לי"

לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ד, פרסם Ynet סדרת מאמרים שעסקה באכזבה של צעירים מהתואר האקדמי, שלא קונה להם כביכול משכורת גבוהה ואפילו לא עבודה יציבה, כפי שציפו.

אין ספק שיש בקובלנות שביטאו הצעירים הד למשבר הכלכלי המעמיק ואולי גם מחאה מוצדקת על שוק מניפולטיבי ונצלני, שזורק אותם לעתיד מעורפל. אבל המחאה הזאת, ובעיקר הדרך שבה היא מנוסחת ("הבטחתם לי" ולא קיימתם, ולכן אני תקוע), משקפת גם תובענות נרקיסיסטית, ובעיקר תפיסה נאיבית כאילו החיים מתנהלים על פי תוכנית בהזמנה. הלוא בגיל הזה אדם בוגר אמור לעשות החלטות מושכלות בעצמו ולהגשים את שאיפותיו בדרכים עצמאיות, גם אם הן לא תמיד קלות להשגה וגם אם השוק לא תמיד מסביר פנים ומערים מכשולים על הדרך.

צעירה כותבת ב-Ynet: "אז איך זה שאנחנו לא מצליחים? איך זה שאנחנו נחשבים ליותר מוצלחים אבל לא מצליחים? בא לי להגיד שאתם אשמים. גדלנו על ברכי דור האיקס. שלחתם אותנו ללמוד באקדמיה, גידלתם אותנו בידיעה שתמיד יהיה לנו לאן ליפול, שיש לנו רשת ביטחון מהעולם, שאותו אנחנו אמרתם לנו לצאת לטרוף. הוא פתוח בפנינו ונוכל לעשות מה שנרצה, להיות מי שנרצה, והעולם - הוא יישב לו רגל על רגל וימתין לנו בעודו מתחמם לאטו. וראו זה פלא, לעולם יש תכניות משל עצמו"¹⁰⁴

אפשר שמסתתר כאן מרכיב ילדותי נוסף: תמימות והיעדר ביקורת כלפי מיתוסים של הצלחה. דור שגדל על פרסומות משטות ובעיקר על תרבות האינסטנט מצפה להגיע להצלחה מיידית וללא מאמץ גדול.

דכדוך דורי

בראיונות שערכנו עם מבוגרים, שבאים במגע עם צעירים בני ימינו (הורים, מורים, מעסיקים, יועצים, מטפלים ועוד), חזרה ועלתה הטענה שהם מאושרים ושמחים רק למראית עין. רבים תיארו אותם כנתונים למצבי רוח משתנים וכמי שחווים לעיתים קרובות תחושות של ייאוש וחוסר טעם בחיים. רבים הדגישו שהפנים הנפולות של הצעירים הללו מחזקים אצלם את הצורך לגונן עליהם, לשמח אותם, לסייע להם ולהפיח בהם רוח של אופטימיות.

אין אדם שלא חש מפעם לפעם בחייו דכדוך וייאוש קיומי. משברים, אכזבות ואובדן מולידים דיכאון, שעוצמתו ומשכו משתנים בהתאם לאדם ולנסיבות. לכן ההבחנה בין דיכאון קליני (Major Clinical depression או Major depressive disorder, בקיצור MDD) לבין דיכאון חולף אינה חדה ופשוטה. למעשה אין כאן תופעה דיכוטומית אלא משהו שיותר יושב על רצף ונע בין דכדוך קל לדיכאון פתולוגי. רוב האנשים מצליחים להתמודד עם מצבים כמו פיטורים, פרידה או תאונה ולנהל חיים תקינים. אבל יש דיכאונות קשים וארוכים, שמהם קשה להיחלץ.¹⁰⁵

ההיסטוריה של הדיכאון לא מתחילה בימינו.¹⁰⁶ עם זאת, כמה מחקרים רחבי-היקף מראים כי שיעורי הדיכאון הכלליים (מכל הסוגים) בעולם עלו בעשורים האחרונים. רוב הבעיות שדווחו במחקרים היו קשורות לאירועים של מחלה, קושי בקבלת טיפול רפואי, חשבונות שנערמו על השולחן, אבטלה ומערכות יחסים רומנטיות בעייתיות. ההערכה הרווחת היא ש-20-30 אחוזים מכלל האוכלוסייה המערבית סובלים בשנים האחרונות מדיכאון שהוא מעבר לסביר. עד שנת 2020 צפוי הדיכאון להגיע למקום הראשון ברשימת המחלות שגורמות לאובדן ימי עבודה.¹⁰⁷

השאלה המסקרנת בהקשר הזה היא האם מדובר בעלייה בדיכאון, שמקורה במודעות גבוהה יותר ובאבחון קליני מדויק יותר, או שהחיים המודרניים נעשו פשוט מדכאים יותר. קשה מאוד לדעת מי מבין הגורמים דומיננטי יותר, אבל אפשר לשער בכטחה ששני הגורמים הללו גם יחד משפיעים על העלייה הכללית בשיעור האנשים המדוכאים או המדוכדכים. בהנחה שהדיכאון אינו תולדה רק של גורם ביולוגי, צריך לחפש את הגורמים בשינויים תרבותיים שהתרחשו בתקופתנו. חוקרים הציעו כמה גורמים משלימים:

העלייה הגדולה בתוחלת החיים מטיבה עם האדם אבל גם פוגעת בו, שכן זקנה ארוכה מגדילה את פוטנציאל הדיכאון. במקביל, תהליך התפרקות הקהילה התומכת מפקיר את האדם לעולם של בדידות, ניכור וחדלות אונים. גם העלייה בשיעורי האנשים שחיים ללא בני זוג מגדילה לחצים, בדידות וחוסר ביטחון עצמי. נוסף על כך, ניתוקו של האדם המודרני מ"המצב הטבעי", כלומר מהמשפחה ומהטבע, יוצר חיים שאינם בריאים מבחינה נפשית. המגורים בבתי דירות המתנשאים מעל פני הקרקע עם שכנים לא מוכרים, הניידות באמצעות מכונות אטומות ורכבות אנונימיות, האוכל והלבוש המתועשים - כל אלה ודברים רבים נוספים מרחיקים אותנו מהשורשים והופכים אותו ליצורים מכאניים, אדישים ולכן גם מדוכדכים.¹⁰⁸

העלייה בשיעור ההתמכרויות לאלכוהול וסמים מפילה אנשים לבור של רגשות שליליים, והשעבוד לעבודה ולצריכה חומרית ותקשורתית הופך אותנו לאנשים כפייתיים ולכן גם דיכאוניים.¹⁰⁹ מנגד, העלייה בשיעורי הפיטורים, ברמת האבטלה ובחוסר היציבות הכלכלית מותירה את חותמה ומשפיעה לרעה על מיליוני אנשים.¹¹⁰

התקפות הטרור הרצחניות של האסלאם הקיצוני ושל מטורפים אחרים, המאפיינות את העידן שלנו, מפילות אימה וחרדה מתמדת,¹¹¹ ואליהן נוספת החשיפה התקשורתית האינטנסיבית לאסונות ולטרגדיות שיוצרת פסימיות ומרגילה אותנו לחיות בכאב יומיומי.

קצב החיים המודרניים מלחיץ. עוד לפני שהסתגלנו לשינוי (ערכי, טכנולוגי ואחר) וכבר השינוי הבא בפתח. הדבר

יוצר תחושת חוסר ביטחון וחוסר ודאות ומגדיל את רמת הדיכאון. גם פיתויי הפנאי האינסופיים פועלים כמכש רגשי עלינו. סרן קירקגור, מאבות האקזיסטנציאליזם, טען כי הרדיפה אחרי הנאות העולם היא חסרת תוחלת, ועל כן סופה להביא לידי ייאוש. לא בכדי יש התולים את סיבת הדיכאון בשובע ובשעמום. אנשים בעולם העתיק היו כה טרודים בהישרדות יומיומית, שהם פשוט חיו, בלי ציפיות, ולכן גם ללא מפחי נפש רבים. אפשר לומר שלא היה להם זמן להיות אומללים. לנו יש. אחרים גורסים כי דווקא הפיכחון המודרני מדכדך. אולי מוטב להיות פרה מאושרת מאשר סוקרטס אומלל. אכן, יש בינינו לא מעט "אידיויטים מאושרים" מכל הסוגים והמינים, אף שדומה שהאושר שלהם שטחי. באופן כללי האבולוציה החברתית הופכת אותנו ליצורים אינטליגנטיים יותר ועיוורים פחות. המודעות לא בהכרח מאמללת, והעצב לא חייב להיות היפוכו של האושר, אך המחיר הוא הסרת הקסם הנביאי מהעולם, קושי בהדחקה ועלייה בדכדוך.

מתוך מלך החומס ומלכת האמבטיה: "כולנו יודעים את זה אבל אף אחד לא מחייך, וכשאני אומר מחייך אני מתכוון לשמחה אמיתית שבאה מהלב, לא שמחה תלויה נסיעה לחופשה בחו"ל, קניית בגד, מחמאה שקיבלנו, עיסקה שנסגרה או חצי בקבוק ויסקי. הרי נצטרך לחזור מחו"ל, ושמחת קניית הבגד חולפת מייד אחרי שהוא נלבש בפעם הראשונה, והעסקה חולפת והסוטול עובר. אני רוצה שמחה אמיתית, שמחה של אהבה מתמדת, של הסתפקות במה שיש, של הכרת תודה. איך מגיעים לזה, קיבינימט?¹¹²"

כיוון שדור ה-Y נולד לתוך כל אותם גורמי דיכאון חדשים שתוארו לעיל, אפשר לשער שרמת הדיכאון הכללית שלו תגדל בהשוואה לדורות קודמים. ואכן, בדורות האחרונים נפוץ הדיכאון בגילים צעירים יותר ומגיע אפילו לשחר הילדות.¹¹³

בשנת 2006 פירסם מגזין 'טיים' כתבה על הדיכאון של בני נוער. בכתבה הוצג סקר של הממשל, ששאל תלמידי תיכון האם בשנה האחרונה הם "הרגישו עצובים וחסרי תקווה כמעט כל יום במשך שבועיים או יותר ברצף, עד שהפסיקו לבצע חלק מפעילויותיהם הרגילות" (הגדרה מקובלת לדיכאון). מספר מדהים של 29 אחוזים מבני הנוער בכלל ו-36 אחוזים מהבנות בפרט השיבו בחיוב על השאלה הזאת.¹¹⁴ אמנם לא סופקו נתונים השוואתיים, אבל סביר להניח ששיעור כה גבוה הוא תופעה חדשה.

על פניו זה נראה מוזר שבני דור ה-Y סובלים היום כל כך. הרי יש להם כל כך הרבה יתרונות שלא היו בדורות קודמים: תקשורת משוכללת (סלולרי, טלוויזיה רב ערוצית, אינטרנט), מצאי בידור אינסופי, פתיחות דמוקרטית וחופש אישי גדולים מאי פעם, רמת חיים גבוהה (חרף כל הקשיים), הורים תומכים ועולם גלובלי שפותח גבולות ואופקים. אבל אולי זה בדיוק שורש הבעיה.

להערכתנו חברו כמה גורמים שמגדילים את פוטנציאל הדיכאון והדכדוך של הדור הזה:

תנודות במצב הרוח

זה דור ילדתי יותר ולכן נתון יותר ל"מודיות". שכיח לראות אותם מצד אחד חוגגים בפרץ של שחרור ואושר בפאבים ובמסיבות ומצד שני שקועים בדכדוך בשל מצוקות הקיום.

החיים בישיבה

זה דור פעיל פחות מבחינה גופנית. תנועה וספורט הם קריטיים לבריאות גופנית ונפשית כאחד. העיסוק בספורט לא רק שעוזר לצמצם את הנזק שגורם הלחץ הנפשי, אלא שהוא מפחית נקודתית את הסטרס על ידי שחרור אנדרורפין, מרגיע ויוצר שקט נפשי.

לבד בדר

שיעור הרווקות הגבוה במיוחד בקרב בני עשרים ובני שלושים בדור הזה תורם לדכדוך.

עושים הכול ולא כלום

פסיכולוגים מצביעים על תופעת ה"מולטי טסקינג" (הצורך לעשות כמה פעולות במקביל) ועל היעדר ריכוז כגורמים שיכולים לפגוע באושר ולהגדיל את פוטנציאל הדכדוך.¹¹⁵ טבעי איפה שהדור הדיגיטלי ביותר בעולם יהיה גם המדוכדך ביותר.

הדכדוך הכלכלי

בניגוד להוריהם, שגדלו בזמן של צמיחה, דור ה-Y נקלע למשבר כלכלי גלובלי עם כניסתו לשוק העבודה. סקר שנערך על ידי אגודת הפסיכולוגים האמריקנית ב-2012 מצא שבני דור המילניום חווים רמות לחץ גבוהות יותר מבני הדורות שקדמו להם. הייאוש של הדור הזה מוסבר בחובות הגדולים של הסטודנטים ובקושי למצוא משרה מפרנסת ולרכוש דירה שהולמת את ציפיותיו הגבוהות.¹¹⁶

החיים כסרט אימה

דור ה-Y הישראלי נחשף בילדותו למראות טראומטיים (בעיקר דרך התקשורת) והדבר יצר אצלם תחושות של חוסר אונים, פסימיות, חרדה ודיכאון.¹¹⁷

צעירה בת 28: "הדור שלנו הוא דור חרדתי. זה ברור. כל יום קוראים על דברים מהרירים. פשוט נורא לחיות פה!!!"

סף שבירה נמוך

זהו דור שמצד אחד נתון בלחצים אדירים להצליח (חברה הישגית ואינדיבידואליסטית) ולהגשים את עצמו ומצד שני חסר עצמאות ובעל חוסן נפשי נמוך (בין השאר בשל גוננות היתר של הוריהם). באופן כללי נמצא מתאם בין רמת החוסן האישי והקהילתי לבין שיעורי הדיכאון.¹¹⁸

הדיכאון כציפייה שמגשימה את עצמה

החשש הילדותי מפני ההתבגרות והרצון שהסביבה (בעיקר ההורים) ימשיכו לגונן עליהם יוצר מעין דיכאון מלאכותי, שהוא במקרים רבים מניפולטיבי (באופן מודע ובלתי מודע). כלומר הוא מגדיל את הצורך של ההורים לגונן על ילדיהם.¹¹⁹

רק בעצמי לעסוק ידעתי

קשה להימנע מהתחושה שיש אלמנט מעט נרקסיסטי (שגם הוא ילדותי) בדיכאון, כלומר עיסוק וחיטוט בלתי פוסק בעצמי. אדם שמרוכז בעצמו נעשה שבוי בכאביו. העיסוק בעצמי ולא בזולת משבש גם את התפיסה הפרופורציונית של החיים.

בלוגר צעיר: "באמת שהעולם הזה דינמי וכמה שנים אחרי כך גיליתי כמה שזה משעמם אותי לשבת כל היום מול מחשב. נמאס לי סופית מהעולם הזה של תוכנה, בניית אפליקציות, סטארט-אפים, הון סיכון וכל המילים הגדולות האלה. במשך שנתיים שלמות לא עשיתי כמעט כלום, סוג של דיכאון."¹²⁰

בלוגר צעיר: "ועכשיו אחרי חיפוש עצמי ממושך הבנתי מה אני רוצה לעשות, לכתוב סיפורים של אנשים. אני מאוד נהנה להקשיב לסיפורים, להקליט אותם, לכתוב אותם. דברים שנוגעים בי, שמרגשים. וככה הבנתי שהכיוון החדש שלי הוא לאסוף סיפורים להקליט אותם ולכתוב אותם."¹²¹

יתר על כן, הרגישות לזכויות האדם אמנם עולה עם השנים, אבל האחריות לגורלו של הזולת יורדת. מתחת למעטפת הנחמדות, החברה הפוסט-מודרנית היא ביסודה חומרנית, שטחית וסוציומטית. כיוון שהאושר האישי מושתת על חיים בעלי תוכן רוחני ומוסרי, אנחנו כולנו, ובעיקר הצעירים, נעשים בהדרגה מרי נפש. מסתבר שהחברה החופשית המירה את הדיכוי של העולם הישן בדיכאון.

זה דור שגדל בתרבות השפע ולא ידע מחסור, לכן המוטיבציה שלו לשנות את העולם נמוכה יותר ואיתה גם נחלשת חדרות החיים.

אין כבר מה לחדש

הוריהם של ה-Yניקים חוללו את מהפכת המחשב ששינתה את העולם ללא הכר. לדור שבא אחריהם כבר אין את הריגוש של כיבוש פסגות חדשות - של יזמות בקנה מידה היסטורי. עליהם גזר שר ההיסטוריה להרחיב את הקיים ותו לא. יתרה מזאת, בעולם של תעשיות ענק וזרזות, גם אם כבר חשבת על משהו חדש, סביר להניח שמישהו אחר הקדים אותך וגייס את המשאבים הנחוצים. זאת תחושה מייאשת שמייבשת את התשוקה לזיום.¹²²

מהנדס בן 64: "כשאני מתבונן באנשים הצעירים האלה לבי נכמר. כל כך קשה היום לפרוץ! יש המון צעירים מוכשרים בכול מקום ואינספור יוצרים ויצירות מתפרסמים ומופקים כול יום וכול שעה. זה זרם בלתי פוסק שמשאיר אותך בפה פעור. בשלב מסוים אתה מחליט להיות צופה ולא משתתף כמו אצלנו הזקנים. העייפות וחוסר האונים נופלים עליך ומשתקים אותך. כשהייתי בגיל זה, בשנות ה-60 וה-70 של המאה הקודמת, הארץ הייתה יחסית חדשה, העולם היה רחוק והיה לאן לשאוף. רצינו גלגות יבשות חדשות והיו כאלה שבאמת גילו. היום אפילו לנסוע לדרום אמריקה ולמזרח הרחוק זה כבר לא מעניין וקוסם. מה כבר תגלה? מה תספר לחברים שלך בבית?"

דיכאון הפייסבוק

דוח של האיגוד האמריקני לרפואת ילדים שפורסם ב-2013 קובע כי הצעירים המחוברים לרשתות החברתיות עלולים לסבול מתופעה חדשה המכונה "דיכאון פייסבוק": צעירים הסובלים מבידוד חברתי או מחרדה, מחפשים קשר באינטרנט ומשווים ללא הפסק את מספר החברים ואת הסטאטוס שלהם לאלה של חבריהם. כל כישלון רק מקצין את תחושותיהם הקשות.¹²³

הרשא של החבר

הרשתות החברתיות מבליטות את ההצלחות ואת ההנאות ופחות את הקשיים והכישלונות. כך נוצרת תחושה מדומה ומעיקה ש"כולם חיים טוב חוץ ממני".¹²⁴

אופטימיות לא זהירה

באופן פרדוקסלי סקרים מגלים כי בני דור ה-Y שופעים אופטימיות.¹²⁵ מזרחי, 20.2.2013. אפשר להסביר את הממצא הזה בנטייה של צעירים להשלות את עצמם לגבי עתידם ובמתח שמתקיים אצלם בין ציפיות גבוהות - ילדותיות בעליל - לבין המציאות שלא עומדת בציפיות ומביאה אותם לאכזבה גדולה ולעיתים גם להתרסקות נפשית.¹²⁶

(לא) יכולים לעשות הכול

כשילדי דור ה-Y היו קטנים, הוריהם הבטיחו להם שהם מיוחדים ו"שיוכלו להיות מה שהם רק רוצים". כיוון שהמציאות שונה בדרך כלל מההבטחות היא יוצרת מפחי נפש.¹²⁷

דיכאון של אופנה

כמה מהמוראיינים שלנו טענו כי הדיכאון הפך בדור הזה לסוג של טרנד - באופנה ובמוזיקה.¹²⁸ גיבור התרבות הראשון שעשה בזה שימוש היה הזמר אביב גפן. מוטיב הסבל והדיכאון בלט בפזמונים שכתב ובראינות שהוא העניק לתקשורת, וסייע לו לעצב תדמית מושכת בקרב צעירי דור ה-Y.

יתרה מזאת, דור ה-Y גדל בתקופה שבה קל יותר להודות בדיכאון. גם התרופות האנטי-דיכאוניות השילו את הסטיגמה ונעשו נגישות יותר.¹²⁹

מצד אחד, התרופות שיפרו את חייהם של אנשים רבים ושיחררו אותם מכבלים מכבידים. מצד שני, בעידן שבו כדורים נגד דיכאון מקבלים מעמד של ויטמינים, להיות צעיר ומדוכא זה כמעט "נורמאלי" ואפילו סקסי.

יש הטוענים כי לרופאים יש "יד קלה על ההדק" בכל הנוגע לרישום תרופות נגד דיכאון.¹³⁰

על פי תפיסה זו, הטיפול התרופתי נגד דיכאון הוא ביטוי לתרבות האינסטנט המערבית - שמפיצה את האשליה שאפשר להקל על סבל נפשי בזמן ובמאמץ מינימליים.¹³¹ למרבה הצער, הראשונים שהולכים שבי אחר הפיתוי הם הצעירים. התקווה שלהם להעלים את הסבל ולגעת באושר היא גם המאיץ להתרסקותם.

הגוזלים מסרבים לעוף מהקן

דור הבומרנג

תהליך הניתוק ההדרגתי בין הורים לילדיהם קשה לשני הצדדים, אבל דומה שבחברה המודרנית הקושי גדל, כיוון שהילדים מאחרים להינשא ותלותם הרגשית והכלכלית (גם בשל צרכים מתרחבים) גדלה.

המעבר לדירה נפרדת שיקף במשך שנים שלב בלתי נמנע ואף רצוי בתהליך הבגרות. החברה המערבית ציפתה מהאדם הבוגר לבנות לעצמו חיים עצמאיים, בין השאר בתוך משק בית עצמאי המתקיים בדירה נפרדת. תהליך הניתוק הפיזי מתחיל הרבה לפני שהצעירים עוברים לדירה משלהם (בדרך כלל שוכרים קודם דירה). למעשה, כבר בגיל הילדות מפעילים הילדים אמצעים מודעים ובעיקר בלתי מודעים מגוונים כדי להכין את עצמם לניתוק הכואב. למשל, באמצעות מריבות על דברים פעוטים וחסרי ערך לכאורה וסירוב "למלא פקודות". אלילי נוער, כגון כוכבי מוזיקה וספורט או דוגמנים, המהווים מודל להערצה לבני טיפ-ש-עשרה, מהווים לעיתים סוג של תחליף אם או אב. גם אהבות בוסר וחצי בוסר מתפקדות במקרים רבים כאמצעי ניתוק מהחיבוק של ההורים. וכמובן החברה - אותם חברי ילדות שיוצרים קבוצת תמיכה חוץ-משפחתית עם קודים התנהגותיים והיררכיה פנימית.

סטטוסים מצייצים

אבל איכשהו, כל האמצעים הללו, שהיו מאוד רווחים בדורות קודמים, נחלשים בשנים האחרונות. הצעירים לא רוצים לעזוב את הבית והתוצאה היא תופעה חדשה ומעניינת: משק בית שבו הילדים חצו מזמן את גיל עשרים ואפילו את השלושים. בשלב הזה הופכת המשפחה ממסגרת של גידול וחינוך ילדים למעין קומונה של קרובים מדורות שונים.

התופעה של צעירים שאינם עוזבים את הבית היתה מוכרת במשך שנים רבות בעיקר באיטליה וזכתה לכינוי "במבוצ'יוני", ובתרגום לעברית: "ילדים מגודלים".¹³² הדמוגרפיה רוסלה פאלומבה, מהמכון האיטלקי לחקר האוכלוסייה, ערכה מחקר בקרב 1,000 הורים ו-4,500 "ילדים" בני 20 עד 34, שממנו עלה כי הבמבוצ'יוני נמצאים בכל מקום - בערים ובכפרים, במחוזות עשירים ועניים.¹³³ 80 אחוזים מהצעירים שהשתתפו במחקר עובדים, מרוויחים לא רע, אבל עדיין טוענים שהכסף לא מספיק. "הדרישות שלהם נובעות מתנאי החיים בבית. הם לא מוכנים לרדת ברמת החיים", אמרה פאלומבה בריאיון לעיתון. במילים אחרות, הם מפונקים ומתקשים לתפקד בתנאים קשים, כפי שהוריהם תפקדו בראשית דרכם. אבל להערכתה של פאלומבה יש כאן גם סיבה דמוגרפית. פתגם איטלקי ידוע אומר: "הסיבה היחידה לעזיבת בית ההורים היא נישואים". גיל הנישואים הממוצע, שבשנות התשעים היה עשרים ושמונה, עלה בשנים האחרונות לשלושים. "זה מעגל קסמים" אמרה החוקרת, "ככל שנשארים זמן רב יותר אצל אמא, כך גם מתחתנים מאוחר יותר; כשמתחתנים מאוחר יותר גם נשארים יותר בבית ההורים".¹³⁴

אבל מה שהיה טיפוסי בעיקר לאיטליה הולך ומתפשט בדור הזה למדינות רבות בעולם.¹³⁵ בהשוואה שנעשתה בארצות-הברית בין דור ה-X לדור ה-Y לגבי מגורים עם ההורים, נמצא ש-37 אחוזים מדור ה-Y גרים עם ההורים בהשוואה ל-12 אחוזים בלבד מדור ה-X שגרו בזמנו עם הוריהם (הנתונים על דור ה-X הם מ-1989).¹³⁶

במאי 2010 פרסם הניו יורקר בדף השער שלו קריקטורה של האומן דניאל קלאוז (Clowes), שבה נראה גבר צעיר התולה את תעודת הדוקטורט על קיר חדרו. לרגליו קופסת קרטון המרמזת על חזרתו "הביתה", אחרי שרכש את התואר הגבוה. עכשיו, כשהוא הפך "רשמית" לבעל כישורי יתר (overqualified) לאינספור ג'ובים, הוא יכול לנוח על זרי הדפנה ולשוב להיות הילד של אבא'ה ואמא'ה בדירת ילדותו. במסדרון נראים הוריו כשעל פניהם נסוך מבט, שהוא תערובת של סיפוק, מבוכה ודאגה. עיניהם כמו תוהות: "אז מה יהיה עכשיו?"¹³⁷

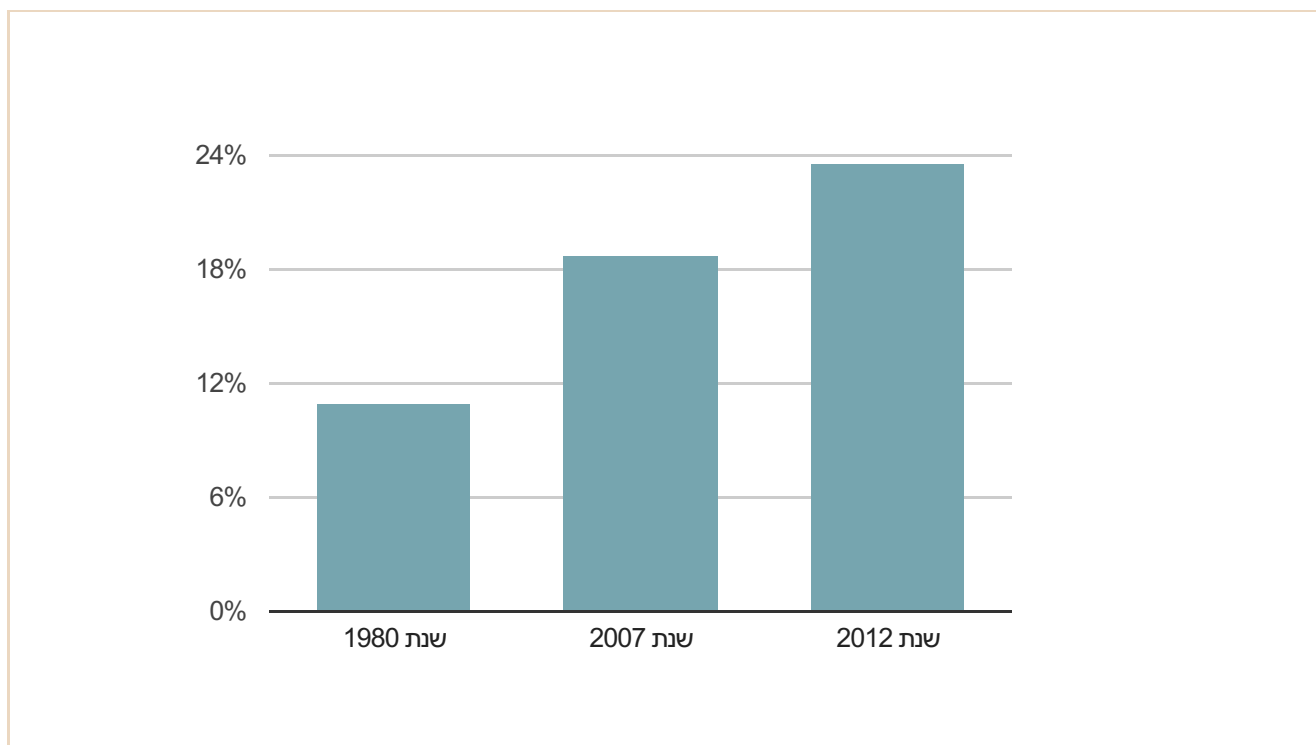
באוגוסט 2010 פרסם הניו יורק טיימס כתבה נרחבת ברוח דומה,¹³⁸ שהפכה לווידאית ברשת. הכותרת היתה "מה יש בהם בבני העשרים ומשהו?" ("What Is It About 20-Somethings?").

מיליוני הבוגרים ברחבי העולם, שלא יוצאים מהבית, כבר זכו לכינויים מיוחדים במדינות שונות - רובם ברוח ביקורתית: בארצות-הברית הם מכונים "ילדי הקנגורו" (נישאים בבטן של ההורים) ו"דור הבומרנג" (בני המעמד הבינוני שבסיום הקולג' חוזרים לגור אצל מאמי ודאדי).¹³⁹ הם נתפסים כמי שיוצרים עם חזרתם את "הקן הצפוף"¹⁴⁰ או "משפחות אקורדיון" (המשפחה מתרחבת כדי לקלוט את הילדים שחזרו).¹⁴¹ באנגליה הם מכונים "קיפרס" - ראשי תיבות של Kids in Parent's Pocket Eroding Retirement Saving, כלומר: ילדים בכיסי הוריהם, ששוחקים את חסכוניות הפנסיה.¹⁴² התופעה בבריטניה כה נרחבת עד שהממשלה העניקה לה הגדרה פורמאלית משלה: NEET: Not in Education, Employment or Training - (צעירים שאינם עובדים, אינם לומדים ואינם נמצאים בהכשרה מקצועית).

היפנים מחלקים את האוכלוסייה הזאת לשתי קבוצות: "פרזיטו שינגורו" ("טפילים/ות רווקים/ות") הם אלה המסרבים לעזוב את הבית, לא עובדים ועול פרנסתם על ההורים; ו"היקיקומורי" שהם "המסתגרים" - צעירים, בעיקר בנים, המתבצרים בחדרם, הופכים יום ללילה, וחיים רק סביב המחשב והסלולרי.¹⁴³

הבעיה כה חריפה עד שבשנים האחרונות פורסמו לא מעט כתבות ומאמרים המופנים להורים מיואשים, ובהם טיפים והנחיות כיצד למנוע מ"ילדי הבומרנג" להשתקע חזרה בבית.¹⁴⁴

בני 25-34 שגרים בבית ההורים בארצות הברית

Reference: Fry, Richard & Passe, Jeffrey S. 17.7.2014. In Post-Recession Era, Young Adults Drive Continuing Rise in Multi-Generational Living. Pew Research Center.

נתונים נוספים ראו:

Fry, Richard. 1.8.2013. A Rising Share of Young Adults Live in Their Parents' Home. Pew Research Center.

שיעור הצעירים באירופה שגרים עם הוריהם

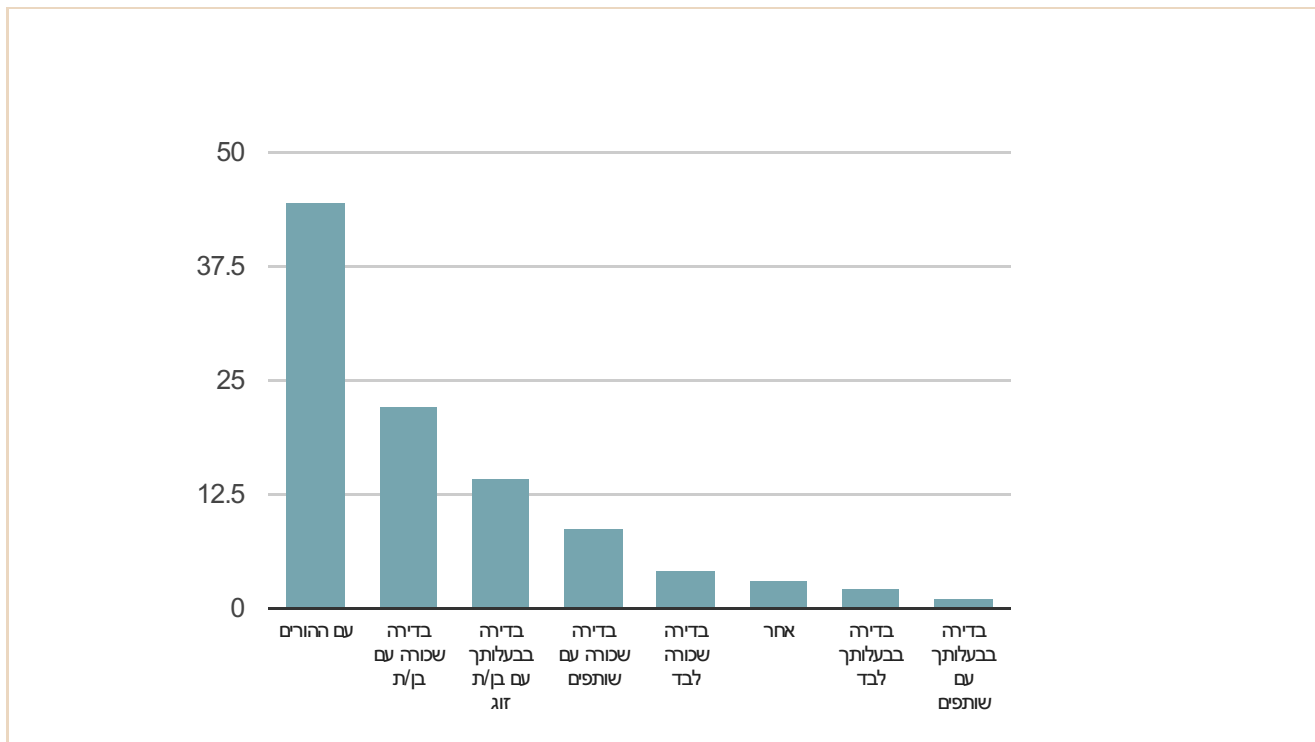
Country	2007	2011
Austria	17	23
Belgium	44	50
Bulgaria	49	58
Croatia	63	65
Cyprus	66	65
Czech Republic	50	57
Denmark	18	23
Estonia	37	35
EU28	44	48
Finland	13	15
France	24	28

Germany	26	23
Greece	37	46
Hungary	40	76
Ireland	45	42
Italy	70	79
Latvia	37	34
Lithuania	33	50
Luxembourg	58	46
Malta	79	85
Netherlands	39	33
Poland	49	64
Portugal	59	55
Romania	60	55
Slovakia	64	61
Slovenia	63	85
Spain	46	49
Sweden	27	35
UK	30	26

Reference: Sedghi, Ami and Arnett, George. 24.03.2014. Europe's young adults living with parents - a country by country breakdown. The Guardian.

בישראל המצב אינו שונה בהרבה. לפי 'דוח מצב המדינה' ל-2012 של מרכז טאוב, בשנים 2009-2010 התגוררו 19 אחוזים מבני 25-34 בבית ההורים.¹⁴⁵ זאת בהשוואה ל-14 אחוזים בשנים 1995-1999. בעברית תורגמה התופעה למושג "תסמונת הקן הבלתי מתרוקן".¹⁴⁶

היכן גרים בני 20-30 בישראל

מקור: מחקר Life & Style בקרב בני 20-30. מאי 2008. גלובס, מדגם וZOOZOO.

נתונים: המחקר נעשה על ידי Treport בקרב 402 צעירים יהודים בגילאי 20-30 המהווים מדגם מייצג של גילאים אלה בישראל.

מהמחקר שלנו עולה כי גם כשהצעירים הישראלים כבר עוזבים את הקן לזמן קצר, אמא ואבא נשארים ברקע. במקרים רבים הילדים מקיימים קשר יומיומי רציף עם הבית וזוכים לאספקת כל או רוב "השירותים" הישנים: כביסה, אוכל, גיהוץ ו"דמי כיס" מורחבים.

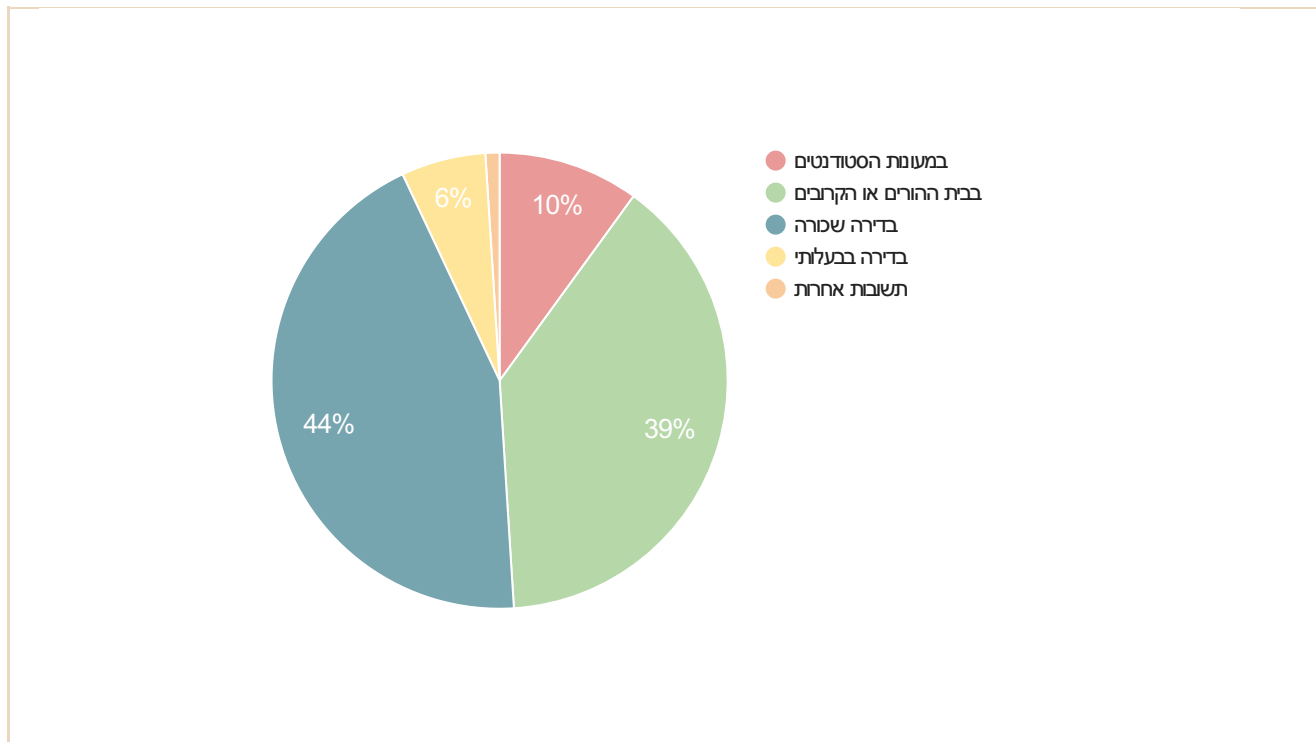
ב-2012 התפרסמה ב-mako כתבה שכותרתה "אני בן 30 וגר עם ההורים. יש לכם בעיות עם זה?". המחבר סיפר לקוראיו על "יציאה לעולם" לאחר שלושה עשורים בהם חי עם אמא.

אחד/ת המגיבים לכתבה: "בתכל'ס, בסופו של דבר חלק ניכר מאותם אלה שמתפארים שהם עצמאים, שוכרים דירה ומסתדרים בגיל מוקדם וכו', בדיוק אלה רצים לסינור של אמא ואבא כל שיש כדי "לבקר את ההורים" (וגם לתת/לקבל בגדים בכביסה וכמובן לקבל אוכל). אז איפה בדיוק העצמאות כאן? בהגע שעוזבים את הבית בלי להביט לאחור ומסתכלים קדימה והלאה - זו היציאה האמיתית לעצמאות, ולא להישאר דבוק לאוכל של אמא".¹⁴⁷

אחד הסימנים לשכיחות התופעה בארץ הוא העובדה שמדי יום נוספים עוד ועוד כתבות וקישורי אינטרנט בעברית שעוסקים בסוגיה זו מזוויות שונות.¹⁴⁸ כך למשל, ב-"after army - הפורטל לאזרחות" התפרסמה הכתבה "מתי הכי כדאי לעזוב את הבית?" שבה הוצגו "עשרת הצעדים למעבר לדירה משלכם בפעם הראשונה". אחת ההמלצות היתה: "אל תעזבו את הבית בכעס. תשלימו עם ההורים לפני המעבר, אתם תזדקקו לעזרתם, הכספית והנפשית".

באתר הסטודנטים של אוניברסיטת בן גוריון, בפורום שכותרתו "לעזוב את בית אמאבא", הסבירה סטודנטית מדוע היא נשארת לגור בבית ההורים: "לא רע לי בבית, להפך, אני אוהבת אותו מאוד. יש לי שני חדרים רק לרשותי. שירותים ומקלחת נפרדים. אוכל של אמא במקרר. הרגשה של חום, אהבה והבנה תמיד. יש לי את הפרטיות שלי, ההורים שלי מכבדים אותי ולא מתערבים לי בחיים, הם מתייחסים אליי כאל האדם הבוגר שאני".¹⁴⁹

היכן מתגוררים הסטודנטים?

מקור: מאגר מוחות. 30.10.2013. סקר בקרב סטודנטים לקראת פתיחת שנת הלימודים. עבור התאחדות הסטודנטים בישראל. הערה: הנתונים מבוססים על היענות לסקר אינטרנטי, ולכן כוללים רק סטודנטים שהשיבו לסקר.

היכן מתגוררים הסטודנטים לפי הכנסת הורים

יותר מ-40,001	20,001-40,000	10,001-20,000	5,001-10,000	3,001-5,000	עד 3,000	
3%	8%	10%	12%	14%	12%	במעונות הסטודנטים
31%	35%	37%	41%	42%	44%	בבית ההורים או הקרובים
60%	53%	47%	39%	37%	37%	בדירה שכורה
6%	4%	4%	6%	5%	6%	בדירה בבעלותי
0%	0%	2%	2%	2%	1%	מסרב/ת להשיב ותשובות אחרות

מקור: מאגר מוחות. 30.10.2013. סקר בקרב סטודנטים לקראת פתיחת שנת הלימודים. עבור התאחדות הסטודנטים בישראל. הערה: הנתונים מבוססים על היענות לסקר אינטרנטי, ולכן כוללים רק סטודנטים שהשיבו לסקר.

ב"עשר פלוס - מגזין אינטרנט להורים למתבגרים", הופיעה הכותרת "הילד בן 30". מדריכת הורים במכון אדלר

הנחתה את ההורים כיצד להתמודד עם ילדים בשנות העשרים המאוחרות (שכבר מזמן אמורים לא להיחשב ל"מתבגרים"), שעדיין חיים בבית: "אם הגעתם למצב שבו ילדכם מתגורר עמכם בבית, על אף גילו המתקדם, מכל סיבה שהיא, רצוי לקבוע כללים ברורים שישרתו את שני הצדדים וימנעו חיכוכים ומאבקי כוחות".¹⁵⁰

בספטמבר 2012 שודרה בערוץ 2 סדרה דוקו-היתולית בת שני פרקים בשם 'מפונקים'. היא עסקה בצעירים וצעירות, בני שלושים פלוס, שמסרבים בכל תוקף לעזוב את בית ההורים. הסדרה זכתה לרייטינג גבוה הן משום שרבים זיהו את עצמם ואת ילדיהם בסיטואציות הללו, והן משום שנגעה בתופעה הזאת בנימה חינוכית-מבודחת והצופים התקשו לדעת אם לצחוק או לבכות. למעשה, גם הדילמה הזאת, אם לצחוק או לבכות, היא חלק מהתופעה. הנה כי כן, כמעט כל מי ששוחחנו איתו על הבעיה הזאת (ואולי זו בכלל לא בעיה) דיבר עליה בחיך מהול בכאב.

יוסי משה, בן 31 מאשדוד, אחד ממשתתפי התוכנית סיפר למעריב nrg: "בתוכנית גרמו לאנשים להסתכל על הנושא בצורה קומית, אבל זה לא מצחיק או מוזר, זה נורמלי לחלוטין". עוד רואים בתוכנית ש"אמא שלו מבשלת לו, מנקה כל מה שצריך, ואפילו מספקת לו כסף לבילויים. מבחינתו, מדובר במצב נורמלי. אלה שלא חיים כמוהו - הם המוזרים".¹⁵¹

בראשית 2014 דיווח 'מעריב nrg' על טרנד חדש: יחד עם הילדים, גם ההורים יוצאים מהבית לטובת פרק מרגש בעיר הגדולה. אפשר לשער שעדיין מדובר בתופעה זניחה מבחינה דמוגרפית, אבל עצם קיומה הוא סממן נוסף, שמשתלב עם הנטייה הכללית של הורי דור ה-Y לא להיפרד מהילדים ו"לדרוף אחריהם" עד לעיר הגדולה.¹⁵²

הקשר ההדוק עם ההורים נשמר גם במהלך הטיול הגדול למזרח הרחוק ולדרום אמריקה. כמעט כל התרמילאים יוצאים עם סמארטפון ומעדכנים את ההורים לעיתים תכופות. בכך הם הופכים את ההורים למעיין שותפים פעילים בטיול ונשארים מחוברים לקן המשפחתי גם בחו"ל - באופן וירטואלי. בשנים האחרונות הורים רבים גם חוברים לילדיהם לחלק מהטיול או לכולו.¹⁵³ כך קורה שמסורת של רכישת עצמאות מאבדת מתפקידה והופכת להמשך התלות.

גם התופעה של זוגות צעירים, המתגוררים בבית ההורים או בקרבתו, נעשה שכחה יותר בשנים האחרונות.¹⁵⁴

הנה כי כן, אם מתקיים היום מרד דורי כלשהו, זהו מרד בהיפוך תפקידים: יותר ויותר הורים מואסים לאחרונה ב"התעלקות" של ילדיהם ומסמנים להם את הדרך החוצה (לרוב באופן עדין ומרומז, אבל לעיתים גם באופן מפורש ותיקיף יותר). שמענו מלא מעט הורים התבטאויות מהסוג: "אני לא רוצה לממן אותם, לא רוצה לראות את הפנסיה שלי נעלמת. רוצה שהם כבר יצאו מהבית, אני גידלתי את הילדים שלי. גם לי מותר להיות ולבלות!..."

מדוע הם לא עוזבים את בית ההורים?

התארגנות אחרי שירות צבאי

בניגוד לארצות-הברית, שם נהוג שהילדים עוזבים את הבית לטובת הלימודים בקולג', בישראל החזרה הביתה בתום השירות הצבאי נראית טבעית לכל הצדדים: ההורים שמחים ש"הילד" יצא בשלום מהשירות המפרך והמסוכן, והם מרגישים צורך לפנק אותו, להזין אותו ולהחזיר לו את תחושת היציבות וההגנה ו"הילד" (החייל המשוחרר) שמח לחזור לבית החם והמפנק. אפרים קישון טבע בזמנו את האמרה: "ישראל זוהי המדינה היחידה שבה בגיל שמונה-עשרה עוזבים את הבית ובגיל עשרים וארבע עדיין גרים בו".¹⁵⁵

יתר על כן, בישראל נהוג שאחרי הצבא הצעירים נכנסים לתקופת ביניים של חיפוש עצמי - תקופה שנתפסת כלגיטימית ואף רצויה להתפתחות האישית, והמשפחה כולה מתארגנת לקראת הפרק הבא בחיים. אבל בשנים האחרונות תקופת הביניים הולכת ומתארכת, בעיקר אחרי שהילדים חוזרים מהטיול הגדול ומתחילים את הלימודים האקדמיים.

על פי מומחים שאיתם שוחחנו, עולה שבתקופת הלימודים מתחילה להיכנות תלות כרונית של הילד בבסיס-האם. הורים רבים רואים בלימודים האקדמיים של ילדיהם מטרת-על בחיים ומדד חשוב להצלחתם החינוכית. לכן במקרים רבים הם מממנים את שכר הלימוד ומאפשרים לילדיהם להתגורר בדירה המשפחתית ללא השתתפות במימון הוצאות שוטפות. הם אינם ששים לראות את "הבן יקר" יורד ברמת החיים שהורגל לה וחי בדירה קטנה ועלובה ובתקציב מצומצם. הם רק שוכחים שכך חיו הם בעצמם בראשית דרכם ועד כמה זה חישל אותם.¹⁵⁶

צעירה בפורטל after army: "כשאני הייתי סטודנטית יותר הפחיד אותי לצאת מהבית ולחזור מאשר להישאר עוד קצת ולצאת בתנאים שלי ובידיעה שאני כבר לא אחזור. לדעתי, אדם גם יכול לבחור להישאר כל החיים בקרבת הוריו. מי שיש לו בית תומך/מאפשר, תנאים נוחים ורצון-למה לא? כל עוד הוא לא מרגיש בעיה עם המצב - אני לא מבינה למה צריך להיות שיפוטי כלפיו. ואם הוא מרגיש שיש בעיה, הרי שהוא לא צריך למכור לעצמו סיבות אלא יכול לקום ולצאת. אם הוא לא עושה את זה כנראה שהוא לא מרגיש שזה מה שהוא רוצה באמת."

גם סיומו של התואר הראשון לא בהכרח מבשר על פרישת כנפי הגוזלים. במקרים רבים המשכורות הראשוניות (4,000 שקלים נטו בממוצע) מספיקות לרמת חיים עצמאית מינימלית ביותר ובוודאי לא ניתן לשכור בעזרתן דירה במרכז ולבלות "כמו שצריך". הגורמים הללו משאירים את הילדים עוד קצת בבית, ולפעמים ה"עוד קצת" נהפך לשנה ועוד שנה. כש"הילד" מגיע לשלהי שנות העשרים לחייו ההורים מתחילים לדאוג, אבל באופן אירוני בשלב הזה היציאה מהבית נעשית קשה יותר, בשל ההרגל לגור ללא שותפים ובתנאי לוקסוס.¹⁵⁷

צעיר בן 30: ".....למה אני כזה דרמטי, בטח תשאלו את עצמכם בנקודה הזו. כולה מעבר דירה [...]. בשלב הזה של החיים הסיפור הזה היה אמור להיות לא יותר מניגוס מוכר. [...] אלא שמי שדילג על התהליך הזה בשחרור מהצבא, דחה אותו בשלב הלימודים והרחיק אותו בעבודה, מגלה פתאום שהוא הרבה יותר מורכב ממה שהוא אמור היה להיות. תקראו לזה פיננק, תגידו פלצנות, אבל אחרי שלב מסוים של חיים בבית עם שטח דו ספרתי של מטרים מרובעים, די נוהגים להתרגל לזה."¹⁵⁸

מדחיקים את הקץ

התארכות תקופת חיפוש הדרך יוצרת מצב שבו פחות ופחות ברור לצעירים ולהוריהם מתי "מסתיימת ההתבגרות" ומתי עליהם להתחיל לדאוג לעצמם. צעירים רבים פשוט מדחיקים את התשובה לשאלה הזאת, מתוך הנחה שדברים כבר יסתדרו מעצמם, ולכן נשארים זמן רב בקן ההורים.

בלוגרית צעירה: "את חוש האחריות שלי פיתחתי ביום שנרשמתי ללימודים. בגיל מאוחר יחסית. עד אז נהנית מתחושת חופש, עצמאות ובעיקר חוסר אחריות ממכרת, משמחת וחסרת מעצורים. ויום בהיר אחד, נפל האסימון. החבטה שלו בקרקע הייתה חזקה ומהדהדת. 'די חן, את צריכה להתחיל להיות אחראית', ולהתיישב איפשהו, וללמוד והמשך המשפט כנראה ידוע לרובנו."¹⁵⁹

בלוגרית צעירה: "לא כיף להתבגר. כל מי שינסה רגע להיזכר בשלב בחיים שלו, שבו הוא הבין שהוא צריך להתבגר - ייזכר שזה לא היה שלב כיפי במיוחד. ובכלל 'כיפי' היא מילה של ילדים."¹⁶⁰

קשה להם

רבים מהצעירים היום מאובחנים כסובלים מקשיי למידה, קשיי ריכוז וקשיים בהסתגלות. הדבר גורם להורים רבים לחששות באשר למסוגלות המעשית של ילדיהם להשתלב בחיים העצמאיים. לכן הורים רבים מלכתחילה מאפשרים לילדיהם תקופת ביניים ארוכה של "שחרור חלקי של החבל", שכוללת מצד אחד עבודה או לימודים ומצד שני המשך תמיכה נפשית וחומרית. מן הסתם נוצרת כאן נבואה שמגשימה את עצמה, כלומר: ההורה מצפה שהילד לא יסתדר בשל מגבלותיו ומשדר לו זאת בעקיפין, והילד מצידו קולט ומממש את הציפייה הזאת.

מאיה צור, מנחת הורים, מתארת את מעגל הקסמים: "אז עם כל הכוונות הטובות, המחלל הגדול של ההורים, הוא שהם (במודע, או שלא מודע) ממשיכים להתייחס אל הילד שלהם כאל ילד קטן וחסר אונים. הם עושים עבורו את כל המשימות הכי פשוטות של חיי היומיום, דברים שבגילו הוא בהחלט מסוגל לעשות בעצמו. הם מסדרים לו את החדר, מחליפים סדינים, מרוקנים לו את הפח, קונים לו את האוכל שהוא אוהב, מבשלים לו ומגישים לו את האוכל, מכבסים לו, משהים לו, מקפלים לו ושמים לו בארון... חוץ מלהלביש אותו ולקלח הם פשוט עושים עבורו הכל. וכך, בלי להתכוון, מעבירים לו את המסר שהוא לא מסוגל לעשות את הדברים בעצמו.

הורים יקרים, מה שאתם לא מבינים, זה שאם לא תאפשרו לילדים שלכם להתנסות ולעשות את הדברים בעצמם, מתי ואיך הם ילמדו לעשות את כל הדברים האלה, שכל אדם בוגר נאלץ לעשות בכל יום? איך הם ילמדו לקום לכד בבוקר ולצאת לעבודה, להתנהל בצורה יעילה ואחראית עם הזמן, להתנהל בצורה נכונה מבחינה כלכלית, לשלם חשבונות בזמן ואולי גם לחסוך קצת. להתחייב למקום עבודה ולהתמיד בו. לעשות קניות, לבשל, לשטוף כלים, לכבס, לגהץ, לסדר ולנקות את הבית... שלא לדבר על לגדל ילדים בעצמם - או במילים אחרות להיות אדם בוגר, עצמאי ואחראי".¹⁶¹

יקר להם

יוקר המחיה ותקופות ארוכות של אבטלה מאלצים את הצעירים להישאר בית ההורים או לשוב אליו אחרי תקופה קצרה בחוץ. החיים היומיומיים נעשו יקרים מדי, הן משום שההוצאות השוטפות תפחו (סלולרי, אינטרנט, שכר דירה, מזון ועוד)¹⁶² והן משום שתרבות הפנאי אינה נתפסת על ידי הצעירים כמותרות, אלא כצורך קיומי בסיסי.

נמל מבטחים בים הסוער

העלייה בגיל הנישואין דוחה מטבע הדברים את היציאה הסופית מהבית. במקביל, העלייה בשיעור הגירושים מחזירה רבים מדור ה-Y לחיק המשפחה התומכת. בית ההורים מספק לצעירים יותר ממרחב פיזי שיקלוט אותם בכל מצב. אנשים רבים נקלעים היום למשברים כלכליים ולתקופות מעבר מטלטלות: פיטורין, מעבר בית ועיר, פרידה מבני זוג ועוד. כדי לצלוח תקופות אלה הם זקוקים לנמל בית שיוכלו לשוב אליו כדי לתדלק ולצאת שוב לאוקיינוס הסוער. בית ההורים מספק את הצורך הזה.

כשהנסיך והנסיכה עוזבים את הארמון ומשרתיו

ישראל, כמו איטליה וספרד, היא חברה משפחתית שבה ההורים קצת "שפוטים" של ילדיהם ולהפך. אימהות ששות למשל לכבס לילדיהן את הבגדים (זה בסך הכל המשך למה שהם עשו כאשר הילדים שירתו בצבא) ולהכין להם ארוחות חמות. צעירים רבים מתקשים לוותר על השירות המפנק הזה ולכן לא ממהרים לעזוב לדירה משלהם.

למעשה, רבים מצעירי דור ה-Y גדלו להורים שהתייחסו אליהם כאל נסיכים ולא דרשו מהם דבר: לא לפנות את הכלים מהשולחן, לא לשטוף כלים, לא לעשות כביסה, לא להחליף מצעים ואפילו לא לסדר את חדרם הפרטי. צעירים רבים מתקשים לוותר על השירות המפנק הזה ולכן הם לא ממהרים לעזוב לדירה משלהם.

גם הירידה החדה ברמת החיים (בעקבות ההתנתקות מבית ההורים) מעיקה על צעירים רבים, לכן כאשר הם יוצאים בפעם הראשונה החוצה הם חווים הלם, שבמקרים רבים מחזיר אותם בבהלה לחיק המשפחה.

צעיר בן 30 מתאר את הקושי לאחר עזיבת בית ההורים: "אבל מה עושים עכשיו? איך מתמודדים עם כל המעבר הזה? ספה מאיקאה או זו עם הכתמים המסתוריים ששוכבת בלובי כבר שנתיים? טלוויזיה בלוויין או הסתפקות בלוח השידורים המרתק של ערוץ הכנסת? אינטרנט מהיר או מודם עם רעש של קומקום רותח? כל כמה זמן מנקים דירה? זה כולל שימוש בכימיקלים מסוכנים עם תופעות לוואי שישפיעו על הצאצאים? מוזיקה ב-23:30 זה לגיטימי? איפה נמצאת מחלקת הארנונה בעירייה ומי לעזאזל בוועד הבית?"¹⁶³

רבים חוזרים הביתה לחיק ההורים, לאחר שחוו דיסוננס בין המחמאות שפמפמו להם בבית לבין מפחי הנפש "בעולם האמיתי". הם האמינו שהכל אפשרי וגילו "שקר שם בחוץ". השוק מוצף באנשים אמביציוזיים ומשכילים שמאמינים, ממש כמוהם, שבכוחם להשיג הכל. החזרה לבית ההורים לשנים נוספות נועדה בין השאר לקבל שוב תמיכה ואהבה מול המציאות התחרותית המדכאת".¹⁶⁴

ככמה ראיונות שערכנו שבה ועלתה בפי הבנים-המרואיינים (בעיקר מרקע מסורתי) הטענה שבנות אינן מוכנות היום לעשות את מה שהאמהות שלהן עשו עבור אביהן בעבר, כלומר לשרת את הבעל. הבנים הללו מודים כי הם מוצאים את עצמם חסרי אונים, ולכן "אין להם ברירה" אלא ללכת לאישה שכן מוכנה לבשל, לגהץ ולכבס עבורם, קרי: האמא (ולעיתים גם הסבתא), שהיא גם מעין חברה ובמקרים רבים סוג של "שפחה מרצון".

סטטוס אנונימי בפייסבוק: "בשביל להיות נסיך לא צריך נסיכה, צריך אמא מלכה, אין על אמא בעולם!! a!"

יש מקום לכולם

המעבר לדירה עצמאית שיקף בעבר את הצורך העז של צעירים לחיות במנותק מהוריהם, שנבע בעיקר מפערי דורות בסגנון החיים ובהשקפת העולם ורצון להיות עצמאי ולזכות בפרטיות. אבל היום להורים ולילדים יש השקפת עולם וסגנון חיים דומים - מה שמקטין את הצורך להתנתק.

הצורך פוחת גם בשל העובדה שדירות רבות מרווחות וכוללות חדר נפרד (ולעיתים גם שירותים נפרדים) לכל אחד מהדיירים. מגורים בבית ההורים דומים במובן זה למגורים בבית מלון או בשכירות עם שותפים. ואם כבר "שכירות", עדיף ללא תשלומי שכר דירה וארנונה ועם שותפים "מתחשבים", שגם מצ'פרים אותך מדי פעם במסעדות, בגדים חדשים וכדומה.

יתרה מזאת, הדור הצעיר פחות חרד לפרטיותו בהשוואה להוריו.¹⁶⁵ זאת, הן משום שבמילא הוא לא מסתיר דברים ומשתף אותם בפרטים אינטימיים, והן משום שהחברה המערבית מורידה בהתמדה את הצורך בדיסקרטיות ומעלה את סף הבושה. לצעירים רבים אין בעיה להתגפף בנוכחות ההורים ובמקרים רבים זה אפילו לא מביך אותם לקיים יחסי מין בחדרם - בשעה שכל בני הבית מודעים לפעילות הזאת ולעיתים קרובות אפילו מאזינים לה בעל כורחם.

"רק אמא מסוגלת לכתוב על הקיר [של הפייסבוק]: 'אודי'לה, סידרתי לך את החדר הישן שלך... רק למקרה שלא יילך לך עם ההיא'."

יש לכם את זה ביותר מביך?! לחצו כאן ותוכלו לזכות בחופשה זוגית בטוסקנה!"

להלן מספר תגובות לפוסט:

"שכחת: 'אוהבת, אמא."

"כיבסתי לך התחתונים שאתה אוהב...הכתמים ירדו כמעט לגמרי."

"חבר שכב עם מישהי ואמא שלו נכנסה באמצע, יום למחרת היא באה אליו ואמרה לו: 'אתה לא עושה את זה נכון'."¹⁶⁶

ההורים מתקשים לשחרר

כיוון שבין ה-Yניקים להוריהם נוצרו מעין קשרי חברות שהם מעבר לקשרים בין הורים לילדים שאפיינו דורות קודמים, הורים רבים מתקשים להיפרד מילדיהם ומאותתים להם במודע או לא במודע, שעדיף שידחו את הניתוק למועד מאוחר יותר.

סטטוס בפייסבוק: "הגוזלית שלי עזבה את הקן. עשתה פרסה כמו גדולה, פרשה כנפיים ואת התשלומים על שכר הדירה - ועפה."

[...] אולי שידרתי מסר לא מספיק ברור, הרי אני אספנית צפורים, ושומרת אותן בבית, על מדפים, בארונות זכוכית, תחת תאורה נוצצת. הציפורים שלי קוננות כרטיס נדידה רק לכיוון אחד. הביתה.

בכל אופן, זה סופי. הגוזלית שלי ארזה את החפצים, ונרדה לצפון הרחוק.

[...] תמיד ידעתי שיבוא היום, אבל זה היה בעתיד, לא בהווה. וכן, גם אני עזבתי קן. אז מה? בא לי להגיד: אוכב'קשן!!!

ומחניק קצת בגרון, ואני מתקשרת אליה כל רבע שעה עשרים רגע לוודא שלא עצוב לה מדי..."

התופעה הזאת מתחזקת על רקע שלוש סיבות: ראשית, המתחים הגוברים בין ההורים בתוך המשפחה. במקרים כאלה היחסים החיוביים עם הילדים מהווים משקל נגד ליחסים המתוחים והמעוררים עם בן או בת הזוג; שנית, יותר ילדים גרים היום עם אם חד-הורית (בעיקר גרושות). לכך יש השפעה כפולה. מצד אחד, הילדים רוצים לגונן על אמם, שבמקרים רבים נותרה לבד, פגועה, ועם מעמסה כלכלית ונפשית כבדה, וחוששים שמא עזיבתם תותיר אותה בבית ריק. מצד שני, האם משדרת להם בעקיפין את המסר "אשמח אם תישארו עוד קצת איתי"; שלישית, משפחות רבות התרגלו לחיות בדירות ובבתים עם חללים גדולים ולכן כאשר כל הילדים עוזבים את הקן הבית הגדול נראה ריק במיוחד.

הסופר והקומיקאי מרלו תומס (Marlo Thomas) פרסם מאמר משעשע על התופעה שכותרתו "שניים עשר הדברים המצחיקים בלהיות בעל קן שהתרוקן: "חבר שלי פול התקשר אליי לא מזמן, מתייפח כולו. רגל שבורה? לא. מוות במשפחה? חלילה. בת-זוג בוגדנית? לא ולא. הסיבה לסבלותי של ידידי המתייפח היא התפרצות פתאומית של תסמונת הקן הריק. 'אני חוזר עכשיו מהמערב התיכון, השארתי שם את הילדה, בקולג'...' משך באפו. 'היא סטודנטית שנה ראשונה. הכל היה בסדר כשנפרדנו. אבל כשהמטוס שלי המריא בדרך הביתה - חבל על הזמן. ברגע שהגלגלים התרוממו, התחלתי לבכות בשקט ולא הפסקתי עד איפשהו מעל פנסילבניה. אני עדיין שבר כלי' [...]. 'אני לא מבינה את זה', אמרה ג'ניס, חברתי מניו יורק, שבנה היחיד יצא בסוף אוגוסט ללימודים באוניברסיטת סן דייגו. 'השקעתי 18 שנים מחיי בלעזור לו להפוך לאדם שלם! חשבתי לי, אוקיי, עכשיו יהיה לי קצת זמן בשביל עצמי. אבל אז הוא עזב, ולכל הרוחות - אני מתגעגעת אליו! אף אחד לא הזהיר אותי מהחלק הזה'."¹⁶⁷

אטימות למצוקות הזולת

צעירי דור ה-Y גדלו בחברה אולטרה-קפיטליסטית, אולטרה-אינדיבידואלית וצינית, ומסיבה זו רבים מהם אימצו, כמו רוב האנשים סביבם, השקפת עולם וסגנון חיים אנוכי ונרקסיסטי. קל להם יותר לנצל את הזולת - בין שזה הבוס, בן או בת הזוג או קרוב משפחה. רבים מהם כלל אינם ערים למערכת היחסים החד-צדדית שתופעת הקן הבלתי מתרוקן משקפת, כלומר: קבלה יותר מנתינה. רבים גם לא מתעניינים במחיר שמשלמים הוריהם, כגון איבוד האינטימיות והזכות להיות עצמאי אחרי שנים ארוכות ואינטנסיביות של גידול ילדים, שלא לדבר על המעמסה הכלכלית.

מנהלת פורום תפוז "עשרים פלוס" הציגה שאלה לחברי הפורום: "באיזה גיל עזבתם את בית הוריהם ועברתם לגור לבד, ואלה שעדיין לא עזבו, בני כמה אתם והאם אתם נשארים רק עקב מכשול כלכלי?" להלן תגובות מייצגות של חברי הפורום. הן ממחישות את מערכת השיקולים הטיפוסיים של הצעירים היום.

"אני בת 24. בגיל 21 גם אני עברתי להתגורר אצל החבר על חשבוננו מה שהיה מאוד פשוט ונוח. אבל חזרתי הביתה עם תחילת הלימודים. עכשיו אני מתחילה שנה שלישית, עובדת במשרת סטודנט וזה לא ממש מאפשר לי לעבור לגור לבד. ואם כל זה לא מספיק ההורים שלי קנו עכשיו דירה חדשה ופצצתית לא רחוק מהבית הנוכחי וכבר קנו לי לחדר החדש מלא רהיטים וכל דבר אחר שרציתי לקנות לעיצוב החדר אז עכשיו כבר לא נעים לי לעזוב. האמת שאני מתה לעוף מפה, אבל ת'כלס? זה הכי נוח בעולם. הם משגעים אותי עם הקטע של הניקיון והסדר והתחקירים של לאן את הולכת ומתי את חוזרת. אבל אם אני אגור לבד אני מהר מאוד אמות מרעב או מלכלוך!"

"לעולם לא! נוח לי בבית, כיף לי בבית, יש לי הרבה מרחב, שקט, את הכלב המדהים שלי, אני יחסית מסדרת עם ההורים, לא מוציאה יותר מדיי כסף... לא מחפשת בקרוב מקום אחר. לפחות מקווה שלא אצטרך לעבור כשאתחיל ללמוד."

"אף פעם לא גרתי עם ההורים. ההורים פשוט תמיד בחרו לגור איתי: אמן, מוזיקאי ג'אז, פובליציסט, תאורטיקן פסיכואנליטי - אפשר להאשים אותם?"

"בגיל 21 עזבתי לטובת דירתו של בן זוגי לשעבר, כשנפרדנו חזרתי להורים (אחרי שנתיים). אני בת 24 היום, אני לומדת בראשון, ההורים גרים בראשון, פתחנו חנות בראשון, יש לי פה הכל. למה לי להוציא את הממוץ שלי על שכ"ד שיכול להיחסך בזמן הזה בעוד מספר שנים פשוט אוכל לקנות את דירתי ולקחת משכנתא נמוכה? חבל על הכסף."

"אני בן 24 ולא מתכנן לעזוב בקרוב."

"אנחנו כל כך מחוברים לבית ולמשפחה שלנו שאנחנו עוזבים רק כשאנחנו מתחננים."

"עדיין גרה אצל ההורים ואני בת 25 - בקרוב 26 ... אני הצבתי לעצמי דדליין - גיל 29 - למרות שאני מעדיפה עוד קודם."

"כרגע אני נשאת אצל ההורים כי יש לי כאן המון ספייס, פרטיות. ואין לי סיבה לעזוב חוץ מאשר מימוש העצמאות שלי (ולא נורא אם אני אדחה את זה קצת...). כמובן שיש כאן גם שיקול כלכלי. אין לי סיבה לבזבז כל כך הרבה כסף על שכר דירה כרגע. גם זה יעבור."

"אני בת 25, גרה עם אבא שלי שהוא בן 70+. תכננתי ללמוד רחוק מהבית, ואז להיות "חייבת" לעזוב. אני מתחילה השנה באוניברסיטת תל אביב... וזה מיותר לעבור דירה. גם להשאיר את אבא שלי לבד - שלמרות שאנחנו לא ביחסים מדהימים, עדיין זה מבאס להיות לבד לגמרי. ודירות במרכז זה עסק יקר... שלא מאפשר מימון עצמי של שכ"ל... נקודה כואבת מאוד..."

"אני חושב שאפשר לשים תג מחיר על רוב הרגשות היותר שטחיים של האדם ובכללם הנוחות. אם יוצא שאני אשלם על נוחות מחיר ששווה ערך לשכר הלימוד שלי רק כדי להרגיש מגניב שאני לא צריך לנסוע לאוניברסיטה רבע שעה בבוקר, אז וואלה - לא צריך. ממילא אני באוניברסיטה כל היום וחוזר הביתה רק כדי לאכול מנה-חמה."

"הם אחלה והכל. אבל ברור לחלוטין שצריך ללמוד לחיות לבד בהקדם כי ההורים לא חיים לנצח (את הקטע הזה גיליתי לפני שנה, כשאבא של חבר נפטר מהתקף לב). לא חושב שזה קשור לעצמאות כי חצי שעה מהאוניברסיטה או 5 דקות, היינו הך. נראה לי..."

"הלוואי שהייתי יכולה, אני מרגישה מאוד מוכנה לעבור לגור עם החבר שלי.. אני מעדיפה שלא לגור לבד לחלוטין בינתיים, זה לא בשבילי - זה קצת בודד בשבילי.. אני צריכה לדעת שיש אנשים איתי בבית כל הזמן."

"נישאר עד שאתחתן! איפה עוד לעזאזל אמצא חצר כה גדולה לטפל ברכבים האהובים שלי?"

"בגיל 19 בערך עברתי לגור עם חבר הראשון שלי דאז. אח"כ עברנו לת"א, שם גרנו שנתיים ביחד ואז נפרדנו ואני נשארתי עוד שנתיים לבד באופן עצמאי. ואז בגיל 24.5 חזרתי להורים בגלל שהמחיה בת"א ממש כבר לא מה שהיה, והבנתי שצריך להתקדם ועדיף לשלם את אותו סכום למכללה / אוניברסיטה ולא לשכירות."

"לצערי עד היום, בגיל 24, עדיין לא עזבתי את הבית (מסיבות כלכליות בעיקר) אך אני ממתין בקוצר רוח למשכורת האנושית שתאפשר לי למצוא את המקום שלי. נכון - זה עולה יותר כסף, זה דורש השקעה ועבודה לנקות, לסדר, לרוץ אחרי התשלומים והסידורים - אבל זה שווה את זה!"

אין ספק שהתגובות שהובאו לעיל ממחישות עד כמה השיקול הכלכלי הוא מרכזי בבחירה (או האילוץ) של הצעירים להישאר בבית ההורים או לחזור אליו. רובם מציגים את הבעיה הכלכלית כמכשול עיקרי, אבל לא מדובר רק בעלויות דיור גבוהות, אלא בחוסר רצון לשלם כל מחיר שיפגע בנוחות החיים. כלומר, השיקול הוא לא בהכרח שאין באפשרותם לחיות באופן עצמאי, אלא שהחיים עם ההורים יותר נוחים ומפנקים, והפינוק יוצר הרגל ממכר.

מעניין לשים לב לעובדה שהחיים עם ההורים אינם מהווים בעיני המגיבים סימן לחוסר בגרות או בשלות לחיים. גם בראיונות שלנו עלה כי ההישארות בבית עם "אמאל'ה ואבאל'ה" איננה מביכה אותם.

מה שכולט ומעניין בתגובותיהם של הצעירים כפורום היא העובדה שאיש מהם אינו מתייחס לשאלה מה ההשלכה הערכית-מוסרית של הישארותם בבית הוריהם.

ראוי לשים לב גם לעובדה שהחזרה לבית ההורים נתפסת אצל רבים כאופציה, גם לאחר שהם עוזבים. למעשה, מדובר על דפוס שאפשר להמשילו להתמכרות. כלומר, גם אחרי "שנגמלת", לא בטוח שלא תחזור ל"סם".

"ברור לי שבאיזשהו שלב, כנראה עם סיום התואר ומציאת עבודה, או מציאת בן זוג ראוי (מה שיבוא קודם), אני אצטרך לעבור דירה ואני אעשה את זה. לא כי אני באמת רוצה, אלא כי אני מבינה שצריך. אבל זה יהיה קשה לי, יהיה קשה לי בלי החברותא שלנו יחד בסלון וכל הצחוקים מול איזה סרט בטלוויזיה, או ארוחת הבוקר בגינה בשבת בבוקר, או עוד מיליון דברים קטנים שהם שלנו, של התא המשפחתי המצומצם. ברור לי שאני אבוא לביקור ואשמור על קשר, אבל זה כבר לא אותו דבר. זה להיות אורח, לא בן בית".¹⁶⁸

חוסר העצמאות וה"אימפוטנטיות" של צעירים רבים מרחיבים את תופעת "הקן הבלתי מתרוקן" גם לשלב שאחרי הנישואין. זוגות רבים נשארים תלויים בהוריהם גם אחרי שהתחתנו. הפורומים של נישואים טריים באינטרנט מלאים בדיונים בסוגיית העלות מול תועלת. מעטים דנים בבעיה האתית של התופעה (פלישה לפרטיות ההורים) ובחוסר הבגרות וחוסר העצמאות שהיא אולי משקפת. השיקול אם להישאר או לא להישאר מצטמצם בעיקר לתחום התועלתני.

קהילת נישואים בנענע-10: "יש לנו חדר משלנו, חדר גדול בו יש מקלחת ושירותים והוא מצוי בקומה נפרדת, אין בקומה זו עוד חדרי שינה אבל יש לידו מעין חדר משפחה, זו לא הפרטיות הכי גדולה בעולם - אבל אנחנו יודעים שזה הרבה יותר ממה שזוגות אחרים מקבלים. ההורים שלו מאוד מאוד נדיבים ובאים לקראתנו בדרך שאפשר רק לחלום עליה. לא רק שהם לא מבקשים שנשתתף בשום סוג של חשבון או בעבודות הבית הם גם מאוד תומכים בנו לצאת ולבלות, אמא שלו קונה לי בגדים או ממליצה לי על מבצעים שנראים לה טובים (הרי היא משלמת על הכול - ובכל זאת היא מעודדת אותי לעשות קניות). הקיץ הם שולחים אותנו לתפוס קצת חו"ל ושקט ופרטיות - זה מאוד עוזר. אבל... קשה לפגוש כל הזמן במשפחה שלו, אתה רק יוצא מהחדר וכולם מתנפלים עליך ב"שלום", זאת לא לגמרי הרגשה שאת בבית ש-ל-ך, [...] צריך לשמור על כללים ונימוס, [...] זה ממש קשה כי צריך לשקול כל מילה, לחשב את הטונים. [...] השורה התחתונה היא שכמה שההורים יהיו אנשים נחמדים (וליי באמת יש מזל בעניין הזה) זה אף לפעם לא יהיה ממש הבית שלך".¹⁶⁹

תגובת נגד לניכור הקפיטליסטי

הנטייה הטבעית במערב היא לתפוס את תופעת הקן הבלתי מתרוקן באופן שלילי. אבל אפשר לראות את התופעה הזאת גם במשקפיים חיוביים, לאמור: מעין מגמה מאזנת, שבאה לתת מענה לניכור ולבדידות של החיים המודרניים. היא מכניסה בדלת האחורית, במידה רבה באופן לא מודע ולא מוצהר, את המשפחתיות והקהילתיות הישנות. הורים מעודדים את ילדיהם להישאר לצידם בין השאר על מנת שהם יהיו פחות מנוכרים ועוזבים לעת זקנתם. למעלה מזה,

כאשר הילדים נשואים, יכול לצמוח רווח הדדי נוסף ממגורים באותה דירה או בדירות סמוכות: מצד אחד הסבא והסבתא זוכים לראות את נכדיהם על בסיס יומיומי ומצד שני הם מקלים על ילדיהם, שעובדים שעות מרובות.¹⁷⁰ אפשר שלפנינו ביטוי למגמה פוסט-קפיטליסטית, שמתבטאת בין השאר בהתקרבות בין הדורות ובחזרה לדפוס המשפחה המורחבת, שעדיין מקובל בחברות המסורתיות (כגון החברה הערבית).

צבא הגנה ליילדים

צעירים בישראל
תמרה ליברמן טוכמן

הרצון לגונן על הילד הוא רצון טבעי ואוניברסאלי,¹⁷¹ אבל העוצמה והאופן משתנים ממקום למקום ומעת לעת. הוריהם של דור ה-X (סבא וסבתא של דור ה-Y) בישראל העניקו לילדיהם חופש ועצמאות נרחבים למדי וגוננו עליהם בצורה מדודה. הם סמכו על הילדים והתערבו מעט מאוד בחייהם בבית-הספר, בתנועת הנוער ובוודאי בצבא. זה מה שאיפשר לילדיהם לרכוש עצמאות ולהתחשל. נכון, גם בדור ה-X היתה מוכרת תסמונת "האם הפולנייה", שחנקה את צאצאיה מהאהבה ודאגה,¹⁷² אבל רוב הילדים לאמהות הדאגניות הללו נלחמו על עצמאותם. הדבר התאפשר בין השאר כיוון שבמשפחות רבות התהווה פער תרבותי גדול בין ההורים המהגרים לילדיהם הצברים.

יתרה מזאת, הנחת העבודה של הורי דור ה-X היתה שהמורים בבית-הספר, המדריכים בתנועת הנוער והמפקדים בצבא יודעים מה הם עושים, ועל כל פנים מומחים יותר מהם (רוב ההורים הללו אפילו לא שלטו היטב בעברית). לעומת זאת, כאשר בני דור ה-X נעשו הורים, הם לא חשו בהכרח שילדיהם מופקדים בידיים טובות (או יותר נכון בידיים "טובות מספיק"). הדבר חיזק את הצורך שלהם להיות מעורבים, להגן ולגונן.

מסתבר שגוננות ההורים בעידן הנוכחי הולכת ומקצינה,¹⁷³ חודרת לעוד ועוד תחומים ונמשכת גם כאשר "הילדים" (דור ה-Y) חצו את גיל העשרים והשלושים. התופעה הזאת נעשתה כה שכיחה וכולטת בעולם המערבי, עד שזכתה לכינויים "גוננות יתר" (overprotective parenting) ו"הורות הליקופטר" (helicopter parenting): הורים שחגים סביב ילדיהם כמו הליקופטר.

בארצות הברית תופעת "הורות ההליקופטר" מיוחסת להתערבות יתר של ההורים בעיקר בשלב הסטודנטיאלי של ילדיהם.¹⁷⁴ הם מתקשרים למשרדי האוניברסיטה ולמרצים בתלונה או בבקשה הקשורה בבן או בבת, ממלאים עבורם שאלונים ונרשמים עבורם ללימודים. ומה דעתם של הילדים? המחקרים מראים שרוב הצעירים מרוצים מרמת המעורבות של הוריהם וכשליש מהם היו מעוניינים שהם יהיו מעורבים אף יותר.¹⁷⁵

הארה אסטרוף מראנו (Hara Estroff Marano), עורכת בכירה ב'Psychology Today', הייתה בין הראשונים שהצביעה על ההיבטים ההרסניים של ההורות המגוננת, בספרה "מדינה של סמרטוטים".¹⁷⁶ בשיחה עם כתבת "כלכליסט" סיפרה מראנו: "הגעתי להרצות באוניברסיטה גדולה, וישבתי במשרד של אחד המנהלים הבכירים באוניברסיטה. בעודי יושבת שם התקשר אב והתלונן שהשותפה של הבת שלו במעונות לא עושה כביסה. את יכולה לדמיין את זה? הורה מתקשר לאיש החשוב הזה באוניברסיטה כי הבת שלו לא מסוגלת לומר לשותפה שלה: 'תעשי כביסה בבקשה, הבגדים שלך מסריחים'. הילדים האלה לא מסוגלים לפתור את הבעיות של עצמם, אז הם מתקשרים להורים שמתקשרים לאנשי האוניברסיטה. הורים כאלה מחלישים את הילדים שלהם, נוטלים מהם עוצמה וסמכות,

מגוננים עליהם יותר מדי, ואז הם לא מפתחים תחושה של שליטה, תחושה שהם מסוגלים להתמודד עם החיים".¹⁷⁷

הציבור בישראל החל להתוודע לתופעה הזאת בעיקר בשני שדות: במערכת החינוך הממלכתית ובצה"ל. מעורבות ההורים במערכת החינוך מתבטאת בהיבטים רבים - החל בבחירת גננות ומורות, דרך פיטורי מנהלים שאינם מוצאים חן בעיני הוועד, ועד לתלונות של הורים על ציונים. מורים מתארים ויכוחים אינספור, "התמקחות" ואף איומים של הורים כדי להעלות את הציונים של ילדיהם. התופעה התעצמה מאוד, ומשרד החינוך מקדיש לנושא דיונים רבים ומתלבט כיצד לנהוג בנדון (להרחבה בנושא זה ראו: תואר בכל מחיר - הדור הכי "משכיל").

אחת המורות הוותיקות סיפרה לנו שההתמודדות עם התלונות על ציונים הפכה לבלתי אפשרית. היא הגדירה זאת "כשוק, כאשר הורה שיוודע להתמקח טוב יותר מצליח להשיג לילד שלו ציון טוב יותר. הכול כדי להוריד אותו כבר מהגב שלנו". מורה אחר סיפר שההורים מרבים להתווכח עם כל בעל תפקיד בבית הספר, החל מצוות המורים וההנהלה, דרך מדריכי הספורט ועד לנציגיהם שלהם בוועד ההורים. "לימדתי בתיכון במשך 10 שנים, ונתקלתי באינספור פעמים שבהם הורים דרשו ואף איימו להעלות ציונים לילדיהם, כולל כאלה שלא הגיעו לשיעורים, לא הגישו עבודות או נכשלו במבחנים".

אם התערבות ההורים בבית-הספר עוד נראית "טבעית", לאור מצבה העגום של מערכת החינוך, הרי ההתערבות הגוברת שלהם בענייני צבא והשירות הצבאי של "הילד" היא תופעה בלתי צפויה בעליל. הדאגה ל"חיימקה שלי" היא אוניברסאלית בזמן ומקום. הגיוני שהורים ידאגו לילדיהם המשרתים בצבא וינסו ככל האפשר להקל על חייהם התובעניים בזמן השירות. זה מובן עוד יותר במדינה כמו ישראל, שבה רבים מהחיילים נמצאים בסיכון פיזי ונפשי ממשי. אבל נראה כי בעידן החרדה וההורות העוטפת, המעורבות עלתה עוד מדרגה או שתיים.

מעורבות המשפחות התחזקה מאוד אחרי מלחמת לבנון הראשונה (1982), בעקבות גל הביקורת ששטף את המדינה והתעצמות הרגישות הדמוקרטית ותרבות המחאה. ממשפחת הבופור, דרך 'ארבע אמהות' ועד למאבק על שחרור השבויים והנעדרים (ממלחמת יום כיפור, דרך מלחמת לבנון הראשונה ועד לפרשה המתוקשרת מאוד של גלעד שליט) - דרמה רדפה דרמה והעמידה את ההורים במרכז התודעה.

אבל אם בעבר התערבות ההורים בהקשר הצבאי היתה קשורה בפוליטיקה לאומית ובפדיון שבויים, ההתערבות היום קשורה בעיקר לתפקוד של הילד הפרטי בשגרת הצבא.

הנה כי כן, במחקר שנעשה בארץ נמצא כי ההורים המגוננים מקרינים לילדיהם חרדות לקראת ובעת השירות הצבאי, מה שמחריף את תלותם של "הילדים הגדולים" בהוריהם ואת הקושי שלהם להתנתק פיזית ונפשית מהבית. בני נוער רבים שפונקו בבית ההורים מגלים שקשה להם להתמודד עם בעיות, לחצים, קשיים, מטלות ומסגרת נוקשה בעלת גבולות חדים.¹⁷⁸

הורים רבים חשים שתפקידם לגונן על ילדיהם גם במהלך השירות, והם נוהגים באותן אסרטיביות ולעיתים תוקפנות שבהן נהגו לפנות למורים ולמנהלים. רבים מרשים לעצמם לנהל משא ומתן פטרוני עם המפקדים על שעות שינה, על חופשות ואפילו על כללי בטיחות - דברים שבעבר היו טאבו. הם אינם מהססים לפנות לדרגים בכירים, להגיש תלונות לנציב קבילות חיילים ולהפעיל לחץ על הצבא באמצעות כלי התקשורת.¹⁷⁹

מאז מהפכת הסלולרי ההורים מעודכנים על ידי ילדיהם החיילים באופן רציף וגם המפקדים נעשו נגישים מתמיד. במקומות מסוימים בצה"ל (בעיקר בבסיסי טירונים) הקשר עם ההורים מוסדר באמצעות נהלים פורמאליים ובלתי פורמאליים. כך למשל, הורים מקבלים את הטלפון של חמ"ל היחידה כדי שיוכלו להשאיר הודעה למ"פ.

יש מפקדים שמוסרים ביוזמתם את מספר הטלפון האישי שלהם להורים, ומאפשרים להם להתקשר בכל עת. יש אף מפקדים שנעזרים בהורים. למשל, כאשר החייל מתנהג בצורה חריגה ויש צורך להתייעץ עם מישוהו שמכיר אותו מקרוב. אבל עם כל הרצון הטוב, מפקדים רבים עדיין מתקשים כיצד להתמודד עם המצב החדש, ובפרט עם הורים היסטריים שמטרידים שוב ושוב. הורים מתקשרים היום למפקדים באופן סדיר ממגוון סיבות, מקצתן נראות כמעט

הזויות: החל בבקשות לשחרור לצורך אירוע משפחתי, דרך תחנונים לביטול עונש לילד, ועד לבקשה למסור ברכת יום הולדת. אפילו תלונות על אי קבלה לקורס מופנות לצה"ל כמעט מדי שבוע.

באתר הרשמי של צה"ל, הופיע בדצמבר 2011, מאמר חשוב מאת אוריין רוזנר שכותרתו "תדע כל אם עברייה את מספר הטלפון של המ"פ". להלן קטעים נבחרים:¹⁸⁰

"שחרור לכבוד יום ההולדת, יציאה לקורס מ"כים או סתם ד"ש מהבית - נדמה שבימינו אין גבול לדרישות שמפנים הורים למפקדים של בניהם ובנותיהם. האם מדובר בפינוק מיותר או בצורה בריאה של פיקוח על צה"ל? [...] מי לא אוהב לקבל מדי פעם טלפון מאמא? כשאתה נמצא במוצב שכוח אל, מה יכול להיות יותר מנחם מקולה של אמא שדואגת בבית לכן שבצבא? הבעיה מתחילה כשאחריה מתקשרת אליך עוד אמא, ועוד אמא, ואחריה אבא, ואז עוד אבא ועוד אחד - והם לא דורשים בשלומך, אלא דווקא בשלומך של בנם או בתם. [...] מה יכול לגרום להורה להתקשר למפקד? מסתבר שלפעמים גם סתם אי-שקט מספיק. עידית ששון, אמו של אדיר, לוחם בגדוד 50 של הנח"ל, לא הצליחה להירדם לילה אחד. 'בערב שלפני כן הוא אמר לי שהוא סובל מכאב ראש ונורא דאגתי', היא מספרת. 'קמתי בבוקר בתחושה איומה ולא ידעתי מה לעשות - וברגע של דאגה מאוד גדולה, החלטתי להתקשר למפקד שלי'. בשיחת הטלפון באותו בוקר היא מיהרה להתנצל. 'אמרתי שאני באמת מצטערת, אבל שאני נורא מודאגת ואירגע אם אוכל לדבר עם הבן שלי', היא נזכרת. 'תוך 20 דקות הבן שלי התקשר אליי. בהתחלה חשבתי שעשיתי לו ממש פדיחות, אבל הוא קיבל את זה באהבה - רק ביקש שלא אעשה את זה יותר.'"

מפקד בא"ח כפיר, סא"ל כפיר כהן, מסביר שעיקר הטלפונים מההורים מתקבלים בתחילת ההכשרה, אבל לפעמים מלווים את החייל גם כשהוא הופך למפקד של חיילים בעצמו.

"כשהחייל עוד לא יודע מה הכתובת הנכונה, או שהוא מתבייש, אז ההורים מתקשרים במקומו, אבל גם הורים של מפקדים מתקשרים אליי לפעמים, אם למפקד לא טוב או שהוא נתקל באיזושהי בעיה", הוא מגלה. "אין ספק שלפעמים יש תופעות שהן לא תקינות, ואז נחוץ שהורה יאיר בשבילנו את הנושא הזה - אם משהו לא תקין עם החייל או עם הציוד שלו - ואני שמח על זה כי זה נותן לנו הזדמנות לשפר". [...] גם בנושאים מהותיים וגם בנושאים מהותיים פחות, לא תמיד מתנהלות השיחות הטלפוניות בנימוס בריטי, אלא באווירה ים תיכונית יותר. 'בהחלט קורה שהורים מתקשרים וצועקים' מספר סרן אריאל. 'הייתה אמא אחת שחשבה שצריך לשחרר את הבן שלה, ואני ניסיתי להסביר לה שהוא צריך להיות לוחם וזו לא היא ולא אני שקובעים, אלא הרופא. בדרך כלל אני מנסה לענות בעדינות, אבל לפעמים הם מעלים לי את הסעיף ואז אני צועק עליהם בחזרה. יש הורים שאיתם זה גם מגיע לאיומים שהם יבואו וייקחו את הילד מהבסיס, או שהם יגישו קבילה נגדי וידאגו שיטפלו ביי".¹⁸¹

במאמר נוסף של אוריין, שפורסם בעיתון "במחנה", תחת הכותרת "המפקד, אמא שלי רוצה לדבר איתך", הובאו דוגמאות נוספות לתופעה. להלן קטעים נבחרים:¹⁸²

"מ"פ ביטון שלום, אבקש להזכירך כי מחר יש לחייל המקסים אלון יום הולדת, אנא ציין זאת בפורום המתאים" - זו הייתה לשון האס-אם-אס ששלחה מיכל (שם בדוי), אמו של סמל אלון, למפקד הפלוגה שלו בחטיבת הצנחנים. "זו הייתה תקופה מאוד לחוצה ונורא רציני שהמ"פ יתייחס קצת ליום ההולדת של אלון, אז סימסתי לו ערב לפני כן". המפקד השיב בחיוב להודעה, ובאותה שבת גם שחרר את החייל לביתו לכבוד המאורע. [...]

לסמל איתי, לוחם בחיל האיסוף הקרבי, יצא להשתמש בנשק בלתי קונבנציונלי - אבא. "לפני כמה חודשים יצאנו הביתה, אבל איך שהגענו התקשרו אלינו ואמרו שכולנו צריכים להגיע בחזרה לכסיס שלנו כדי לקבל חיסון נגד חזרת", הוא משחזר. "אני כבר התכוונתי לחזור לכסיס ולנסוע באותו יום שוב ארבע שעות באוטובוס. אמרתי לאבא שלי 'קבל ביטול על ארוחת ערב, אני נוסע לקבל חיסון'. הוא פשוט השתגע והחליט לבד להתקשר למ"פית". אותו הורה, עורך דין מוכר, העמיד את המפקדת על דוכן הנאשמים. "הוא הפחיד אותה קצת", אומר איתי בדיעבד, "הוא אמר לה שהוא יתקשר לכרמלה מנשה, אבל האמת היא שאני אפילו לא ממש יודע מי זאת, הכתבת הראשית של 'זה' או משהו. בסוף היא נלחצה וויתרה, וכמה ימים אחר כך גם התברר שבכלל לא היינו צריכים לעשות את החיסון הזה". איתי סבור שמדובר בעניין שכיח למדי בצבא. "אבא שלי התקשר רק פעם אחת, אבל יש אצלנו אנשים שההורים שלהם מתקשרים קבוע, וזה עוזר", הוא מספר. "היה אצלנו חייל שמאוד רצה לצאת לקורס מ"כים, אבל המפקדים לא חשבו שהוא מתאים ושהוא סתם יהיה בזבוז הקצאה. בגלל שזו הייתה ההזדמנות האחרונה שלו לצאת הוא ביקש מאמא שלו להתקשר למפקדים, והיא התקשרה והתקשרה, עד שהם ראו כמה מוטיבציה יש לו. בסוף הוא יצא ועבר, ועכשיו הוא מפקד". [...]

לא רק לוחמים משתמשים בתגבורת הורית. יום השיבוצים של מורן מחיל האוויר היה דרמטי במיוחד עבורה, כשהתבררה ששיבוצה שונה ברגע האחרון. "התלוננתי, והקצין לא היה מוכן להקשיב לי", היא משחזרת, "צרחתי שם בטירוף ובכיתי, אבל הוא לא עזר לי, רק אמר לי שזאת ההחלטה ושאינן דרך להפוך אותה". הוריה, שהגיעו באותו יום לטקס סיום הקורס שבו לקחה מורן חלק, נחלצו מיד לעזרת בתם אוכרת העצות. "הם נכנסו לדבר עם המפקד, שלא נתן יותר מדי יחס אבל מסר להם את מספר הטלפון של המפקד שלו. באותו יום הם דיברו איתו, ואחרי כמה שיחות שכנוע והסברים הוא הבטיח להם לעזור לי לעבור".

את תופעת ההתערבות/המעורבות האינטנסיבית של הורי דור ה-Y בגורל ילדיהם בצה"ל אפשר לתלות בכמה גורמים:

צבא העם

צה"ל תמיד היה צבא העם וההפרדה בין הצבא לאזרחות היתה מטושטשת. הדבר התבטא במוסדות ייחודיים כמו גלי צה"ל, נח"ל, חיל חינוך, הוועד למען החייל, הרבנות הראשית, ישיבות ההסדר ועוד. והיתה גם תרבות לא פורמאלית של קרבה הדדית. למשל, הגיוס ליחידות המובחרות (חבר מביא חבר), אימוץ ותמיכה של יחידות ושל לוחמים על ידי עמותות וישובים, כמו גם טקסי חניכה והשבעות בסיום קורסים, שבהם להורים ולקרובים נועד תפקיד מרכזי. גם תרבות השכול והזיכרון חידדה את הקשר בין הצבא לעם וטישטשה את הגבולות.

במחצית שנות התשעים, עם התחזקות התרבות הדמוקרטית וירידת מעמדו של הצבא, הידק צה"ל את הקשר עם ההורים והשתמש בהם כחוליה מתווכת בין החיילים למפקדים. מפקדים רבים מברכים על מעורבות ההורים בחיי החיילים, מתוך הנחה שזה תורם לחייל ומגביר את ההזדהות שלו עם צה"ל. הקשר גם מסייע למפקדים להיות עם יד על הדופק כאשר לקשיים מסוגים שונים של החיילים.

מפקד טירונים בצנחנים: "יש להורים סלולרי שלי ואני מעודד אותם להתקשר. אני לא בהכרח מספר לחיילים שהם התקשרו. תלוי בשיחה. פעמים רבות זה כדי להרגיע את ההורים. פעמים אחרות זה בשביל להעביר לי מידע על הילד שלכם. במקרים בוודים למען האמת זה באמת חשוב..."

במקרים רבים ההזמנה למעורבות היא חרב פיפיות, שכן ההורים מנצלים זאת להתערבות גסה שאינה במקומה, והדבר משפיע על קבלת ההחלטות של המפקדים. הטלפונים הסלולריים ביטלו את הנתק של החייל ממשפחתו והוא נמצא איתם בקשר יומיומי. כאשר ההורה מעודכן בזמן אמת על מה שקורה לבנו או לבתו, הוא גם מגיב מהר יותר ובחריפות גדולה יותר כשהם במצוקה. זאת ועוד, היום המלש"בים (מועמדים לשירות ביטחון) מקבלים שאלון לדירוג ההעדפות שלהם לתפקידים בצבא זמן רב לפני הגיוס. מילוי השאלון בבית מקנה להורים דריסת רגל לתוך

אפסנאות הורים

צה"ל נמצא כבר שנים במצוקה תקציבית, ואמצעים בסיסיים אינם מסופקים לחיילים. במקרים רבים ההורים משלמים את החסרים מכספם. רבים גם יוזמים תרומות חיצוניות ומארגנים מסיבות ופינוקים לחיילי היחידה. המעורבות הזאת מקנה להורים מעין זכות התערבות וכרטיס כניסה לבסיס.

ירידה בדירוג האשראי

צה"ל ספג במהלך השנים ביקורת מצטברת והאשראי הבלתי מסויג שהיה לו נסדק. האסונות המצטברים (למשל אסון המסוקים) יצרו חששות וספקות בקרב ההורים. הם דורשים לקבל הסברים, דורשים שייערכו תחקירים, ואינם מוכנים עוד ליישר קו עם אתוס "צידוק הדין". "בוודאי שלא צריך להתקשר למפקד בנוגע לכל שטות", אומרת הכתבת הצבאית הוותיקה כרמלה מנשה, "אבל ברגע שחייל עומד חסר אונים מול התעמרות של מפקד, הוא לא יכול להתמודד עם זה לבד, הוא חייל ולא יכול לעזוב את מקום העבודה שלו. ההורים עוזרים לנו לקרוע את מסך ההסתרה בצבא, וזו התערבות מבורכת".¹⁸³

צבא לא קדוש

רבים מהורי דור ה-X היו מהגרים שלא הכירו את צה"ל ותרבותו (רבים גם לא שלטו בעברית). הם סגדו למנהיגות, ובכלל זה למנהיגות הצבאית, וקיבלו את דעתה כדברי אלוהים חיים. ילדיהם כבר נולדו בארץ. הם הרבה יותר ביקורתיים ואינם חוששים להביע את דעתם באסרטיביות לגבי כל מוסד, "קדוש" ככל שיהיה. למעלה מזה, חלק גדול מהורי דור ה-Y היו חיילים וקצינים בעצמם ושירתו במילואים ולכן הם חשים שיש להם ידע וסמכות לבקר "מבפנים". התקשורת מעודדת את ההורים להשמיע קול כיוון שהיא מעבירה את המסר ששתיקה ציבורית משמרת כשלים וליקויים ושהמפתח לתרבות ארגונית יעילה הוא שקיפות וביקורת.

"לקוחות" של הצבא

ייתכן שתפיסת "הלקוח" הקפיטליסטית משפיעה גם היא בכיוון המעורבות. ההורים מנהלים משא ומתן עם רשויות הצבא כפי שהם מנהלים משא ומתן כצרכנים מול חברת הסלולר, קבלן השיפוצים או בית-הספר. הם אומרים: "אנחנו מספקים לצבא מוצר או משאב בדמות הבן או הבת, וכספקים יש לנו אפשרות להתמקח על תנאי האספקה מול המוסד".¹⁸⁴

אימת המשפט

החשש של צה"ל מפני ידם הארוכה של החוק והתקשורת, יוצר לחץ גלוי וסמוי על מערכת הביטחון לשתף פעולה עם ההורים. המפקדים עושים כל מאמץ לרכך את הזעם ולמנוע הוקעה פומבית והסתבכות בהליכים משפטיים.

שמאל ימין שמאל

גם התפיסות הפוליטיות משחקות תפקיד. כלומר, יש לא מעט הורים שכבר אינם רואים בצה"ל ארגון מוסרי וצודק (בעיקר אלה המזדהים עם השמאל) ולכן קל להם יותר לבקר אותו ולמעשה לעודד את ילדיהם לא לציית ולא להסכים לכל דרישה.

מפקדים ללא סמכות

באופן כללי החברה הישראלית נעשתה פחות סמכותנית והיררכית. הקצינים תופסים את עצמם יותר כחברים של החיילים וכתוצאה מכך גם כחברים עקיפים של הורי החיילים. זה יוצר פתח למערכת יחסים, שנותנת לגיטימציה לטשטוש גבולות ולהתערבות.

"ילדי" צה"ל

אולי הסיבה החשובה ביותר למעורבות הגוברת של ההורים בשירות הצבאי של בניהם ובנותיהם היא התפיסה הרווחת (של ההורים ושל ראשי הצבא כאחד) שהחייל ממשיך להיות "ילד". הילדים מצידם נענים לתדמיתם הלא-עצמאית וממשיכים לקיים עם הוריהם יחסים הדומים במהותם ובסגנונם ליחסים שהיו להם בזמן שלמדו בתיכון.

להלן מכתב ששלחו הורים לכתם החיילת עם סיום קורס הקצינות (יולי 2011):
 [...] "נכון, היו רגעי משבר שבהם כמעט... ונשברו הכלים ("אמא, אני הולכת הביתה, לא מעניין אותי כלום, אני הולכת...") אך ידענו שאת תתגברי, כי את אחת כזו. כל מה שתעשי, תעשי על הצד הטוב ביותר וזה בסדר שנשמע אותך מקטרת לפעמים....
 וככל שהזמן חלף, נסחפנו גם אנו לכיוון המטרה: קצינה בצה"ל
 אנו מקווים שגם לנו כהורים היה חלק בעניין: שתמיד היינו יד מכוונת, תומכת, עוזרת, מלווה ומחבקת ומבטיחים שתמיד נשתדל להיות כאלו.
 אז תארזי את המזוודות למסע חדש!
 מחזיקים לך אצבעות ומאחלים לך המון הצלחה
 אוהבים אותך המון, נשיקות וחיבוקים
 כל המשפחה
 (המכתב הזה נתלה על קיר משרדה של הקצינה הצעירה)

לתופעת המעורבות הגדולה של ההורים יש היבטים רבים - צבאיים, מוסריים, ארגוניים ועוד. אחד החשובים בהם הוא החלשת תפקידו של צה"ל כמוסד מבגר. בעבר התייחסו לגיוס כסוג של טקס מעבר מנעורים לבגרות. היום החיילים נעשו יותר תלויים ופחות עצמאיים, וצה"ל מתקשה להסתגל לכך ובאופן פרדוקסלי גם מחמיר את הבעיה. אחת התוצאות היא העלייה בשיעור הפטורים משירות על רקע "אי-התאמה תרבותית" לצבא, כמו חוסר יכולת להתמודד עם המסגרת. אנשי מקצוע כבר הצביעו על כך ש"הפטור הנפשי" הפך בשנים האחרונות לשוק אפור ושחור. רבים מהפטורים מושגים באמצעות לגיטימציה ואף סיוע פעיל של ההורים - הם מגבים את הצעיר בחוות דעת רפואיות ופסיכולוגיות, כולל כאלה שקריות.

בעשור האחרון, עם כניסתו של דור ה-Y הישראלי לעולם התעסוקה והנישואים, התרחבה תופעת ההורות המגוננת לתקופה שאחרי השירות הסדיר של הילדים: החל בחיפוש עבודה בשבילם, דרך ניהול חשבונות הבנק שלהם ועד לשכירת דירה עבורם.

ההורים לוקחים על עצמם אחריות במקום ילדיהם, גם לאחר נישואיהם ועוד יותר מכך במקרים של גירושין. העיתונאית עמליה ארגמן ברנע פרסמה בדרך הפייסבוק שלה סיפור מעניין ומטריד הממחיש את התופעה ובעקיפין גם את הקשריה המוסריים:

"דירתי שהועמדה מעל במה זו להשכרה "נחטפה" בצהרי יום שלישי ע"י אבא שהגיע עם בנו המגודל משהו, הבריח שלושה שוכרים פוטנציאליים מנומסים בקריאות: "לקחנו! לקחנו! סגור" ואח"כ קרא לי לחרר השני להסביר שהבן זה עתה עזב את אשתו, והעיקר 'ואין לו כלום, שום דבר'. אי לכך - הוא מאוד מבקש שארהט את הדירה בכל מה שאפשר כדי לתת לו הרגשת בית (כבונס, כמובן, מבלי להוסיף לשכר הדירה הנקוב).

האבא המתפרץ התפרץ לדלת פתוחה: את החפצים הלא מעטים שתכננתי לאפסן הצעתי לו בשמחה, כולל תמונות, וילונות, מראות, מנורות, מיטה מתכווננת ומה-לא? הובלתי עוד באותו ערב לדירה. למחרת האבא האסרטיבי ביקש להביא את האמא, ואז הם העלו בקשות מיוחדות נוספות. טוש חדש למקלחת כולל צינור ומוט גבוה (הילד רחב ממדים), תנור אפייה חדש, מתקן לתליית כביסה ורצוי מייבש ('איפה הוא יתלה?') והאמא אפילו שאלה בנימוס: 'אכפת לך שנחליף מרצפות? אנחנו רוצים לפנק אותו...'

קבענו תאריך לחתימת החוזה (רק כשהבת הקטנה תחזור מתאילנד' (מה שייך??) ואני כמובן לא לקחתי דמי קדימה, לא עשיתי זיכרון דברים, רק הנחתי בארגו המצעים של המיטה שנשלחה עם מובילים שגבו 450 ₪ - שמיכת פוך מצופה בציפה צבעונית - שיהיה לילד נעים...

האבא החברמן, שעוסק כפי שהבנתי בתחום הבנייה והשיפוצים, כבר מיהר לדבר עם נציגת וועד הבית להכריז כי הוא יהיה זה שיגיש במהירות הצעה לקבל לידי את תכנית התמ"א לבניין (חיזוק היסודות כנגד רעידת ארמה ובניית קומה נוספת, חנייה ותוספות לכל דיירי הבניין) והודיע לי שהעניין סגור! לילד יהיה גם תמ"א וכו'-ל-נ-ו נרויח.

אתמול שבת מאוחר מפסטיבל הסרטים בחיפה (לשם קיבלתי אס אם אסים דחופים 'מה רוחב המיטה???) ועוד שמת לייד הדלת זוג רמקולים חדשים, מדונדשים, מתלים לאדניות, תנור חימום לאמבטיה וכיסוי משי למיטה שהבאתי מתאילנד ועדיין היה בניילון. רק עיריית, חברתי מקפה תמר, שהיא גם עורכת דין, קלקלה לי את טעם עוגיית המזל שבפי, ונזפה בי במבט עיני השקד היוקדות שלה: 'את משוגעת תגידי?! מה את מרהטת לו את הדירה, אי אפשר יותר עם התמימות שלך'...(טוב, עיריית חשדנית וממורמרת, בעלה עובד מזה 35 שנים ב"מעריב").

והבוקר? התעוררתי לציצור האס.אם.אס, וחשבתי שאני עוד בסרט הטורקי שראיתי לילה קודם בפסטיבל: 'הבן שלנו חזר לבית שלו', - היה כתוב שם - 'כך שאנחנו לא צריכים לשכור את הדירה שלך, שלו'. עירייתקה - כדאי שתדעי שדווקא כן שאלתי ומה על ההובלות? החפצים שהועברו? האבזורים שנרכשו? התנור-טורבו החדש??!

והאבא ענה לי: 'את לא אמינה, בכלל לא רצית להשכיר לנו את הדירה'.

זהו רבותי הסיפור, להודיעכם, אלף: שהדירה עדיין רלוונטית ובית - אם תתקלו בילד בן שלושים (שבהחלט נראה שיש לו חום גבוה) מלווה באבא שדורש חסדים עבורו מחד ומתנהג בכריזמות מאידך - אל תמהרו להציע לו שמיכת פוך. בעולם העסקים החוליגאני ובקהיליית בריוני הנדל"ן - יש סיכוי שבעיות בנישואים, אמיתיות או מפוברקות, יהיו גם הם רק מטבע עובר-לשוכר...."

תופעת התלות הכרונית של הצעירים מתבטאת היום לא רק בשכיחות עולה ובחדירתה לתחומים רבים, אלא גם בעוצמה ובסגנון. הנה כי כן, מומחים שעוסקים בעולמם של צעירים מדווחים לאחרונה לא רק על כך שהצעירים בימינו זקוקים לעצה, עזרה והדרכה בכל צעד ושעל, אלא שבמקרים רבים הם דורשים זאת מהוריהם במפגיע, כאילו מדובר בזכות יסוד דמוקרטית. התופעה מכונה בספרות הפסיכולוגית "תלות תובענית"¹⁸⁵ (Entitled Dependence).

אשמת ההורים

צעירים בישראל
גיא פריבס

בשלהי 2012 פורסם ב'לונדון טלגרף' מכתב שהיכה גלים והפך לווייראלי. כותרתו היתה "מכתב מאב מריר ומאוכזב לילדיו". הוא נכתב על ידי קצין בדימוס בצי הבריטי, בן שישים ושבע, בשם ניק קרוז (Nick Crews). קרוז כתב לשלושת ילדיו הבוגרים (שתי בנות ובן) דברים כואבים מהלב, שביטאו את האכזבה והתסכול שלו ושל אשתו מהבחירות שעשו בחייהם. הוא ביקר אותם על נישואיהם הכושלים, על חוסר בגרותם ועל חוסר הצלחתם להתפרנס באופן עצמאי. הוא טען בכעס כי "נמאס להם מהקיסורים האינסופיים של הילדים, ושהם מחכים לשמוע, לשם שינוי, בשורות טובות."¹⁸⁶

הכתבה הצמיחה יותר מאלפיים תגובות, וכצפוי, היו מתנגדים ותומכים כאחד. ההדים סביב המכתב נוצרו מן הסתם לא רק בשל העובדה שאב מעז לבקר את ילדיו בפומבי (ועוד על גבי עיתון), אלא שמכתבו ביטא את תחושותיהם של הורים רבים, ובעיקר את דעתם של בני דורו של קרוז. הדיון במכתב הקונטרוברסלי הורחב לכלי תקשורת נוספים, ובכלל זה לרשתות חברתיות באנגליה ומחוצה לה,¹⁸⁷ והפך, למעשה, לדיון בבעיות ובשאלות שמעלה דור ה-Y.

מעניין, ואולי לא מקרי, שהסיפור על המכתב ששלח הקצין בדימוס לילדיו לא דווח בישראל. גם לא פורסם מכתב דומה על ידי אב או אם ישראלים. אפשר שהדבר נובע מכך שביקורת על "הילדים שלנו", ובמיוחד ביקורת פומבית, היא עדיין בגדר טאבו בארץ. עם זאת, לאחרונה, נראה שההורים הישראלים "מתחילים להתעורר" ואפשר לראות פה ושם מאמרים ותגובות למאמרים המשקפים הלך רוח ביקורתי.¹⁸⁸

נשאלת השאלה, על מי באמת רובצת "האשמה"? מהראיונות שלנו עולה שדור ה-Y דווקא לא מתחמק מאחריות, ומודה בחולשותיו.¹⁸⁹

רוב הצעירים, שראינו למחקר זה, הודו שיש להם חלק באשמה אבל טענו במקביל שהאשמה העיקרית רובצת על הוריהם. גם ההורים והמורים שראינו הודו שנעשו טעויות חינוכיות שהולידו פגמים וכשלים, רובן מתוך כוונות טובות. להלן נסקור את הסיבות הסוציו-היסטוריות ש יצרו "רעשי הורות" בקרב הורי דור ה-Y ותרמו בעקיפין ובמישירין לחוסר הבגרות ולחוסר העצמאות של ילדיהם:¹⁹⁰

חינוך ללא סמכות וללא גבולות

רבים מהורי ה-Y ניקים (דור ה-X) גדלו להורים עם תפיסה חינוכית שתלטנית או מזניחה.¹⁹¹ חלק גדול מהוריהם היו מהגרים, שייבאו את התפיסות הללו ממרכז ומזרח אירופה ומארצות האסלאם.¹⁹² ילדים רבים נדרשו לציית להוריהם באופן עיוור, "להתנהג יפה" ללא הסברים נלווים ולסגל נימוסים ומשמעת עצמית מחמירה. זה התבטא במנהגי אכילה, דיבור, לבוש ואפילו עמידה וישיבה ("תעמוד זקוף", "שב ישר"). החינוך הזה סימן גבולות ברורים, אם כי לא

תמיד נכונים ומתחשבים, ולא בחל בעונשים על התנהגות לא הולמת. השפעותיו היו סותרות: מצד אחד הוא יצר כאבים, מתחים בין-דוריים וצלקות נפשיות, ומצד שני הוא יצר חוסן נפשי וכבוד לסמכות ולערכי מוסר.

רק בשנות השמונים, כאשר בני דור ה-X נעשו בעצמם הורים, הם החלו ליישם לראשונה בארץ, באופן גורף, את תפיסת החינוך הליבראלי, שעיקרה "לזרום" עם הצרכים והרצונות של הילדים.¹⁹³ מחמאות וחיבוקים החליפו את התוכחה והעונשים, והחינוך של ההורה והמורה במרכז הוחלף בחינוך שבו הילד והתלמיד במרכז (חינוך פיידוצנטרי). המודל החדש זכה לימים לכינוי הביקורתי "חינוך ללא גבולות".

המחקר מוכיח כי הצבת גבולות מוגזמת וללא הסברים מנחים יכולה לחנוק את הילד, להחדיר בו חרדות ופחדים, לערער את בטחונו ולמנוע פיתוח של חשיבה עצמאית ופעולה אינדיבידואליסטית. מנגד, ברור שילדים זקוקים לגבולות כחלק מהתפתחותם התקינה. הצבת הגבולות חיונית, הן לצורך פיתוח רגישות על אודות המותר והאסור, והן לצורך לימוד של הבלגה ואיפוק, שהם תכונות חיוניות לאדם הבוגר. יתרה מזאת, גבולות חשובים, כי הם נותנים תחושה של ביטחון. הם גורמים לילד להבין שיש לציידו מבוגר אחראי, שאכפת לו ממנו, שיגן עליו וידריך אותו.

דרך הצבת הגבולות הילדים לומדים להכיר בכך שלזולת שלידם יש צרכים ושצריך ללמוד לוותר ולעיתים אף לדכא את הדחפים. ילד שמציבים לו גבול בהלימה לגילו, יחווה בסופו של דבר תחושת הצלחה ויאמין ביכולות שלו.

אין ספק שבעיות ההתבגרות בדור ה-Y הן בין השאר תולדה של חינוך ללא גבולות.

סטודנטית בת 24: "ילד בחברה הישראלית לא נמצא בשום מסגרת מחייבת שהיא גם מטיפה לו ומחנכת אותו ושהוא גם רוכש לה כבוד. מורים שווים לתחת, ואתה לא באמת מעריך מורה. אתה גם לא מכבד את ההורה שלך, כי הוא סמרטוט והוא מודה בזה".

כיוון שהם לא הורגלו לציית ולהבליג לאורך חייהם כמתבגרים, הם מתקשים להשתלב בעולם המבוגרים שמאופייני בצורך לתפקד בתוך מסגרות עם חוקים וגבולות. לכן עבור רבים מהם המעבר לעולם המבוגרים הוא טראומטי ומלווה בסימפטומים קשים כגון בריחה מהתמודדות, דיכאון, חוסר יציבות בעבודה וכדומה.

הורות חסרת ביטחון

כניסתו של תינוק חדש למשפחה, במיוחד תינוק ראשון, היא אירוע מטלטל. בעבר התייחסו לזה כמו אל מפגש ראשון עם המחזור החודשי: התייעצו עם חברות, אמהות, סבתות ואחיות טיפת חלב, ובאופן כללי "הסתדרו" כלומר "התארגנו תוך כדי תנועה".¹⁹⁴

העובדה שדורות הצברים הראשונים (ילידי שנות השלושים עד שנות השישים) הם המצליחנים שהצמיחו את האליטה הישראלית, שגם הקימה את מוסדות החברה הישראלית, מעידה על כך שהיה אפשר להסתדר לא רע גם ללא מדריכים מקצועיים ואפילו עם ידע פסיכולוגי מוגבל. עם זאת, רבים מהם שילמו מחיר נפשי לא מבוטל.

באופן פרדוקסלי, ככל שמדריכי הטיפול בתינוקות ובילדים התרבו על מדף הספרים הישראלי וככל שהידע הפסיכולוגי-פדגוגי נעשה נפוץ ונגיש לציבור הישראלי הרחב, כך גדלה תחושת חוסר הביטחון אצל הורים מתחילים. מדוע? משום שהציפיות החברתיות החדשות מההורות העמידו רף גבוה של הצטיינות. יתרה מזאת, כיוון שהפסיכולוגיה ההתפתחותית גילתה לאנשים שגיל הילדות הוא קריטי לעיצוב האישיות ושטעויות שנעשות בשלב הזה, אפילו בתום לב, עלולות לעלות לצאצא במחיר כבד (פיתוח נכויות אישיותיות) - היא יצרה חששות בדור החדש של ההורים.¹⁹⁵ (להרחבה בנושא זה ראו: הורים וקורסים - דור ה-Y מגדל ילדים).

זאת ועוד, כיוון שההורים של ה-Y ניקים נטו את אוהלם המשפחתי הרחק מהוריהם, לא נוצר להם מודל הורי לחיקוי.¹⁹⁶ מסיבה זו הפכה ההורות עבורם למשימה הרבה יותר קשה ומלחיצה מבעבר.¹⁹⁷ זה לכשעצמו עירער עוד יותר את תחושת הביטחון והקריין על ילדי דור ה-Y.

משלהי שנות התשעים ואילך גדלה השפעת התרבות האמריקנית על החברה הישראלית, והדבר התבטא גם ביבוא אינטנסיבי של תרבות "השיפור העצמי". להורים הסקרנים הוצעו אינספור קורסים והרצאות, ספרי אימון רוחני, ולימים גם תוכניות ריאליטי כגון 'סופר נני' ו'משפחה חורגת', שבהם משפחה או אדם מפקידים את עצמם בידי של מומחה כדי לעבור 'חינוך מחדש'.¹⁹⁸ אחד התחומים שבהם הלחץ החברתי של תרבות השיפור העצמי מורגש במיוחד הוא תחום גידול הילדים.¹⁹⁹

תרבות השיפור העצמי בתחום ההורות נובעת משילוב בין מניעים מסחריים, קודים של יעילות עסקית ורגישות פלורליסטית, והיא ללא ספק תורמת למודעות הורית ומקלה על הורים להתמודד עם בעיות שונות. אבל היום כבר אפשר לתהות האם הנזק שנגרם לא עלה על התועלת. כאשר גידול ילדים הופך "לפרויקט לימודי", האסרטיביות והביטחון שמקרינים ההורים לילדיהם, למרבה הפרדוקס, נחלשים. במילים אחרות, כאשר ההורה זקוק למדריכים צמודים כדי לנהל את חייו, הוא מעביר את חוסר הביטחון שלו לצאצאים. אולי כאן שורשי חוסר הביטחון העצמי המאפיין את דור ה-Y.

יתר על כן, ריבוי המדריכים ונותני העצות למיניהם (מדורים בעיתונות, מומחים להורות המתראיינים בתקשורת) משדר להורים מסר בעייתי נוסף: אי אפשר להצליח בכוחות עצמך. אם לכל בעיה יש פתרון מוכן מראש (הדבר משתקף בשמות כגון 'המדריך השלם לטיפול בתינוק ובילד'), אזי כל החלטה של ההורה טעונה בדיקה.

דור ה-Y הוא במידה רבה הקורבן הראשון של התרבות הפסיכולוגיסטית הזאת, שאחת מתוצאותיה היא בגרות מעוכבת ועצמאות מוחלשת. זהו דור שגדל למעשה לא רק בעטיפה של חינוך פידוצנטרי, אלא באווירה של ביטחון הורי מעורער.²⁰⁰ לא בכדי הופיעה לאחרונה ביקורת נוקבת כלפי תעשיית השיפור העצמי, שהיא חלק מהמתקפה על החינוך הפלורליסטי.²⁰¹ הבעיה היא שאת קורבנות השיטה (דור ה-Y) כבר קשה לשקם.

פולחן הילדים בחברת השפע

בחברה השבטית-מסורתית להורים היו דאגות קיום יומיומיות והילדים נתפסו כמי שאמורים לסייע בהישרדות המשפחתית. בימינו ההורים אינם זקוקים עוד לילדיהם לצורך הישרדות, והם החלו להוות מעין "ילדי מחמד" שהכול ניתן להם. אם להיות ציניים, במשפחות רבות תפקיד הילדים מתמצה ב"לבזבז את הכסף של ההורים" לשמחתם של האחרונים. יתרה מזו, אם בעבר הילדים נתפסו כמעין נספח טבעי למשפחה המורחבת, היום הם נתפסים כמרכיב המרכזי במשפחה הגרעינית (לעיתים קרובות הם מקבלים חשיבות גדולה מהזוגיות של ההורים) וכולם "מקרקרים" סביבם.

תגובה לכתבה בכלכליסט: "אנחנו ההורים הבאנו על עצמנו דור שלם שלא מבין מהי אחריות: נותנים להם, קונים להם, מגוננים עליהם, כל הזמן דואגים להם שלא יחסר. זה קודם כל כלכלי. אחר כך זה גם תרבותי. אם לא הייתה יכולת לממן למשל צעיר שחי בבית עד גיל מבוגר זה לא היה יכול לקרות".²⁰²

הילדים מצידם למדו "ללחוץ על הכפתורים הנכונים של ההורים" ולהשיג מהם את מה שהם צריכים ללא צורך בתחנונים, מאבקים ועימותים (הם אמני "החענדאלך").

מי שהורגל להיות במרכז, להיחשב למיוחד, ולא למד להאזין לדעות ולביקורות של הזולת, נוטה לפתח דימוי עצמי לא ריאלי ותסכול כאשר המציאות אינה הולמת את ציפיותיו. פולחן הילדים שהובילו הוריהם ייצר דור אימפוטנטי, המתקשה לתפקד.²⁰³

תגובה משותפת של זוג הורים לילדים מדור ה-Y לכתבה ב-Ynet: "גידלנו שלושה ילדים העונים לתיאור של הכותב (פחות או יותר). לא היה פשוט, אבל הם צמחו, למדו יפה והיינו גאים.. ואז יצאו לשוק העבודה בדרך התחתנו, על חשבוננו כמובן... ילדו ילדים.. על חשבוננו כמובן...ועוד ועוד...אבל אנחנו התבגרנו.. עייפנו.. וחששנו שהם ימצאו את לשד עצמותינו..

אהה, להזכירכם, הם נהדרים, יפים ומשכילים.. הנכדים נפלאים.....ואנחנו לא יודעים איך לנהוג בהם... אז החלטנו להשקיע ביעוץ משפחתי...אני ואשתי יחד....

אז זה מה ששמענו: "הילדים שלכם בבעיה קשה, עיוותם להם את המציאות. הם נרקיסיסטים, מגלומנים חסרי אחיזה במציאות.. שאלנו : מה זה בריוק? מה זה מגלומן.. אז הפסיכולוג הסביר: מגלומן יורה חץ ואחר כך מצייר סביבו מטרה. הם חולמים, חלומות של גדולה, ועל כולם לשרת אותם במידה וזה לא עובד! ולרוב, זה לא עובד.. כי יש להם קונספט דמיוני! והם אף פעם לא אשמים או אחראים למה שקורה להם. זה המדינה, הכלכלה, הפוליטיקאים, מזג האוויר, הקהל המטומטם, הסביבה, הבוס, וכל מה שתרצו...ופתאום ראינו מה באמת קורה לנו כהורים מבוגרים.. ואז החלטנו...או אנחנו או הם.....אנחנו חיים עם ערפדים...נכון שזה הסיפור שלנו.. אבל אחר כך כשסיפרנו אותו לחברינו התברר שרובנו באותה הצרה.

ומי שאחראי לזה זה אנחנו ההורים והלחץ החברתי. אלו ילדים שגידלנו כאילו הם גאונים כל יכולים. הסרנו מכשולים כדי להקל עליהם. טיפחנו להם אגו מטורף. אז הדרך היחידה להציל אותם ואת עצמנו, זה לזוז הצידה.... לעזור ע"י חיבוק ואהבה. לעזור בהקשבה. לעזור בעצה טובה אם יש לנו. אבל זהו זה ולא יותר.... לזכור שעלינו לעזור לעצמנו ולהם ע"י כך שניתן להם לרסק את האף המורם מעם.. צר לי אבל טעינו, כל דור ההורים הזה, ועכשיו צריך לתקן. בהצלחה לכולנו"²⁰⁴.

הורים כבני-אדם

אחד המפתחות לפיתוח ביטחון עצמי בקרב מתבגרים הוא מבוגר אחראי ונערץ, שנמצא בסביבתם - אדם קרוב שהם יכולים לשאוב ממנו גאווה, לבטוח בו, להזדהות איתו ולחקות אותו. בדרך כלל אלה הם ההורים, שנתפסים כדמויות סמכותיות ומנוסות. כולנו מתפכחים בשלב מסוים ממיתוס ההורה המושלם והכול יכול. זה קורה בדרך כלל בגיל ההתבגרות ומהווה חלק ממשבר העיצוב והיציאה לחיים עצמאיים.

אולם היום, בעולם של דה-מיסטיפיקציה וציניות, בעולם נטול סמכות, קשה לייצר מיתוסים ובכלל זה את מיתוס ההורות. בעקבות התפתחות תרבות המודעות והחשיפה האישית הורים רבים מתקשים להוות דמויות מופת סמכותיות, ורבים כלל לא מנסים להציג לילדיהם דמות כזאת. ההתפכחות מגיעה בגיל צעיר מדי, מערערת את המשענת היציבה ביותר של החיים ויוצרת תחושה של חוסר ביטחון ותלישות אצל המתבגרים. הדבר משתקף בין היתר בפחד שלהם להתבגר (להפוך להיות "לא מושלמים" ופגיעים כמו ההורים).

להישאר צעיר לנצח

דור ההורים אחוז אימה מפני הזקנה, הן בשל אשליית נעורי הנצח המופצת בתקשורת, והן בשל אומללותם של קשישים רבים בתקופתנו. לא בכדי תעשיית היופי מגלגלת היום מיליארדים בטיפולי אנטי אייג'ינג וכך גם תעשיות הכושר, שימור הבריאות וטיפוח המראה החיצוני.²⁰⁵

אחד האמצעים לשמור על הנעורים הוא התחברות לילדים. ההורה קונה להם, מחמיא להם, מבלה איתם, נאחז בעולם שלהם ומבקש להיות חלק מהחבורה, מתוך מטרה להישאר צעיר. הורים רבים גם מאמצים לעצמם חזות חיצונית דומה לילדיהם (ברוב המקרים זה לא מצליח במיוחד). הם קונים בגדים דומים (לא נדיר למשל שאם ובתה הולכות ביחד לקנות בגדים), מקעקעים את עצמם, מסתפרים ומתאפרים בהתאם. לעתים ההתחברות של ההורים לילדיהם נועדה לפצות על חסך מהילדות.

"לרבים מאיתנו "תקופת הביניים" היתה קצרה מדי (הקמנו מהר משפחה והתחייבנו לעבודה ארוכת טווח). ואנחנו רואים את התקופה הטובה שלהם ורוצים לפצות את עצמנו על מה שנחסך מאתנו: לשתות אלכוהול, ללכת למסיבות ומועדונים, לעשות טיולים במזרח הרחוק ודרום אמריקה."

זאת ועוד, דור ההורים הוא דור שמבקש להימנע מפער תרבות בינו לבין ילדיו, כפי שהוא חווה בקשרים עם הוריו.

היחסים הטובים עם הילדים חשובים לו במיוחד, גם כי הוא עצמו לעיתים קרובות בודד וזקוק לתמיכה.

ההורים כ"חבר טלפוני" זמין בכל עת

דור ה-Y גדל עם הסלולרי בכיס. המכשיר הקטן והיעיל הזה מאפשר לצעירים להיוועץ עם הורים, קרובים וחברים כמעט בכל נקודת זמן ומקום. זמינות "החבר הטלפוני" מביאה לכך שילדים לא מתנסים בהחלטות עצמאיות, לא נושאים באחריות (לטוב ולרע) ולכן גם נוטים לא לסמוך על עצמם בקבלת החלטות והכרעות. ההורים מצדם לא רק שנענים לכל שיחה של הילדים, בכל שעה משעות היום, אלא גם יוזמים שיחות לעיתים תכופות, כדי להתעדכן ("מה קורה, איפה אתה, מתי אתה חוזר") ולהיות בשליטה.

צעירה בת 29: "אני מדברת עם אמא שלי פעם ביום. כי אני צריכה את הקשר איתה. לא בתור עוד חברה. הקשר עם ההורים הוא בגדר ההכרחי. אפשר לראות אנשים בטויל ארוך בחו"ל והם שמחים כשההורים קופצים אליהם לביקור. [...] למשל שבוע עם שלושה מבחנים. וכל מה שבא זה לשבת ולבכות. זה לגיטימי להתקשר ולהגיד שהיה באסה כי רוצים לשתף. [...] הייתי חולה על הפנים. דבר ראשון שעשיתי היה להתקשר לאמא שלי ולהגיד לה שאני מסכנה. כאשר היא הציעה לי לבוא לקחת אותי הביתה לקיבוץ אז אמרתי לה כן וזה נראה מאוד לגיטימי מבחינתי ומבחינתם. למרות שזה כמו ילדה בת 5. לו זו הייתה חברה שלי הייתי אומרת לה להיכנס למקלחת ולהתאפס."

מה ששנוא עליך אל תעשה לילדיך

נראה שכל הורה מבטיח לעצמו, בשלב זה או אחר של חייו, שלא יחזור עם ילדיו על הטעויות שעשו הוריו.²⁰⁶ עם זאת, אצל הורים מדור ה-X השאיפה הבסיסית להיות הורה טוב יותר מהוריהם התחזקה משתי סיבות: ראשית, פער הדורות. רבים מהם נולדו בארץ להורים מהגרים, שהביאו קודים אחרים של חינוך (לרוב נוקשה יותר). שנית, החינוך הפיידוצנטרי פסל את החינוך הסמכותי-דכאני. התוצאה היתה שההורים החדשים קיבלו לגיטימציה ואשרור חברתי-אידיאולוגי-מדעי לכך שהוריהם לא היו בסדר והתעצם בהם הדחף הפנימי ליצור מודל הורות "מתקן". הבעיה היא שרבים נטו להקציף את הריאקציה ולקחו את מחוג ההורות לקצה האחר של הסקאלה. למשל, הורה שחוה נזיפות ועונשים, עשוי לנהוג בילדו ביד רכה ולהימנע לחלוטין מעונש גם כאשר נדרשת נזיפה החלטית.

צעיר בן 24: "ההבטחה שלי לעצמי הייתה בלתי נמנעת, את אשר נחסך ממני לא אחסוך מילדי. כדי להצליח במשימה קיבלתי החלטה חינוכית ברורה 'יש לנהוג הפוך מהוריי', לדור ניתנה האפשרות לומר את כל שרצה וחובה עלי להתחשב ברצונותיו ולא לבטל אותם. ילדי היו כתר לראשי".²⁰⁷

כך נוצר פרדוקס טרגי: "התיקון ההורי" שעשו הורי דור ה-Y לעצמם, הוליד חינוך ליברלי ומלטף, שבא לפצות על חסכים וקשיים שהם עצמם חוו בילדותם. למעשה, מבלי ששמו לב, הם סירסו את ילדיהם באמצעות הפצצה של אהבה. הנה כי כן, ברצותם לחסוך מילדיהם את טעויות העבר הם עשו טעויות אחרות, והטילו בהם נכות נפשית מסוג חדש.²⁰⁸

אנחנו סבלנו בשבילם

בני דור ה-X הם בעלי מוסר עבודה גבוה במיוחד. הם עבדו ועדיין עובדים קשה כדי לפרנס את עצמם ואת משפחותיהם וכדי לחסוך. אבל העבודה הקשה גבתה מהם מחירים כבדים (עייפות, מתחים ואף גירושים), ואצל רבים נוצרת תחושה, שמוטב לחסוך את הסבל הזה מילדיהם.

לא אחת שמענו בראיונות הורים שמתבטאים בסגנון: "בשביל מה עבדתי כל כך קשה, אם לא בשביל לעשות את החיים שלהם יותר קלים?" זאת ועוד, העבודה הקשה והירושות עזרו לחלק גדול מהורי דור ה-Y להתבסס מבחינה כלכלית, והעדיפות הראשונה להוצאת הכספים שהצטברו בקופה המשפחתית היא על הילדים. המסר שהועבר ל-Y ניקים באופן עקיף וישיר היה: תסבלו פחות מאיתנו כי אנחנו כבר סבלנו בשבילכם. קשה בחוץ? אנחנו נשמור עבורכם על רמת החיים שהתרגלתם אליה. במובן זה נוח לצעירים להישאר "ילדים נתמכים" ולא "לשחק בליגה של המבוגרים". ההורים נותנים בשמחה והילדים מקבלים בשמחה. הבעיה שסוג החליפין הזה - הבלתי מאוזן - מסרס

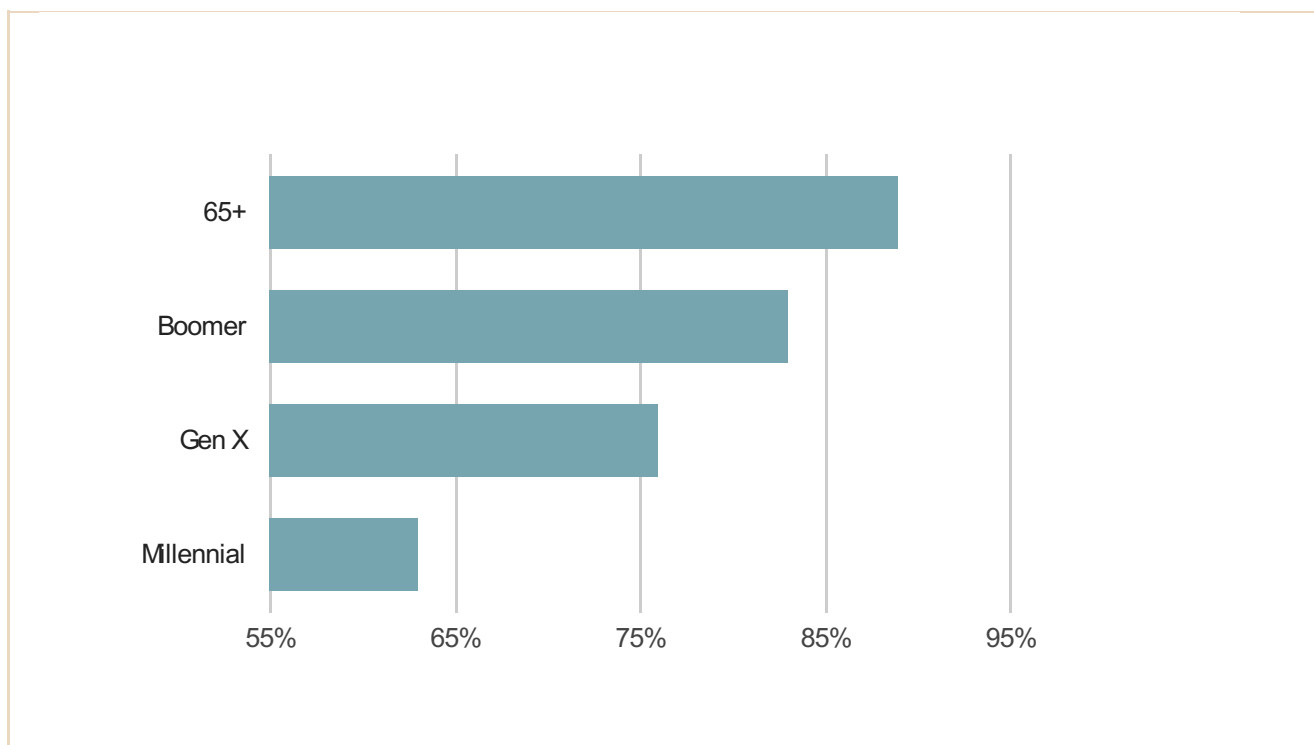
את הילדים ומנציח היררכיה: המבוגר בעיקר נותן והילד בעיקר מקבל (גם כאשר הוא כבר מבוגר בעצמו).

מחיר הפרידה

שיעור הגירושים בדור ה-X הוא גבוה והדבר השפיע ישירות על תדמית "ההורה המושלם". כאשר ההרמוניה המשפחתית מתפרקת, ההורים כבר אינם נתפסים בעיני עצמם והסביבה כ"מושלמים". תהליך הגירושים מלווה בטלטלה רגשית, חרדות ומתחים, שמקרינים גם על הקשר עם הילדים. הטלטלה הזאת הפכה את המתגרשים להורים מוחלשים, עם רגשות אשם ותלות נפשית בילדיהם.

מצד אחד נמצאים האבות הגרושים, שבדרך כלל אינם גרים עם ילדיהם. הם מתקשים להפעיל את סמכותם, בשל הזמן הקצוב שיש להם עם ילדיהם ולעיתים קרובות גם בשל התדמית השלילית המודבקת להם על ידי האם הגרושה (שמגדלת את הילדים). מהצד השני נמצאות האמהות הגרושות, שבמקרים רבים נותרות פגועות ולבד. הן חסרות אנרגיה רגשית להתמודד עם הילדים וכמו כן שואפות לגונן עליהם אחרי הטראומה המשפחתית. באותה מידה הן זקוקות לתמיכת הילדים ולכן נוטות לא להתעמת איתם ולוותר להם בקלות.²⁰⁹

Parents were married while growing up (USA)

Reference: Wang, Wendy and Taylor, Paul. 3.9.2011. For Millennials, Parenthood Trumps Marriage. Pew Research Center: Social & Demographic Trends.

פיצוי על רגשי אשמה

הורים מתקשים להתמסר באופן מוחלט (כפי שהיה נהוג בעבר) לתפקיד ההורות. הם נאלצים לתמרן בין העבודה והילדים, בין המציאות האפרורית לבין הציפיות האוטופיות של החברה מהם. המתח הזה, שמאפיין בשנים האחרונות הורים רבים, יוצר רגשי אשמה. רבים חשים שחוסר הזמן והעייפות הכרונית לא מאפשרים להם לתת לילדים את מה שראוי (על פי הנורמה החברתית). התופעה בולטת במיוחד בקרב נשים עם קריירה, שחשות קרועות בין שני העולמות. הפיצוי לכך הוא מאמץ למצוא חן בעיני הילדים, הפצצתם במנעמים חומריים והימנעות מתוכחה ומענישה.²¹⁰

לכך אפשר להוסיף עוד היבט: אולי העובדה שהצעירים נשארים תלויים בהורים עד גיל כה מאוחר היא סוג של

"גביית חוב" או השלמת פערים על החסכים הרגשיים מתקופות מוקדמות שבהן גודלו על ידי מטפלות ובצהרונים, כאשר ההורים הקדישו את עצמם לקריירה. במקביל, ההורים עמוסי רגשות אשם ולכן משתפים פעולה ומאפשרים את התלות הזו. מסיבה זו הם גם לא מצליחים (ולא תמיד רוצים) לשים גבול ולומר "עד כאן, צאו לדרך עצמאית".

מאמנים אישיים בג'ונגל התחרותי

החברה הקפיטליסטית היא ג'ונגל תחרותי שבו החזק שורד. ישראל, כמו מדינות מערביות אחרות, מפתחת תרבות שמעבירה מסרים תחרותיים והישגיים כבר מגיל צעיר.

לא רק התחרות נעשית צפופה וקשה (בעיקר בשדה הכלכלי) אלא גם החרדה מפני הכישלון. כדי לשרוד בתחרות, הורים רבים מתחילים את "הכשרת הילדים" שלהם בגיל צעיר מאוד ויעשו כמעט הכול כדי להבטיח לילדיהם יתרון. הדבר מתבטא ברכישת מוצרים, משחקים וסדנאות בכל הגילאים, במימון מורים פרטיים וגם בליווי ילדיהם לחוגים ולתחרויות ספורט על תקן "מאמנים צמודים": הם צועקים על המאמן שלא שיתף את ילדיהם ונוזפים בילד שהעז לפשל בקליעה או בבעיטה.²¹¹

לעתים הדחיפה להצליח באה לפצות על תחושת הכישלון של ההורים בחייהם הפרטיים, מה שמוסיף לחץ על הילדים. יתרה מזאת, צמיחת שכבה רחבה של אוכלוסייה מובילית (משפרי מעמד), שיש לה שאיפות עזות להתקדם מהר ורחוק ככל האפשר, הגביהה את רף הציפיות. הורים מהשכבה הזאת נוטים לראות בילדיהם מעין שלוחה משפחתית (במודע או לא) ומתייחסים אל הצלחתם כאל הצלחה אישית ומשפחתית. הם מעניקים לילדים את כל מה שהם עצמם לא קיבלו בילדותם ואף יותר, כדי לסייע להם במרוץ ההישגי.

אפשר לומר שדור ה-Y הוא במידה רבה דור שהועמסו על כתפיו הכי הרבה ציפיות (חלקן לא ריאליות), ולכן רבים סוחבים תחושת אכזבה וכישלון מעצמם. רבים גם פיתחו חרדות כרוניות מכישלון. למעשה, נוצר מעגל חרדה שקשה לשני הצדדים לצאת ממנו: ההורים חוששים שהילדים לא יצליחו, והילדים חוששים לאכזב את הוריהם ולצער אותם.²¹²

חיפוש משמעות בעולם מנוכר

שמחת החיים תלויה במידה רבה בתוכן ובמשמעות שבני-אדם יוצקים לחוויית הקיום. אמונות, שאיפות ואידיאלים הם מנגנונים רבי-עוצמה ליצירת ערך בחיים. בדורות קודמים, האתגר האידיאולוגי להקים מדינת מקלט ליהודים ולהגן על גבולותיה מפני אויבים קשים, יצר חוויית חיים משמעותית וקשר אותם למשהו עוצמתי. היום, כאשר האידיאולוגיה משחקת תפקיד משני (אם בכלל) בעולמם של אזרחי ישראל החילונים, חוויית הקיום מופנית לאפיקים אלטרנטיביים - אישיים יותר.²¹³ מיתוס ההורות המושקעת נכנס לנישה הזאת ובמידה רבה עובר בשנים האחרונות תהליכי גלוריפיקציה. אחת התוצאות היא הורות מוקצנת, שיותר משהיא באה לקדם את הילד היא נועדה ליצוק משמעות מלאכותית לחייו של ההורה.

סטודנטית בת 30: "ההורים יגיעו לכל דבר שאבקש מהם. זה לא מתוך שהם שפוטים, אלא מתוך צורך שלהם להיות מעורבים. יש להם את הצורך לא לאבד את החשיבות שלהם בחיינו. את המעמד שלהם בחיינו. יש להם הבנה שאנחנו מסוגלים לעשות את זה. אנחנו יכולים לעזוב הכל לחצי שנה ולטוס להודו ולא להצטרך אותם. זה מבהיל אותם. הם רוצים את המעמד בחיים שלנו. כי זה נותן להם זכות קיום. בעולם מאכזב, לא יציב, לא בטוח שאתה לגמרי נחון, חשוב להם להרגיש שהם חשובים. שיש משמעות לחיים שלהם. זה חלק מההגדרה העצמית שלהם. זה חלק מההגדרה של מי הם כאנשים. הכוח אצלנו, הילדים. אבל אם הם היו אומרים שהם לא רוצים שאני אצטרך אותם יותר. הייתי מתרסקת".

עולם מפחיד ומאיים

בעבר, בעולם הקהילתי, הכפרי והאיטי, אדם נחשף במהלך חייו לכמות מזערית של אסונות וטרגדיות. היום, בעידן התקשורת הגלובלית התזזיתית, כולנו נחשפים מדי יום לאסונות ולטרגדיות בכל העולם. שטף החדשות והנטייה

להרחיב את הדיבור על ה"צהוב" יוצר אווירה של פחד, אימה וחרדה, שמשיעה הן על ההורים והן על ילדיהם.²¹⁴

הידיעות הבלתי פוסקות על פיגועי טרור, מלחמות, תאונות דרכים, מקרי אונס ושוד אלים, אסונות טבע וטרוריות אחרות יוצרות את מה שהסוציולוג פרנק פרודי (Furedi) כינה "הורות פרנואידית".²¹⁵ מסיבה זו הורים גם נוטים להגביל את החופש של הילדים ומעבירים להם את המסר שצריך להיזהר על כל צעד ושעל.

בישראל החרדה הזו קיבלה משנה תוקף בעיקר בתקופת העיצוב של ילדי דור ה-Y, שהיתה רוויה באירועים טראומטיים כגון פיגועי טרור²¹⁶ ומתקפות טילים (קטיושות מצפון, קסאמים בדרום וסקאדים מעיראק), ובתקשורת קולנית שהביאה את האסונות מהשטח לבתי הצופים והמאזינים בזמן אמת. התוצאה היא לחץ מצטבר ושיתוק. במיוחד היתה טראומטית להורי דור ה-Y וילדיהם מלחמת המפרץ הראשונה, משום שמשפחות נאלצו לשבת בחדרים האטומים בחוסר אונים עם ילדים קטנים במסכות אב"כ. אין ספק שהאירוע הזה ואירועים טראומטיים נוספים הטביעו את חותמם על דור ה-Y וחיזקו בו את תחושת חוסר הביטחון.²¹⁷

התקשורת גם מערערת את הביטחון במוסדות השלטון. התחושה שמתגבשת מהידיעות ומהכתבות היא שאנחנו בידיים לא מספיק טובות ואמינות. הדבר מגביר את החששות והחרדות ויוצר תחושה של חוסר אונים כרוני, המביאה להשתבללות ולשיתוק ומקשה על התפתחות החוסן הנפשי, שהוא מסימני הבגרות והעצמאות.

הורי דור ה-Y נעשו הורים "חרדתיים" גם בשל שינויים בהרגלי הבילוי של צעירים. התפתחות תרבות המועדונים ושתיית האלכוהול (כבר בגיל חטיבת הביניים) יצרו חששות. מצד אחד ההורים אפשרו לילדיהם לבלות, ומצד שני הם הקרינו להם את החרדות מפני מה שעלול לקרות להם.

מורה לסוציולוגיה: "לדעתי, הרבה מבני הנוער נמצאים כל הזמן במצב חרדתי. אין להם אידיאולוגיה, אין להם מערכת ערכים ברורה. העולם הפוסטמודרני הוא עולם של אי-ודאות... הם מתגייסים אבל לא ברור להם למה ובשביל מי. הפוליטיקאים מאכזבים אותם, אין להם דמויות של מנהיגות שישמשו כמודל. הם לא בטוחים בעבודה של הוריהם, הם לא בטוחים ביציבות של המשפחה שלהם. אז יכול להיות שדור ה-Y הם פשוט מתבגרים שקשה להם, והם מעדיפים להיות מין ילדים קטנים שהמורה צועקת עליהם 'למה לא עשיתם שעורי בית' מאשר לקחת על עצמם מחויבות בהתאם לגילם."

ביבליוגרפיה

לרשימה הביבליוגרפית של המחקר כולו.

מילות מפתח

מתעוררים-לבגרות | בגרות-מושהית | תיקון-הורי | התבגרות | מרד-הורים | ספוק | סגנון-חיים | דורסון | Arnett | Thresholders | Tanner | סיינפלד | הייטנר | שמש | רמזור | החברים-של-נאור | הורי-הליקופטר | גוננות-יתר | זימברדו | דונקאן | ילדותיות | טקסי-חניכה | פוסטמן | משפחה-גרעינית

הערות שוליים

1. אורכם של שלבי ההתפתחות האנושיים וחשיבותם בחיי היחיד והחברה תלויים בגורמים רבים ובראשם תוחלת החיים. זו צמחה במהלך מאה השנים האחרונות באורח דרמטי מכ-50 שנים בסוף המאה התשעה עשרה לכ-85 שנים היום, והשינוי הזה משפיע על תהליכי ההתבגרות והבליה הגופנית ומושפע מהם במקביל. דומה שההשפעה הגדולה ביותר היא על פרק הזמן המכונה 'ילדות'.

2. היסטוריונים מזהים את ראשית ההכרה בילדות כשלב נפרד ומשמעותי בחיי האדם, עם הופעת הדפוס. האוריינות יצרה מחיצה בין ילדים שאינם יודעי קרוא וכתוב לבין מבוגרים יודעי קרוא וכתוב. אחר כך, במאה העשרים, הגיע הידע הפסיכולוגי, ששינה את תפישת הגיל מהיסוד, וחיידד את ההבחנה המדעית והערכית בין ילדות לבגרות. Steinberg, 2011.
3. ב-1904 הוטבע המונח, עם פרסום הספר 'ההתבגרות' של הפסיכולוג האמריקאי סטנלי האל (Stanley Hall). בספר הוצגה לראשונה תיאוריה על גיל ההתבגרות, ומאז החלה לצמוח ההתעניינות המדעית בנושא.
4. לא תמיד קיימת התאמה בין ההתפתחות באפיקים השונים, והתוצאה היא דפוס התבגרות אישי וייחודי לכל מתבגר ומתבגרת. Arnett, 2007.
5. 'טקס מעבר' (בצרפתית rite de passage או rite initiatique) הוא מונח שטבע ב-1909 האתנוגרף הצרפתי, ארנולד ואן-גנפ (Arnold van Gennep) במטרה לתאר אירוע חגיגי המציין מעבר של האדם מסטאטוס חברתי אחד לסטאטוס חברתי אחר, למשל: מרווק לנשוי, מאדם פרטי לאיש ציבור, ומעל לכל - מילד למבוגר. טקסי המעבר נחשבו כמעט בכל החברות העתיקות לטקסים חשובים וכללו בדרך כלל גם מבחני עצמאות וכשירות תפקודית: ציד חיות, סיבולת של כאב פיזי, התמודדות עם פחד ועוד. כיוון שהחברות העתיקות נשלטו על ידי גברים, עיקר תשומת הלב החברתית ניתנה לטקסי המעבר של הבנים. זיו, 1984; Steinberg, 2011.
6. טקס בר-המצווה היהודי דומה במשמעותו ובמרכיביו הפונקציונאליים לטקסי מעבר המקובלים בדתות אחרות ברחבי העולם. במהלך הטקס הדתי, בו מצטרף הנער לחברת המאמינים, מברך אותו אביו במלים הטעונות: 'ברוך שפטרני מעונשו של זה'. מעתה אין האב אחראי עוד למעשי בנו, והאחריות עוברת לנער עצמו. רייספלד, 1999. גם הביטוי היהודי המסורתי 'הגיע לפרקו' (פרק = פרק זמן), מבטא את הניתוק מאחריות ההורים ואת ההיתר החברתי להקים משפחה משלך. בזמנו, הזיקה בין השניים היתה הדוקה יותר, כיוון שנהוג היה להתחתן בגיל צעיר מאד. כשאמרו 'הגיע לפרקו' או 'הגיעה לפרקה' הכוונה היתה שהנער או הנערה הגיעו לבגרות, ועתה הגיע הזמן לחפש להם שידוך הולם.
7. חשוב לציין כי בחברה המודרנית פחת הצורך החברתי בטקסי בגרות רשמיים, בין השאר משום שהמדינה מגדירה את האדם הבוגר באמצעות מצבור של חוקי סף המתירים לו לעבוד, להינשא, לנהוג, להצביע בבחירות, לקיים יחסי מין, לשאת נשק ולרכוש אלכוהול (בישראל נוספה חובת גיוס לצה"ל, למעט חריגים). הגיל הקובע משתנה בין תחום לתחום ובין מדינה למדינה, ויש לו השפעה ישירה ועקיפה על הגדרת 'הבגרות' ועל תיחומה בחברות השונות. לגבי רוב הפעילויות ולגבי רוב המדינות הגיל הקובע הוא סביב 18.
8. מחקר מטעם מרכז גוטמן והמכון לדמוקרטיה, שנערך בשנת 2002 בקרב מדגם מייצג של גברים יהודים ישראלים (כולל אוכלוסיית העולים), הצביע על החשיבות שמייחסת האוכלוסייה הישראלית לטקס בת-המצווה. 74% ענו כי "חשוב להם מאוד", או "חשוב להם" לקיים את הטקס הזה לבתם. פז, אלמוג ורודין, 2009.
9. בשנות העשרים של המאה ה-20, נחקק לראשונה חוק ההגנה על נערים במקומות העבודה על ידי ממשלת המנדט בפלשתינה. בשנת 1953 הסדירה הכנסת את העסקת הילדים והנוער באמצעות חוק. נקבעו בו קריטריונים רבים, כגון גיל מינימלי להעסקת ילדים, ימי עבודה של ילדים, איסור עבודה בלילה, עבודות אסורות ועוד. ההגבלות הללו הפכו את הכניסה לעול העבודה המפרנסת לאחד הביטויים המובהקים לבגרות עצמאית. גיל העבודה החוקי במדינות המערב הוא בדרך כלל 14-16 (בישראל - גיל 15), וגם אז קיימות הגבלות על מספר שעות העבודה ועל סוג העבודה. בגילאים שעליהם חל חוק חינוך חובה, הצעירים רשאים לעבוד רק בעבודה חלקית, למעט משרה שכוללת עבודה כלילת.
10. שילה, 2009.
11. בארצות הברית רשאים לנהוג בגילים 14-18, תלוי במדינה. באירופה מקובל גיל גבוה יותר, בדרך כלל 18. גיל רישיון הנהיגה במדינות העולם השלישי הוא בדרך כלל 18 אולם בניגוד למדינות המפותחות, האכיפה שם רכה יותר ואפשר לראות נערים וילדים רבים נוהגים במכוניות ובאופנועים בגילאים צעירים יותר.
12. אחד הגורמים לדימוי הזה היה פרסומת "איש המרלבורו" (הקאובוי הקשוח) שהופיעה לראשונה ב-1957. הפרסומת הזאת נחשבת לאחת האפקטיביות בהיסטוריה של הפרסום. אחריה המשיכה החברה להשתמש בדמויות של גברים קשוחים כגון נהגי מרוצים, שחקני פוטבול ועוד. אחוז המעשנים בישראל (16.2%), נכון ל-2013, נמוך מהאחוז הממוצע (20.8%) במדינות ה-OECD. אחוז הגברים המעשנים בישראל (21.9%) והנשים המעשנות (10.8%) נמוך מהממוצע (25.8% ו-16.4% בהתאמה) במדינות ה-OECD. לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, אוקטובר 2014.
13. פילקו, 2011.
14. סיבה נוספת לעליה בשכיחות העישון בקרב דור ה-Y היא הרצון לשמור על הגזרה. כאשר מעשנים, אוכלים פחות. בשנים האחרונות (2006-2011) נרשמה, לפי נתוני משרד הבריאות, עליה בשיעור בני הנוער במגזר היהודי שעישנו לפחות פעם בשבוע (18.1%) או פעם ביום (10.5%). זו עליה של 6%-3% בהתאם. עוד נמצא כי 8.2% מתלמידי כיתות ו' התנסו אי פעם בעישון סיגריה או נרגילה ושיעור המתנסים בקרב תלמידי כיתות ח' היה כפול. יסעור בית-אור, 2012.31.5.
15. התופעה של עישון נרגילה על ידי נערים ונערות בישראל, התגברה מאוד מאז ראשית המילניום. סקר שערך פרופ' שבתאי ורסנו, ממכון הריאות בבית חולים מאיר, בקרב 388 תלמידים בכיתות ז', ח', ט' ו-יא' באזור השרון - הציג נתונים מדאיגים. 41 אחוזים מכלל הנסקרים, בטווח הגילים 12 עד 17 שנה, עישנו או התנסו בעישון נרגילה, כאשר בקרב

- תלמידי כיתות יא' בני ה-17, אחוז המעשנים נרגילה מדי פעם הגיע לכדי 58. כלומר, עישון נרגילה בקרב בני-עשרה היה גדול פי שלושה מעישון סיגריות, וחמור מכך, התברר כי 6 אחוזים ממעשני הנרגילה אף מוסיפים אלכוהול או סם למיכל, במקום מים 'סתם' כדי להגביר את ההתלהבות. בן זאב רותי, 'אבל אמא, זו רק נרגילה', Ynet, הורים, 18.1.2010.
17. במסגרת תוכנית המחקר על רווחתם ובריאותם של בני נוער, שבחסות ארגון הבריאות העולמי המתקיימת ביותר מ-40 מדינות ובהן ישראל (HBSC: Health Behavior in school children), שמתבצעת על ידי מספר חוקרים באוניברסיטת בר אילן, נעשה סקר על צריכת אלכוהול בקרב 5113 בני נוער יהודים מכיתות ו', ח', י', י"א-י"ב. אחוז התלמידים ששותים משקה אלכוהולי כלשהו, שלא למטרות דת, לפחות פעם אחת בחודש בקרב הבנים עומד על 34.6% ובקרב בנות על 19.3%. הראל-פיש, וולש, בוניאל-נסים, צדוק ודו'אלובסקי, 2011.
18. חוק זה נכנס לתוקפו רק בשנת 2004 - לאחר שחלק גדול מצעירי דור ה-Y כבר הפכו לבגירים - וגם לאחר חקיקתו לא עמדה בפני קטינים בעיה מיוחדת לרכוש אלכוהול, בעיקר בשל קשיי אכיפה של החוק. בשנת 2010 תוקן חוק העונשין פעם נוספת וקבע עונש מאסר לא רק למי שמוכר אלכוהול לקטינים אלא גם למי שרוכש אלכוהול עבור קטינים. עם השנים אף הוגשו הצעות חוק שמטרתן הגבלת שתייה של אלכוהול בידי קטינים במקומות ציבוריים.
19. במשפט הפלילי 'גיל ההסכמה' הוא הגיל שבו אדם נחשב לבוגר לצורך היתר משפטי לקיום יחסי מין עם בן או בת זוג. אדם המקיים יחסי מין עם בן-זוג או בת-זוג, שגילם קטן מגיל ההסכמה החוקי, מבצע עבירה פלילית. גיל ההסכמה משתנה בין מדינה למדינה, לעתים גם לפי אופי וסוג יחסי המין, ולעתים על פי מינו של האדם. העונשים על קיום יחסים מיניים עם אדם שגילו מתחת לגיל ההסכמה נעים בין עונשים קלים, כגון קנסות סמליים, ועד לעונשים כבדים, כגון מאסר עולם. חשוב לציין כי יש הבדל בין גיל ההסכמה הבלתי פורמלי (נורמת קיום יחסי מין לנשים ולגברים) לבין גיל האחריות הפלילית. בפועל גיל ההסכמה הבלתי פורמלי נמוך בדרך כלל מזה המשפטי.
20. Smith, Christoffersen, Davidson & Herzog, 2011.
21. על פי סעיף 214 (ב) לחוק העונשין התשל"ז-1977, "המפרסם פרסום תועבה ובו דמותו של קטין, לרבות הדמיית קטין, או ציור של קטין, דינו מאסר חמש שנים". רבים הצביעו על הצורך בשינוי סעיפים אלו, והתאמתם הן לשיח הציבורי בנוגע לפורנוגרפיה, והן לעידן המחשב והאינטרנט, אבל בינתיים לא נעשה דבר בעניין. אחד מסעיפי חוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982, כפי שתוקן בשנת 2002, אוסר על בעלי רישיון לשידורי כבלים לשדר תכנים שיש בהם "תועבה" כגון: "הצגת יחסי מין שיש בהם אלימות, התעללות, ביוזי, השפלה או ניצול; הצגת יחסי מין עם קטין או עם אדם הנחזה לקטין; הצגת אדם או איבר מאבריו כחפץ זמין לשימוש מיני; והכל כשמשרדים אלו אינם, באופן מובהק, בעלי ערך אמנותי, מדעי, חדשותי, חינוכי או הסברתי, המצדיק בנסיבות העניין את שידורם".
22. חוק התקשורת (בזק ושידורים) אינו אוסר על הצגת תכנים פורנוגרפיים באינטרנט אלא מסמיך את שר התקשורת לקבוע תקנות המסדירות את חובת ספק האינטרנט ליידע את מינוייו ולהזהירם מפני אתרים פוגעניים (סעיף 4ט' לחוק, כפי שתוקן בשנת 2011).
23. בשנת 1964 חוקק בישראל חוק האוסר כל עיסוק בהימורים בכסף. בפועל המשטרה לא ממש אכפה את החוק, וכל אורח במדינה יכול היה לפתוח קזינו לא חוקי בביתו.
24. במחצית שנות התשעים של המאה הקודמת נחשפה רשת הימורים לא-חוקיים, שפעלה בבתי-ספר תיכוניים בארץ. מאות בני-נוער בגילאי 13-18 השתתפו בהימורים על תוצאות משחקי ספורט (המכונים "בטים"). ההימורים נוהלו ע"י עבריינים, שהפעילו תחתיים למידיים כ"סוכני משנה". רשת ההימורים הזו הפעילה בנקים להימורים שסיפקו אשראי לתלמידים. דווח, כי תלמידים שהתמכרו להימור צברו הפסדים בהיקף של עשרות אלפי שקלים, שמקצתם כוסו בכספים ובצ'קים שנגנבו מההורים.
- במחקר שנערך בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב בראשית 2005 (המחקר נעשה על ידי ד"ר בל גבריאל פריד והתבסס על מדגם מייצג של 1,069 בני נוער בגילים 16-19 מ-19 בתי ספר במרכז הארץ) עלו הנתונים הבאים: 78% מבני הנוער בישראל היו מעורבים באותה עת בהימורים מסוג כלשהו. 60% הימרו או התערבו על כסף, 21% השתתפו בהימורים על ספורט, וכ-25% השתמשו במכונות מזל. 35% השתתפו בהגרלות של מפעל הפיס ו-30% בהגרלות טוטו. 9% הימרו בקזינו. רק 21% מבני הנוער לא הימרו כלל. כ-28% הימרו מעל 20 פעמים בשנה. 5.5% מבני הנוער שהשתתפו בהימורים דיווחו על התנהגות בעייתית שנגרמה כתוצאה מההימורים, כגון היעדרויות מבית ספר. במחקר נמצא גם קשר בין הימורי ההורים להימורי הילדים וכן השפעה של פרסומות. המשתתפים בסקר נשאלו באיזו תדירות הם ראו פרסומות להימורים (פיס, לוטו, טוטו וכו'). נמצא שככל שהחשיפה לפרסומות בנושא הימורים גבוהה יותר, הם הימרו יותר. אילני, 24.1.2008.
25. הגיוס לצה"ל מתבצע מכוח חוק שירות ביטחון. חובת הגיוס לצה"ל (בגיל 18) הקדימה אף את חוק שירות ביטחון הראשון מ-1949, והיא נקבעה בתחילה בפקודת צבא-הגנה-לישראל, עליה חתם דוד בן-גוריון במאי 1948 כראש הממשלה הזמנית.
26. בגיל ההתבגרות מושגים 25 אחוזים מהגובה הסופי ו-40 אחוזים מהמשקל הסופי של האדם הבוגר. במקביל מתחילים להופיע פצעי בגרות ('חצ'קונים'), שעם השנים הפכו לאחד מסמלי גיל הנעורים.
27. 'גיל העמידה' למשל כמעט ולא היה קיים בעידן שבו אדם ממוצע הלך לעולמו בגיל 40-50.

28. מרסיה הרמן-גידנס (Marcia Herman-Giddens) היא רופאת ילדים שעבדה בסוף שנות ה-80 במרכז הרפואי של אוניברסיטת 'דיוק'. בעת שטיפלה אז בילדות בנות שמונה ותשע, היא הבחינה בתופעה מוזרה: לילדות שהגיעו לקליניקה שלה, צמח שיער ערווה, והחלו להתפתח שדיים. היא החליטה לבדוק את התופעה באופן אמפירי, והובילה מחקר בחסות האקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים, שבו נבדקו 17 אלף ילדות. התברר כי הגיל הממוצע שבו מתחילים לצמוח השדיים היה 9.96 בקרב ילדות לבנות, ו-8.87 בקרב ילדות שחורות. כשהרמן-גידנס פרסמה את הנתונים הללו ב-1997 בכתב העת 'Pediatrics', פרצה סערה חברתית ורפואית. היו שהטילו ספק במהימנות המדגם של גידנס ואפילו בטוהר כוונותיה. 'לא היה לי מושג שזה יהיה כל כך מסעיר', סיפרה לימים בראיון לניו יורק טיימס. 'דיברו פתאום בלי הפסקה על 'תסמונת לוליטה' (התעניינות תאוותנית במיניות של ילדות צעירות). כפמיניסטית, הייתי מעדיפה שזה לא היה קורה'. בתוך: וייל, 2012. המחלוקת המדעית נפתרה כעבור כעשור (ב-2010), כאשר חוקרים משלושה מוסדות רפואיים גדולים - בית החולים לילדים של סינסינטי, קייזר פרמננטה (ארגון שירותי הבריאות הגדול בארצות הברית) של צפון קליפורניה ובית הספר לרפואה מאונט סיני בניו יורק - פרסמו מחקר באותו כתב עת ('Pediatrics'), שקבע כי בגיל שבע אצל 10 אחוזים מהילדות הלבנות, 23 אחוזים מהילדות השחורות, 15 אחוזים מהילדות ההיספאניות ו-2 אחוזים מהילדות האסייתיות החלו לצמוח שדיים. גם במחקר שנערך בישראל נמצאה מגמה דומה: סקר גדילה והתבגרות שנערך בבית החולים קפלן מ-1977 עד היום מראה עלייה בשכיחות ההתבגרות המינית המוקדמת בילדות. בשנת 1986, מבין 1,000 נבדקות היו אפס ילדות עם ניצן שד בגיל 7, לעומת 8 ילדות כאלה בשנת 2004. כך גם היו 25 ילדות עם מחזור בגיל 11 בשנת 1978, לעומת 62 כאלה בשנת 2004. שפרלינג, 2011.
29. מחקרים על בעלי חיים מראים כי חשיפה לחומרים כימיים מסוימים יכולה לגרום לגוף להתבגר מוקדם. החשש הוא שהם משבשים את המערכת האנדוקרינית, משום שהם מתפקדים כחיקויי אסטרוגן. מרכיבים אלה פועלים כמו סטרואידים, ויכולים לשנות את תזמון ההתפתחות המינית. זו ככל הנראה גם הסיבה לכך שגיל קבלת המחזור הראשון באפריקה גבוה יותר מאשר באירופה. שהרי האפריקאים אוכלים בממוצע פחות מהמערביים ומרכיב המזון הטבעי בסל המזון שלהם גבוה מזה האירופאי. שמש, 2009; וייל, 2012; Morris, Jones, Schoemaker, Ashworth and Swerdlow, 2010; "התבגרות מינית", ויקיפדיה.
30. ואמנם, מחקרים מצאו כי הסיכוי של ילדות, שמגיל צעיר גדלו בבתים ללא אביהן הביולוגי, יתחילו את ההתפתחות המינית מוקדם יותר גבוה פי שניים מסיכוי של ילדות שגדלו עם שני הוריהן. וייל, 2012.
31. [מצוטטת בתוך: רותם, 2007.
32. מצוטטת בתוך: רותם, 2007.
33. רותם, 2007.
34. Carlson, Neil & Donald, 2007; Choudhury, Blakemore & Charman, 2006; Kali & Ferrer, 2007; Brown, 1975.
35. הררי, 2004.
36. 'מרד הנעורים' ('Rebel Without a Cause') על שם ספרו של הפסיכיאטר רוברט לינדר, שיצא לאור בשנת 1944), סרטו רב ההשפעה של ניקולס ריי, יצא לאקרנים ב-1955 בכיכובם של ג'יימס דין ונטלי ווד. גיבור הסרט, ג'ים בן ה-17, הוא בן להורים אמידים, נער מתוסבך המגיע לעיירה חדשה ולבית ספר חדש. במהלך ניסיונותיו להתקבל לחברת בני גילו המקומיים הוא מסתבך במעשי משובה נעריים, על גבול העבריינות, עד לסיום טראגי עם מות אחד מחבריו. הוריו של ג'ים אינם מגלים סובלנות או רגישות למצוקתו, באופן שהיה טיפוסי לאותם זמנים. כשנה לאחר צאת הסרט לאקרנים נהרג ג'יימס דין בתאונת דרכים, ודמותו נותרה עד היום חקוקה בתודעה כסמל למתבגר הנצחי, המנסה, לעתים באופן נואש וטראגי, למרוד במוסכמות. הסרט נחשב לציון דרך היסטורי בתרבות המערב, בעיקר משום שהוא כיוון זרקור אל התא המשפחתי השמרן בתקופה של זעזועים חברתיים, ואל מערכת החינוך והחוק, שלא סיפקו אז מענה לבעיותיהם של הצעירים, בעולם שנעשה מורכב יותר ויותר בשל תהליכים טכנולוגיים. שוורץ, 2005.
37. Singerman, 2008; Dhillon, 2008; Silver, 2007.
38. התופעה הזאת זכתה לתוויות סוציולוגיות רבות: 'שלושים הוא העשרים החדש'; 'העידן של הבוגרים-מתבגרים'; 'ילדים-מבוגרים' (adulthood), 'youthhood, kidults, thresholders', 'טרום בגרות' (pre-adulthood); 'התבגרות מורחבת' (extended adolescence); 'בגרות מושהית' (waithood): שילוב של המילים wait ושל adulthood) ועוד.
39. אחד מהמאפיינים של התעוררות לבגרות הוא שהצעיר אינו מגדיר את עצמו כ"בוגר". Nelson & Barry, 2005.
40. Littwin, 1986.
41. Arnett, May 2000. המאמר צוטט כ-1700 פעמים בכתבים האקדמיים. Marantz Henig, 18.8.2010. בשנת 2003, זמן קצר אחרי פרסום מאמרו, יום ארנט יחד עם שותפה בשם ג'ניפר לין טאנר (Jennifer Lynn Tanner), פסיכולוגית התפתחותית מאוניברסיטת רטגרס, את הוועידה הראשונה של 'האגודה לחקר הבגרות המתעוררת' (ב-2013 התקיימה הוועידה בפעם השישית). הוועידה שהתכנסה באוניברסיטת הרווארד בנוכחות של 75 משתתפים, הביאה למיסוד הענף המחקרי והטיפול החדש. ג'פרי ארנט המשיך במחקרים של התופעה ובשנת 2005 פרסם יחד עם טאנר קובץ מאמרים בשם "Emerging Adults in America: Coming of Age in the 21st Century" (Arnett & Tanner).

שנועד בעיקר לאנשי מקצוע. בשנת 2006 פרסם ארנט את ספרו הקלאסי *Emerging Adulthood: The Winding Road From the Late Teens Through the Twenties* (Arnett Reading on Adolescence and emerging" (Y-ה. ספר הלימוד שכתב לסטודנטים בקולג' "adulthood: A cultural approach" יצא לאור בשנת 2001 ועד 2012 הודפס ב-5 מהדורות. Arnett, July 2012.

- .42 Apter, 2002.
- .43 Grigoriadis, 20.7.2013.
- .44 Grossman, 2005.
- .45 Marantz Henig, 18.8.2010.
- .46 לנדאו, 2012.
- .47 תובנה חדשה זו באה במידה רבה ממחקר אורך של התפתחות מוח בחסות המכון הלאומי האמריקאי לבריאות נפש (National Institute of Mental Health), שעקב אחרי למעלה מ-5,000 ילדים בגילי 3 עד 16 (הגיל הממוצע בתחילת המחקר היה כ-10). המדענים מצאו שמוחם של הילדים לא היו בשל באופן מלא לפחות עד גיל 25. (רק חברות השכרה וביטוח רכב מתייחסות לגיל זה כאל גיל של 'נהג בוגר'). Johnson, Blum & Giedd, 2009.
- .48 Arnett, 2007. ב-2011 פרסמו ארנט וטאנר יחד עם שני שותפים מריון קלואפ וליאו האנדרי (Marion Kloep & Leo Hendry) ספר, שדן בהרחבה בשאלה האם ההתעוררות לבגרות היא אכן תקופת חדשה בחיים או חלק מתהליך (Debating Emerging Adulthood: Stage or Process)?). בספר מוצגת המורכבות של הנושא. בעוד ששני הכותבים הראשונים מציגים את התימוכין המחקריים לכך שזה שלב חדש בחיים, השניים האחרונים מנתחים באופן ביקורתי את הממצאים ואת המגבלות של הפרשנות הניתנת לממצאים. Arnett, Kloep, Hendry & Tanner, 2011, January.
- .49 Postman, 1982; פוסטמן, 1986.
- .50 לשם המחשה, מהבוס בעבודה כבר לא מצופה לבוא למשרד חנוט בחליפה ועניבה ואפילו לא לדבר בשפה מצוחצחת ורשמית. חולצות טי-שרט ושפת רחוב שכיחים היום גם במשרדי העסקים הבכירים ושפת הרחוב מקובלת היום גם בתכתובות רשמיות. באותה מידה מתקני פרקי השעשועים, שיועדו בעבר לזאטוטים בלבד, מלאים היום בקהל צוהל מכל הגילאים, ובכלל זה הורים וסבים שמבלים עם ילדיהם כשוויים בין שווים.
- .51 פוגל, 1999.
- .52 ראו למשל: Knopf Masten & Burt, 2004; Vartanian, 2003; Crawford, 2006; Settersten & Ray,, 2010, December.
- .53 הייטנר, 2004, עמ' 25.
- .54 מילים ולחן: אהוד בנאי, 1996.
- .55 לנדאו, 13.4.2012. כך למשל: אספריל, 4.8.2011; אספריל, 5.7.12; בחור ניר, 2010; הוברמן, 15.12.2011; צוריאל הררי, 27.6.2013; צוריאל הררי, 12.1.2012; צוריאל הררי, 2.8.2012; ארזי, 30.4.2012; אהרוני ורז-חיימוביץ', 29.4.2012; זמיר, 11.4.2011; כהן, 29.4.2012; פויר, 29.4.2012; שבע, 16.8.2012; שכטר, 22.7.2011; שכטר, 30.6.2012.
- .56 אחד החלוצים היה מחקרם של ד"ר עירית יניר ופרופ' יוסי גוטמן, שבדק את המרכיבים הרגשיים והחברתיים של הקשר בין הצעיר והוריו. המחקר כלל את הזווית האישית של המשתתפים (הצעיר וכל אחד מהורים) ואת הדינמיקה המשפחתית שנוצרת ביניהם. Yanir & Guttman, 2011.
- .57 התהליך הזה מלווה לעיתים בהתרסה כנגד נורמות חברתיות (בלבוש, בהתנהגות וכדומה), בסירוב לקבל מרות, במריבות וכמצבי רוח משתנים. המתבגר/ת מגלה פחות עניין בפעילויות ההורים ובכילוי בחברתם, ומקדישה יותר זמן לשהות בחברת בני גילו/ה. קבוצת החברים, המכונה בספרות הפסיכולוגית 'קבוצת השווים' (Peer Group), מקבלת עדיפות, וחשיבותה עולה בחיי המתבגר, הן משום שהיא יוצרת קבוצת תמיכה ותחליף מסוים למשפחה הגרעינית (Collective Parent) והן משום שבאמצעותה לומדת/ה הנער/ה על יתרונותיה/ה וחסרונותיה/ה החברתיים ומגבשת את זהותה/ה בסביבה תחרותית ולעיתים עוינת, Grier, 2010. סביבת בני הגיל מסייעת למתבגר גם לפתח כישורים חברתיים מגוונים, כגון אמפתיה, שיתופיות, עמידה בלחץ חברתי או מנהיגות. כאשר המתבגר לא מוצא את דרכו לקבוצת החברים, עשויות להתפתח בו תחושות של דחייה חברתית, בדירות, ואף דיכאון, Susman & Rogol, 2004. מנגד, לעתים השפעה חזקה מדי של החברים יכולה לדרדר את המתבגר לתלות חברתית ולפעולות עברייניות. Brown, 2004; Steinberg & Monahan, 2007.
- .58 וייסמן וגונן, 2011; רוזנטל, 2007.
- .59 סרט התבגרות הוא ז'אנר אשר עלילתו מתמקדת בצמיחתו הפסיכולוגית והמוסרית של הגיבור, מילדות ועד בגרות. בעיקר במעברים בין גיל ההתבגרות לגיל הבגרות. לכן התפתחות אישית, בתחומים המיניים, הפילוסופיים והפוליטיים היא מאפיין חשוב של הז'אנר, אשר מבוסס לרוב פחות על פעולות ויותר על דיאלוגים ותגובות רגשיות. סדרות דרמות נעורים בטלוויזיה החלו בראשית שנות השמונים. הסדרה מתחילה לרוב כשהדמויות הראשיות נמצאות בשנות העשרה

- לחיינה ומסתיימת לעתים כשהדמויות מגיעות לגילאי ה-20. הנושאים בהם עוסקים הסרטים וסדרות הנעורים הם מערכות יחסים, קיום יחסי מין, יציאה מהארון, הריונות לא צפויים, אובדנות, אלימות, התמכרויות לסמים ולא לכוהול וכדו'.
60. כך למשל הסרטים: הבוגר (1967); קאובוי של חצות (1969); התפוז המכני (1971); גריז (1978); תהילה (1980); אני והחברה (1986); ריקוד מושחת (1987); סינמה פרדיסו (1989); קלולס (1995); אמריקן פאי (1999); שוב בן (2009) (17); יפה בוורוד; בת 16 הייתי; אני יודע מה עשית בקיץ האחרון, ועוד.
61. כך למשל: בית קטן בערבה, דגראסי, הצלצול הגואל, שולחן לחמישה, בוורלי הילס 90210, באפי קוטלת הערפדים, דוסון קריק, בנות גילמור ועוד. פסקול חלק מהסדרות, בעיקר בסדרות המאוחרות יותר, הפך ללהיטים.
62. בעיקר באמצעות "רומן חניכה", המתאר את חיי הגיבור מילדות עד בגרות. תהליך ההתבגרות ברומנים אלה הוא ארוך, הדרגתי וכורך בהתנגשות מתמדת בין מאוויי הגיבור לבין הסדר החברתי. כך למשל: 'התפסן בשדה השיפון' (ג.ד. סלינגר, 1951); 'תוף הפח' (גינטר גראס, 1959); 'אל תגע בזמיר' (נל הרפר, לי, 1960); 'כל החיים לפניו' (אמיל או'אר, 1975); 'ספר הדקדוק הפנימי' (דוד גרוסמן, 1991) ועוד.
63. כך למשל, תיאורית ההתפתחות הקוגניטיבית של ז'אן פיאז'ה; תיאורית הקונטקסטואליזם החברתי של לב ויגוצקי; מבנה עומק ומבנה שטח ברכישת שפה של נועם חומסקי; תיאוריות פסיכואנליטיות של התפתחות האישיות של זיגמונד פרויד, מלאני קליין, מרגרט מאהלר ודונלד ויניקוט; תיאורית ההתקשרות של ג'ון בולבי; תיאורית שמונת השלבים להתפתחות האישיות של אריק אריקסון ותהליך הספרציה-אינדיבידואציה של מרגרט מאהלר.
64. Marcotte, 22.5.2013.
65. Henderson, 1.7.2013.
66. בלאיש, 23.3.2014.
67. 'כשהם לא אוהבים משוה', אומרת מומחית אמריקאית לתעסוקת צעירים, 'לא תשמע את זה מהם. הם לא יראו את זה'. Penelope, 2011.
68. ראו רביב וכצנלסון, 2009.
69. עד שנות השישים לא נזכרת כמעט דמות הסב בספרות הילדים. משנים אלה ואילך הספרות מתמלאת בדמויות של הסבתא והסבא, בהרמוניה שנוצרת ביניהם לבין הנכדים ובפעילויות המשותפות כמו הקראת סיפורים, טיולים ובילויים אחרים. ברגסון, 1987; ברוך, אפריל 2008.
70. בחמישים השנים האחרונות עלו סיכויו של ילד בן 10 לזכות בשני חיים לפחות, מ-50% ל-70%.
71. ראי: אבן-זהר, 2008.
72. מסקר שערך המשרד לאזרחים ותיקים עולה כי יותר ממחצית מההורים נעזרים בסבים ובסבתות במהלך חודשי הקיץ. כמחצית מהאמהות וכרבע מהאבות הגדירו את הסבתא מצד האם כמסייעת ביותר מבין הסבים והסבתות. ברנובסקי, 22.8.2012.
73. מחקרים מצאו שנוכחות של סבתא משמעותית במיוחד במיתון השלכות שליליות של ההורות היחידנית. נוכחות מוגברת של סבתא סייעה להוריד את שיעורי הנשירה מבית הספר ולהקטין בעיות התנהגות והעלאת את ההישגים האקדמיים של הילדים. גודקאר, 28.4.2009.
74. על הקשר החם בין נכדים לסבים וסבתות מעולי חבר העמים ראו: ורסמן, 2007; שינברג-כרמל, 1995.
75. בין הסדרות הראשונות שנעשו על צעירים באמריקה הייתה הסדרה "חופשי על הבר" (Cheers), ששודרה ברשת NBC במשך 10 עונות (1982 - 1993), זכתה בפרסים רבים ונחשבת לאחת הסדרות הראשונות, שהצלחה לשרוד לאורך זמן בהיסטוריה הטלוויזיונית. Bjorklund, 1997. כך גם "פרייזר" (Frasier), סדרת הבת הפופולרית שלה, ששודרה גם היא ברשת NBC במשך למעלה מעשור (1993-2004). גם ב"פרייזר", כמו ב"חופשי על הבר" הדמויות לא מצליחות להחזיק לאורך זמן במערכות יחסים יציבות. חלקן מחליפות בני זוג באופן סדרתי, אחרות לא מצליחות לייצר יחסים אינטימיים. על הפופולריות של "פרייזר" ניתן ללמוד מכך שהסדרה זכתה ב-37 פרסי אמי - יותר מכל סדרת טלוויזיה קומית אחרת. Elber, 11.5.2004.
76. סיינפלד (Seinfeld) החלה את דרכה כבר בסוף שנות ה-80 ברשת NBC ושודרה במשך 10 עונות ברצף (1989-1998). הסדרה, שנוצרה על ידי לארי דייוויד וג'רי סיינפלד, נחשבת לאחת מהתוכניות הפופולריות, המעוטות והמשפיעות ביותר בשנות ה-90 בארצות הברית. Zurawik, 3.5.1998. הסדרה זכתה בפרסים רבים וביניהם פרס האמי (1993), מועמדות לפרס האמי (1992-1998), פרס גלובוס הזהב (1994), פרס מבקרי הטלוויזיה (1992, 1993) ועוד. גם השחקנים והתסריטים זכו בפרסים רבים בקטגוריות שונות. Emmy Awards Official Site - Seinfeld. ב-2009, פרס מגזין הטלוויזיה TV Guide רשימה של 50 תוכניות הטלוויזיה הגדולות של כל הזמנים, ודרג את 'סיינפלד' במקום הראשון. TV Guide, 15.6.2009.
77. Huston, 13.12.1999.
78. ג'רי הוא בחור ילדותי שעובד כסטנדאפיסט ומחזיק במערכות יחסים קצרות, שנמשכות לא יותר מפרק אחד; ג'ורג' הוא שקרן מלידה (לדבריו: 'זה לא שקר אם אתה מאמין בזה') ובעל דימוי עצמי נמוך. הוא מובטל כרוני שמדי פעם מוצא עבודה זמנית וחי מהיד לפה. גם מערכות היחסים שלו הן כישלון בלי מוסתר, בין היתר כי הוא פוחד להתחייב. כיוון

שהוא ילד מגודל, הוריו ממשיכים לשלוט באופן פסיכולוגי בחייו; איילין היא בחורה חמת מזג ושטחית. גם היא מתקשה להתמודד עם תלאות הקיום ומסתבכת תדיר במזימות ובעיות של חבריה ומעסיקה; קריימר הוא מובטל נצחי וטיפוס הזוי ובלתי מפויע. הוא מנסה באופן קבוע לקמבן בצורה מטומטמת רווחים קלים, ללא הצלחה. יש לו הצלחה תמוהה עם נשים, אך היחסים שלו איתן לא מחזיקים מעמד לאורך זמן. Zurawik, 3.5.1998.

- .79 Hibbs, 2000.
- .80 In: Zurawik, 3.5.1998.
- .81 Zurawik, 3.5.1998.
- .82 בישראל שודרו הסדרות הללו בערוצי הכבלים ולאחר שצברו פופולריות בקרב הצופים בארץ, הן שודרו בשידורים חוזרים גם בערוצים 2 ו-10 ('סיינפלד' ו'חברים' משודרות עד היום בשידורים חוזרים).
- .83 Lauer, 5.5.2004.
- .84 הדוגמה המוכרת ביותר היא סדרת הסרטים מבית היוצר של חברת ההפקות של אדם סנדלר - "האפי-מדיסון". בר שלום, 2012.
- .85 "ספר הרקדוק הפנימי" של דויד גרוסמן הוא הקלאסיקה בהא הידיעה של מוטיב הסירוב להתבגר בחברה הישראלית. הספר יצא לאור לראשונה ב-1991. המהדורה השלושים-ושתיים של הספר יצאה לאור ב-2010, עם יציאת סרטו של ניר ברגמן, על-פי הספר. גם יצירות אחרות שלו מציגות גיבור כזה, בעיקר ספרו "יש ילדים זיגוג" (1994, בהוצאת הספרייה החדשה). אבל אצל גרוסמן עדיין לא מדובר בתופעה דורית כרונית.
- .86 הייטנר, 1998.
- .87 ליר, 2006.
- .88 במאים: יואב צפיר ורובי דואניאס; מפיקים אחראים: טמירה ודודו ירדני; תסריטאים: רובי דואניאס וכן קלימן.
- .89 סימנים ראשונים של התופעה הזו ברחבי העולם אפשר לראות בסדרות טלוויזיה שזכו לפופולריות גדולה בקרב צעירים בעולם, כבר בשנות ה-90, למשל ביוויס ובאטהד (Beavis and Butt-head).
- .90 הערוץ החל את דרכו בשנת 2000 כ'ערוץ הנוער של הכבלים'. בשנת 2003 שונה מיתוגו ל'ערוץ הצחוק'. על פי סקרים שונים שערכה 'HOT' לאורך השנים, 'ביפ' היה אחד הערוצים המובילים של החברה. עם אחוזי צפייה גבוהים, בייחוד בקרב בני נוער. בשנת 2007 עבר הערוץ שינוי תדמית שכלל לוגו חדש ומספר תוכניות חדשות, ביניהן: תוכנית הבידור היומית 'מהדורה מוגבלת', תחרות הסטנד-אפ בשיתוף עם דומינו גרוס 'פרויקט ביפ', התוכנית שליוותה את 'האח הגדול' 'האחות הקטנה' והסדרה הקומית 'בובי ואני'. בשנת 2009 שודרה תוכנית הלייט נייט 'לילה בכיף' בהנחיית דודו ארז ובהשתתפות שחר חסון ואבי אטינגר. התוכנית הייתה הצלחה ענקית בקרב צעירי דור ה-Y.
- .91 יוצר הסדרה הוא הסטנדאפיסט נאור ציון, אשר כתב גם את כל פרקי הסדרה, ביים אותם וכיכב בהם. ב-2011 עבר נאור מערוץ 10 ל'רשת' ובכך הפכה העונה השלישית לאחרונה.
- .92 הסדרה רמזור משודרת מ-2008 בערוץ 2 קשת. ב-2014 משודרת העונה הרביעית. היוצר שלה הוא אדיר מילר, שמשמש גם כתסריטאי בשותפות עם רן שריג, וגם משחק בה בתפקיד ראשי.
- .93 לוי, 17.11.2009. זו גם אחת הסיבות לכך שהסדרה זכתה להצלחה מחוץ לישראל. היא עשתה היסטוריה כאשר זכתה בפרס ה'אמי' הבינלאומי בקטגוריית 'הקומדיה הטובה ביותר' והזכויות שלה נמכרו לרשת FOX האמריקנית ולערוץ CTC הרוסי. אהבו אותה בחו"ל כי הבעיות של דור ה-Y, המשתקפות בה, הן במידה רבה בעיות אוניברסאליות.
- .94 מילים: מוקי ויצחק כהן.
- .95 כך למשל אופנת הטייצים ההדוקים והמכנסונים הקצרצרים.
- .96 שלו סהר, טרנד ה-Toddlercore: האינפנטיליות נהפכת לאופנה, הארץ, 27.8.2014.
- .97 Schwartz, 2.1.2013.
- .98 להב, 4.3.2013.
- .99 Norton & Noyman, 2005.
- .100 עמרם, 1.3.2013.
- .101 הייטנר, 2004, עמוד 15.
- .102 החוקר עטור הפרסים ג'ארד דיימונד עקב במשך 50 שנה אחרי שבטים פרימיטיביים שפספסו את המהפכה החקלאית. את שנות התצפית הארוכות שלו הוא סיכם בספר המדע הפופולרי השישי שלו, 'The World Until Yesterday' (בתרגום חופשי: 'העולם עד אתמול'). דיימונד גילה שאצל השבטים הללו מתקיים חינוך לזימות מגיל אפס, ניהול סיכונים אחראי יותר מאשר במערב, מערכת צדק מרתקת וחיים עם יותר בריאות ופחות חרטה. בראיון למוסף כלכליסט, הוא אומר: 'הדבר הראשון שתפס את תשומת לבי בגיניאה החדשה היה שילדים נהנים שם מיותר עצמאות. הם מקבלים החלטות, יותר בטוחים בעצמם, מפגינים כישורים חברתיים בגיל מוקדם יותר, ולא חווים את משבר גיל ההתבגרות. התברר לי שזו תוצאת האופן שבו מגדלים אותם בחברות האלה. כבר בגיל מוקדם נותנים להם לקבל החלטות וליטול סיכונים ... בנסיעה הראשונה שלי לגיניאה החדשה חיפשתי בכל כפר סבלים שיעזרו לי לסחוב ציוד מאזור תצפית ציפורים למשנהו. באחד הכפרים היו מעט מאוד גברים, וילד בן עשר התנדב להיות סבל כדי להרוויח כסף. ההורים שלו לא היו בסביבה, כך

שהוא לא יכול היה לבקש את רשותם. אז הוא החליט להתלוות לשבוע לאדם הלכן, ולהתפרנס. אחרי שבוע נזקקתי לעוזר, והוא הסכים להישאר עוד חודש. אז הנה, למשל ילד בן עשר שמחליט לבד מה הוא הולך לעשות. הוא מחליט לצאת מהכפר ולמצוא עבודה. הוא לא שואל את ההורים, והוריו לא מצפים ממנו לכך. כי בגיל עשר הוא מסוגל להחליט לבד אם הגיוני ללכת לעבוד עבור האדם הלכן הזה." פסובסקי, 2013.5.2.

103. הצופים מקבלים תמלול נלווה של מחשבות (Voice Over) שפותר אותם מהתמודדות עם ניתוח אפשרויות.
 104. גבאי, 29.09.13.
105. הספרות הרפואית מגדירה דיכאון קליני כהפרעה נפשית נפוצה, המאופיינת במצב מתמשך של חוסר אושר, הערכה עצמית נמוכה ושקיעה לתוך עצבות ויאווש עמוקים. פרופ' לאון גרינהאוס, מנהל בתי החולים הפסיכיאטריים 'איתנים' - כפר שאול' מגדיר דיכאון כ"פרק זמן של שבועיים או יותר שבו מתגלים מספר סימפטומים רגשיים כגון מצב רוח ירוד, עצב וחוסר הנאה, בצירוף סימפטומים שיש להם ביטוי פיזי: ירידה תפקודית משמעותית, מחשבות פסימיות ולעתים אובדניות, אי שקט פנימי והאטה, קושי לשבת במקום אחד. יכול להיות קושי בקבלת החלטות והתלבטות בלתי פוסקת גם לגבי דברים שאינם משמעותיים במיוחד כמו מה ללבוש וכו'. עוד יכולים להופיע הסתגרות, צמצום חברתי, ירידה או עלייה בתיאבון ובמשקל, הפרעות שינה וחוסר חשק מיני'. בתוך: לאור, 31.10.2012. הדיכאון מתבטא גם בשינויים נורו-פיזיולוגיים כמו (הפרעה בייצור סרוטונין במוח), שמשפיעים על התפקוד הפיזי.
106. כבר אריסטו דיבר על המרה השחורה ואחריו קמו פילוסופים רבים שדנו בדיכאון מנקודות מבט מגוונות - מוסריות, תיאולוגיות ורפואיות (בשמות שונים, כגון מלנכוליה, אצ'דיה - אחד משבעת החטאים הנוצרים, ואחרים). הדיכאון לא תמיד נחשב לבעיה. כך למשל, בתקופת הרנסאנס, הדיכאון והטירוף נחשבו לסודות היצירה והיוו חלק מהרומנטיזציה של האמן המיוסר.
107. ללא שם מחבר, 27.8.2006.
108. קרסון, בוצ'ר ומינקה, 1988.
109. חוקרים בריטים מצאו כי עומס עבודה רב מגביר עד פי שניים את הסיכון ללקות בדיכאון ובחרדה, מאחר שהלחץ משחרר הורמונים הגורמים לעייפות ולבעיות שינה. במחקר אחר, שפורסם ב-Health Psychology, נלקחה מהמשתתפים בדיקת דם ולאחריה הם התבקשו לעבור מבחנים מלחיצים. בסיום המבחנים נלקחה מהם בדיקת דם נוספת, וזו הראתה שבמקביל לרמת המתח עלתה אצל המשתתפים גם רמת הכולסטרול.
110. Howe, Levy & Caplan, 2004.
111. על תופעת החרדה המודרנית ראו: סטוסל, 2015.
112. הייטנר 2004, עמ' 19.
113. התפשטות תופעת הדיכאון הקליני בקרב צעירים קיבלה אישוש סטטיסטי בכמה מחקרים שנערכו בעולם ובישראל. להלן מספר דוגמאות: סקר ארצי, שנערך על ידי ד"ר דפנה לוינסון וד"ר איבון מנסבך-קליינפלד ממשד הבריאות, בשיתוף עם מרכז שניידר ובית החולים "זיו" בצפת, מצא שיעורים גבוהים של דיכאון בקרב בני נוער (גילאי 14-17). בסקר השתתפו 957 בני נוער בני 14 עד 17 והוריהם. הילד וההורה ענו בנפרד על שאלון שבו שאלות על התנהגות בבית או בבית הספר, בעיות שינה, בעיות בריאות, שימוש בתרופות או בסמים ושאלות בנושא דימוי הגוף. מהסקר עלה כי 11.7 אחוזים מבני הנוער בישראל סובלים מהפרעה נפשית כלשהי, כאשר ההפרעות הנפוצות ביותר הן דיכאון (3.3 אחוזים), הפרעות קשב וריכוז (3 אחוזים), פוביות שונות (2.5 אחוזים), התנגדות לסמכות (1.8 אחוזים), הפרעת חרדה מוכללת (חרדות מתמשכות ותחושת מתח ואימה - הופיעו אצל 1.4 אחוזים) והפרעות טורדניות כפייתיות (1.2 אחוזים). עם זאת, רק שליש מבני הנוער שחשו מצוקה נפשית פנו לקבלת עזרה. בתוך: יסעור, 17.12.2007.
- מסקר, שנערך עבור דה-מרקר, על ידי מחלקת המחקר של חברת "לעומק התודעה שיווק לצעירים", ומתבסס על מאגר הנתונים של TGI, עולה כי הצעירים בישראל סובלים ממיגרנות שהן לעתים קרובות תולדה של מצוקה נפשית. כ-7.4 אחוזים מהחיילים סובלים ממיגרנה באופן כרוני, לעומת 6.1 אחוזים הסובלים ממיגרנה מכלל האוכלוסייה. לנשים בנות 18-35 הראש כואב יותר - 9.5 אחוזים מהן מדווחות על מיגרנה כרונית. לא רק מיגרנות מעיקות על הצעירים - הם גם סובלים מאסתמה יותר מכלל האוכלוסייה. 6.4 אחוזים מהחיילים בשירות סדיר, בני 18-21, סובלים מאסתמה כרונית, לעומת 3.8 אחוזים מכלל האוכלוסייה הסובלים מאותה בעיה. גם כ-4.6 אחוזים מהסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני מדווחים על אסתמה כרונית. אדיר, 29.1.2008.
- בהרצאה שנתן פרופ' אלן אפטר, מנהל מרכז פיינברג לחקר הילד והמחלקה לרפואה פסיכולוגית במרכז שניידר לרפואת ילדים בישראל, הובאו נתונים מצמררים על מצב האובדנות, בעיקר בקרב צעירים, מתחילת המאה הקודמת ועד ימינו אנו. הוא ציין כי התקופות היחידות בהן חלה ירידה משמעותית בשיעורי האובדנות חלו במלחמות העולם. מדי שנה מתאבדים כמאה מתבגרים בישראל, ביניהם כשלושים חיילים, וזו למעשה הסיבה השכיחה ביותר למוות מתחת לגיל 19. במסגרת יום העיון "חונך הנער על פי דרכו?" מטעם האגודה לטיפול במשפחה ובנישואין ולחינוך בחיי המשפחה שנערך ב-14.2.2011 בדרום השרון. מובא בתוך: בר, 15.4.2011.
- מחקר של ארגון הבריאות העולמי, שנערך מדי ארבע שנים, בחן את הבריאות הנפשית והחברתית בקרב נערים ונערות ב-34 מדינות בעולם. בישראל הוא הקיף מדגם ענק של 4,758 תלמידים בכיתות ו', ח' ו-י" מרחבי הארץ. בקטגוריה

- המשמעותית ביותר, הבודקת את שביעות הרצון מהחיים, דורגה ישראל במקום מכובד, אשר משרה אופטימיות (שלישי). במסגרת המחקר, התבקשו הנערים לדרג את חייהם בסולם של 0 (חיים גרועים) עד 10 (חיים מצוינים). 50 אחוזים מהנשאלים הישראלים דירגו את חייהם בציון 9-10. צוות החוקרים של כל מדינה הורשה להוסיף שאלות שמעניינות אותו, ובמקרים אלו לא ניתן לבצע השוואה בין המדינות. בישראל בחרו החוקרים להתמקד בתחושת הבדידות של בני הנוער. והתוצאות? מדאיגות. 44 אחוזים מהנשאלים דיווחו שהם מרגישים בודדים מדי פעם. לפי המחקר, הבנות הישראליות מרגישות זאת יותר מבנים (48 מול 39 אחוזים). נתון נוסף מגלה כי ככל שהנערים בוגרים יותר, כך הרגשה זו מתגברת: בעוד ש-41 אחוזים מתלמידות כיתות ו' העידו על בדידות, בכיתות י' הנתון קפץ ל-47 אחוזים. בתוך: טרבליס-חדד, 6.9.2012.
114. בשנת 2003 פורסם מחקר של פסיכולוגים מאוניברסיטת קנזס סטייט שמצא כי מספר תלמידי המכללות בארה"ב המטופלים בתרופות נוגדות דיכאון הוכפל בשנים 1989-2001. המרכז לחקר הדיכאון באוניברסיטת מישיגן העריך אז שלפחות 15% מהסטודנטים מדוכאים. Sharon, 20.8.2006.
115. בן-שחר, 2007.
116. מזרחי, 20.2.2013.
117. מאז תחילת האינתיפדה (אוקטובר, 2000) ועד סוף שנת 2009 נספרו 3,786 פצועים, שאושפזו בשל היפגעות באירועי טרור ולוחמה. שנת 2002 הייתה שנת ה"שיא" מבחינת היקף פצועי טרור ולוחמה שאושפזו בבתי"ח: 915 פצועים, שהיוו 4.5% מכלל הפצועים בשנה זו ברישום הטרומה. שנת 2006, בה אירעה מלחמת לבנון השנייה, הסתמנה כשנת "שיא" נוספת עם 800 פצועים. אחוז הפצועים באופן קשה ואנוש מקרב נפגעי טרור/לוחמה, גבוה יותר באופן משמעותי (פי 2.5), בהשוואה ליתר הפצועים ואחוז התמותה באשפוז גבוה יותר פי 3. פלג, מוסקוביץ'-ברקאי, גבעון וגולדמן, 2011.
118. Brown & Kulig, 1996/7.
119. הקושי להסתגל לחיים הבוגרים נעשה כה שכיח וחריף ברור הזה עד שהוא הביא להקמת מרפאת צעירים מיוחדת במסגרת מרפאת החוץ לכריאות הנפש למבוגרים בשלוותה. המרפאה מתמחה בצעירים בשנות העשרים לחייהם, ומסייעת להם באמצעות טיפולים קבוצתיים לעבור לחיים בוגרים ועצמאיים. שביט, 2012.
120. יערי, 26.11.2013.
121. יערי, 27.1.2014.
122. Urban & Finn, 15.9.2013; רונן, 23.9.2013.
123. לדברי עורכי הסקר - עדכוני הסטטוסים והתמונות שבהם כולם נראים שמחים ומאושרים עלולים להגביר את תחושת הדיכאון. יתכן שתופעה דומה קיימת אצל צעירים בגילאי העשרים והשלושים. רוננבלום, 30.11.2011.
124. Urban & Finn, 15.9.2013; רונן, 23.9.2013.
125. ארבעה מתוך חמישה אמריקאים בגילאי 18-29 שהשתתפו בסקר שנערך ב-2013 בארה"ב אמרו כי הם מאמינים שרמת החיים שלהם משתפרת עם הזמן - הערכה גבוהה הרבה יותר מזו שנמדדה בכל קבוצה אחרת במחקר (וכמעט כפול מההערכה שניתנה על ידי בני 50-64). גם בישראל עלו נתונים דומים.
126. בראיון ל"ידיעות אחרונות" הסבירה ד"ר טוונג: 'בני דור-האני למדו לצפות ליותר מהחיים, בדיוק בזמן שמשורות טובות ובתים נחמדים הופכים קשים יותר ויותר להשגה. כל זה לעתים קרובות מדי מתבטא בחרדה משתקת ודיכאון מוחץ'. משאט-פריזם, 12.7.2006.
127. Urban & Finn 15.9.2013; רונן, 23.9.2013.
128. ביפן טרנד הדיכאון מכונה 'אימו', קיצור של Emotional או Emotive. סממניו החיצוניים הם שיער גזור אלכסונית (מכסה עין אחת), צבוע שחור עם צבעים נוספים לעתים, מתן ביטוי לדיכאון וכאב לב, ציור של לבבות שותתי דם במחברת, פירסינג, האזנה למוזיקה מלנכולית, כולל ללהקת האימו המצליחה My Chemical Romance, והחצנה מוחלטת של רגשות.
129. נקודת המפנה התרחשה באמצע שנות השמונים, עם הופעתה של תרופה חדשה בשם פלואוקסטין, המוכרת יותר בשמה המסחרי: פרוזאק. הפרוזאק חוללה מהפך חסר תקדים בשוק התרופות העולמי בכך שהיא יצרה תרבות ואידיאולוגיה שלמה של שאיפה לאושר ושמחה. Kramer, 1993; Kramer, 2006; Seligman, 2004; Wurtzel, 2002. אחרי הפרוזאק הופיעו בשוק תרופות מתחרות, בהן פקסיל (סרוקסט), זולופט (לוטרל), וציפרלקס (אסציטלופרם). מאז תפסה ציפרלקס את הבכורה בטיפול בדיכאון וכרבע מיליארד בני אדם ברחבי העולם משתמשים בה. בישראל היא התרופה הנפוצה ביותר.
130. רז'ה של פרופ' גורדון פארקר, פסיכיאטר באוניברסיטת ניו סאות ויילס, שהתפרסם ב'בריטיש מדיקל ג'ורנל' טוען, כי מי שחשים לחוצים, לא יציבים או נוטים לבכי במשך יותר מכמה שבועות ממהרים לפנות לרופא ולדרוש פתרון מיידי. והרופאים נותנים מרשמים. Johnstone, 18.8.2007.
131. Weeks, 29.1.2008; Wilson, 2009; Barber, 2009. מספרם של לוקחי הפרוזאק גדל עד כדי כך, שהם זכו לכינוי 'המעמד החדש השמח'. Dworkin, 2007.

132. במאמרה "מאמא, לעולם לא אעזוב אותך!", כותבת מריון אן-רנטרגם: "באיטליה ובספרד, מדינות בהן הקשר המסורתי למשפחה מתהדרק עוד יותר בשל קשיים כלכליים, נהפכו הילדים האלה לתופעה חברתית. 'אפשר לומר שזאת מגיפה', אמרה בחיך הדמוגרפית רוסלה פאלומבה מהמכון האיטלקי לחקר האוכלוסייה, על אלה שמעדיפים חיים נוחים בבית ההורים על פני הצרות של חיים בוגרים ועצמאיים. תחושת המיאוס מהבמבוצ'יוני נהפכה לעניין פוליטי. באוקטובר 2007 העז שר האוצר, תומאזו פדואה-סקיפה, להעלות את הנושא לסדר היום, כשהציע תוכנית זיכויים כספיים לצעירים ששוכרים דירות. התוכנית נועדה להקל על בני השלושים ש'נשארים בבתי הוריהם ואינם מצליחים להיפך לעצמאיים'. 'בואו נעזיף את הבמבוצ'יוני מהבית', אמר השר לחברי הפרלמנט. מאמא מיה! הדברים עוררו סערה. זה שנים שהאיטלקים מתבדחים על חשבון ה'ילדים של אמא', תוצרי חברה שבה הכוח נתון בידי ה"מאמא". התופעה הונצחה בדברים שאמר השחקן אלברטו סורדי בסרטו של פדריקו פליני 'הבטלנים' מ-1953: "אל תבכי מאמא. לעולם לא אעזוב אותך!" ולפתע, מתנפל שר בממשלה על הבמבוצ'יוני... כלי התקשורת לא חדלו להעלות דעות בנושא, שכללו האשמת מבוגרים-ילדתיים אלה או זיכויים מאשמה, וכן לבזו להורים שילדיהם לא מסוגלים להפוך עצמאיים. הפרסומאים הריחו דם - על שלטי חוצות ברומא נראה גבר כבן 30, שרוע באדישות על הספה. מרקו ואורנלה (זוג הורים לבמבוצ'יוני) מוטרדים ומאשימים את עצמם, את החינוך שקיבלו ואת הילדים המצפים לקבל הכל. 'בשנות ה-70, הבמבוצ'יוני השתייכו לבורגנים. היום הם אנשי מרכז. המרד נגד המשפחה נגמר', אמר מרקו, 'למה שיעזבו את בית ההורים? כאן הם מקבלים הכל. אוכל, ניקיון, כביסה, חברה, דמי כיס'". אן-רנטרגם, 9.04.2008.
133. ב-1987, חיו 47 אחוזים מהאיטלקים בני 20 עד 34 בבתי הוריהם. ב-1995 גדל השיעור ל-52 אחוזים וב-2008 הוא עלה ל-69.7 אחוזים.
134. בתוך: אן-רנטרגם, 9.4.2008.
135. כבר בשנת 2005 פרסם ה"טיים מגזין" נתונים מדהימים: שיעור בני ה-26 שגרים עם הוריהם גדל בארה"ב מ-11 אחוזים בשנת 1970 ל-20 אחוזים באותה שנה. Lev 2005.
- בשנת 2010 פורסם ב"ניו יורק טיימס" ש-40 אחוזים מבני העשרים חוזרים לגור עם הוריהם לפחות פעם אחת מאז עזיבתם את הבית לראשונה. Marantz Henig 18.8.2010.
- על פי נתוני הלשכה לסטטיסטיקה האמריקאית (U.S. Census Bureau data), בשנת 2012 גרו 36 אחוזים מהצעירים בגילאי 18-31 עם ההורים. אלה האחוזים הגבוהים ביותר שנמצאו מזה 4 עשורים. ההערכה היא ששליש עד חצי מהם בוגרי קולג'ים. עוד נמצא שקיימת עליה איטית ויציבה באחוז זה בשנים האחרונות: 32 אחוזים ב-2007, לפני המשבר הכלכלי, גרו עם ההורים ו-34 אחוזים ב-2009, לאחר המשבר. ממצא מעניין נוסף מראה שהגברים יותר מהנשים גרים עם ההורים: 40 לעומת 32 אחוזים. כאשר בדקו את המחצית המבוגרת יותר (גילאי 31-25), נמצא שעדיין 16 אחוזים מהם גרים עם כבית ההורים. Fry, 1.8.2013.
- בשנת 2012 הוערך שכ-85 אחוזים מבוגרי האוניברסיטאות והמכללות בארה"ב חוזרים לגור אצל ההורים. בתוך: שכטר, 2012. הנתונים לגבי קנדה דומים. כ-40 אחוזים מבני ה-29-20 הקנדים גרים עם הוריהם. שכטר, 2012.
- במחקר אחר עלה כי קרוב ל-25 אחוזים מהצעירים בארצות הברית בגילאי 18-34 שכבר יצאו מהבית, חזרו לגור בבית ההורים. Pew research center, 15.3.2012.
- באיחוד האירופאי המספרים דרמטיים עוד יותר. בסקר שנעשה ב-2012 נמצא כי 48.3 אחוזים מבני 18-34 התגוררו בבית ההורים. התופעה הייתה בולטת במיוחד במדינות מזרח ודרום אירופה, שבהן האבטלה גבוהה יותר. 25.8.2013.
- Craig, למעשה, כבר ב-2008 נמצא בסקר שכשליש מהגברים וחמישית מהנשים בני 25-34 עדיין גרים עם ההורים. Eurostat news releases, 8.10.2010. נתונים אלה מחזקים נתונים מסקרים מוקדמים יותר על צעירים המתגוררים בבית הוריהם בכריטיניה, צרפת וספרד. אמלינג, 2004; Cichelli & Martin, 2005.
136. McCarthy, 2007. על פי נתוני מפקד האוכלוסין האמריקאי: 15 אחוזים מהגברים הלא נשואים ו-8 אחוזים מהנשים הלא נשואות בגילאי 25-34 גרו בבית ההורים ב-1998, לעומת 9 אחוזים מהגברים ו-7 אחוזים מהנשים ב-1970. גריגוריאדיס, 14.8.2003.
137. הגיליון של ה-24 במאי 2010.
138. Marantz Henig, 18.8.2010.
139. Hirsh, 12.6.2010; Pickhardt, 11.6.2010.
140. Shaputis, 2004; Landphair, 22.3.2004.
141. Newman, 2012.
142. Austen, 2010.
143. Tran, 2006; Yamada, 2000.
144. כך למשל, במאמר "Adult Children Moving Back Home: Don't Let 'Boomerang Kids' Derail Your Goals" ניתנו בין היתר העצות הבאות: "נסחו ציפיות ברורות מהילדים, הגדירו את משך הזמן שהילדים רשאים להישאר בבית, גבו שכר דירה או אל תקרבו את העתיד הכלכלי שלכם". New York life editorial 2.12.2012. בדוגמא אחרת שם המאמר כבר אומר הכל: "When a recent graduate moves back home: survival tips for"

- Hilton, 13.6.2007, "parents".
145. בן-דוד ועילם, 2012. על העלייה בשיעור הצעירים הגרים עם הוריהם, במיוחד מאז נסיקת מחירי הדיור, ראו: פוקס, 2015.
146. מאנה, 2010; שיר, 2011.
147. תגובה ל: לידור, 18.6.2012.
148. מספר דוגמאות: אהרוני ורז-חיימוביץ', 29.4.2012; כהן, 29.4.2012; צוריאל הררי, 2.8.2012; צוריאל הררי, 12.1.2012; בכר, 23.05.11; בחור-ניר, 25.02.10; ארזי, 30.4.2012; רומס, 30.11.2011; שבע, 16.8.2012.
149. פורום הסטודנטים של אוניברסיטת בן גוריון, 30.4.2010.
150. מצוטטת בתוך: בכר, 23.05.11.
151. מור, 15.10.2012.
152. ללא שם מחבר, 14.1.2014.
153. בשנים האחרונות הופיע ז'אנר חדש של סרטי מסע אמריקאים: בעבר גיבורי הסרטים הללו היו צעירים שיצאו לגלות למעין מסע התבגרות, שבו גילו את עצמם ואת החברה הסובבת אותם. היום מדובר מסע של אמא ובן. כך למשל "דרכים צדדיות" או "אמא מלווה".
154. על פי ד"ח של מרכז טאוב, שיעור הזוגות הצעירים שמתגוררים לבדם ולא עם ההורים הצטמצם ב-15 השנים האחרונות: אם בשנים 1995-1999 כ-50 אחוזים מהמשפחות הצעירות ילידות הארץ חיו באופן עצמאי, הרי בשנת 2010 השיעור הזה ירד ל-39 אחוזים. במקביל, שיעור הזוגות הצעירים שגרים עם ההורים גדל מ-14 אחוזים בשנים 1995-1999 לשיעור של 19 אחוזים בשנת 2010. בן דוד ועילם, 2012.
155. קישון, 1993.
156. לינדר-גנץ, 10.8.2005.
157. לינדר-גנץ וסיני, 2005.
158. לידור, 18.6.2012.
159. דרור, 20.2.2013.
160. בונה-מיקולינסקי, 20.12.2012.
161. צור, ללא תאריך.
162. שכטר, 2012.
163. לידור, 18.6.2012.
164. בר שלום, 4.4.2012.
165. Fleischer, 9.3.2011; שוורץ-אלטשולר, 2012; בירנהק, 2007; Johnson, 18.4.2000; Manes; 11.1.2010.
166. פורסם בסטטוסים מצייצים וקיבל 1,046 לייקים.
167. Thomas, 17.9.2013.
168. פורום הסטודנטים של אוניברסיטת בן גוריון, 30.4.2010.
169. מירית, 3.2.2005.
170. Jones, O'Sullivan & Rouse, 2006.
171. Estroff Marano, 2004.
172. ראו למשל סאטירות בנושא בספרו של יאיר גרבוז "תמיד פולני". גרבוז, 1989.
173. סקר של מכון המחקר ICM העלה, כי הורים כיום נוטים למנוע מילדיהם התנסויות והרפתקאות שבעבר היו טבעיות לילדים. כך למשל, ל-50 אחוזים מהילדים בני 7 עד 12 לא מרשים לטפס על עץ בלי פיקוח מבוגר ול-42 אחוזים לא מרשים לשחק בגינה השכונתית בלי נוכחות מבוגר. בעקבות הסקר נשמעו אזהרות של פסיכולוגים, כי ילדים הנעטפים בצמר גפן אינם רוכשים כלים להתמודד עם אתגרים שעשויים להיקרות בדרכם במהלך החיים. המחקר מוכיח כי משחק הרפתקני מאתגר ילדים, מרגש אותם ועוזר לפתח כישורי חיים חיוניים. סער, 2009.
174. המטפורה הופיעה לראשונה ב-1969 ברב המכר של חיים גינות (between parent & teenager), שם הוזכר צעיר שהתלונן שאמו "חגה מעלי כמו הליקופטר". Ginnot, 1969, pp18. רק בתחילת שנות ה-2000, "הורי הליקופטר" הפך למושג שגור בקרב אנשי שירותים ומנהלה בקולג'ים, כאשר צעירי דור ה-Y החלו ללמוד בהם. 'Helicopter parent', Wikipedia.
175. לפי המרכז למחקר תעסוקה של אוניברסיטת מישיגן, 31% מההורים של סטודנטים כותבים עבורם קורות חיים; 17% משתתפים אתם או במקומם בירידי תעסוקה; 12% מתאמים להם ראיונות עבודה; 9% מנהלים כשבילים את המשא ומתן על השכר במקום העבודה המיועד; 4%; מלווים את הילדים לראיון העבודה ומשתתפים בו באופן פעיל. 57% מהילדים מרוצים מרמת המעורבות של הוריהם ו-28% היו שמחים לו הם היו מעורבים אף יותר. בתוך: צוריאל הררי, 2.8.2012.
176. Estroff Marano, 2004.
177. מצוטטת בתוך: צוריאל הררי, 2.8.2012.

178. Erlich, 1993 בתוך קרמניצר, דצמבר 2004. יש לציין שהמחקר נעשה כאשר דור ה-Y עדיין לא היה בצבא (אלא רק דור ה-XY) אך הוא מרמז על המגמה.
179. עד כדי כך הגיעו הדברים שב-2011 פרסם נציב קבילות החיילים, האלוף (מיל') יצחק בריק, איגרת בנושא מעורבות הורים בטיפול המפקדים בחייליהם, במטרה לסייע למפקדים להתמודד עם המצב המורכב. 'יש בצבא תפיסת עולם שאומרת 'ההורים מפריעים לי'', הסביר בריק. 'הטענה היא שהורים מתקשרים ומתערבים, והרבה פעמים צועקים וכועסים - למה לא עשיתם ולמה כן עשיתם לכן שלי, ולמה הוא לא ישן שש שעות ולמה הוא לא הלך לרופא. יש הרבה מפקדים שלא יודעים איך להתנהל מול הורה ומתחילים לצעוק בחזרה, ואז מתנהל דיון שמגיע למקומות לא נעימים, כי יש מפקדים שמרגישים שההורים נכנסים להם לתוך החצר ומשפיעים לרעה על היחידה. אני אומר לאותם מפקדים - חבר'ה, ההתערבות מצד ההורים זו עובדה שצריך ללמוד לחיות איתה, כי היא לא הולכת להשתנות'. בתוך: רוזנר, 2011.
180. מצוטט בתוך: רוזנר, 2011.
181. מצוטט בתוך: רוזנר, 2011.
182. רוזנר, 15.12.2011.
183. מצוטט בתוך: רוזנר, 2011.
184. מצוטט מפי יגיל לוי בתוך: רוזנר, 2011.
185. על התופעה ראו: עומר, 2013. פרופ' חיים עומר, ראש המגמה הקלינית בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, החתום על ספרים רבי חשיבות והשפעה כגון 'שיקום הסמכות ההורית', יסד ב-2010 מרכז לייעוץ ולמחקר, ראשון מסוגו בעולם, בנושא תלות תובענית. הוא מתייחס אל התופעה כאל הפרעה ביחסים בין הורים לילדים, שעשויה לנבוע מהפרעת חרדה של הילד.
186. Crews, 18.11.2012.
187. ביניהם: ABC News Blogs; London's Daily Mail. 'מרד ההורים' המתוסכלים בילדים הלא בוגרים והאנוכיים שלהם מצא ביטוי אומנותי נוקב בסצנת הפתיחה של הפרק הראשון של סדרת הטלוויזיה רבת התהודה 'בנות', שעסקה בדור ה-Y (להרחבה בנושא זה). הוריה של האנה, גיבורת הסדרה, מזמנים אותה לפגישה במסעדה, ומודיעים לה שהתמיכה הכלכלית בה מופסקת, ושהיא תאלץ להסתדר בעצמה. התגובה שלה משעשעת ועצובה כאחד, ומשקפת את המציאות: היא מבקשת אורכה (שהיא לא מקבלת) וכתוצאה מכך היא מודיעה להם, שהיא עסוקה מדי מכדי להיפגש איתם פעם נוספת במהלך השבוע. בעקבות הפסקת המימון על ידי ההורים האנה מודיעה לבוס האטום שלה, שהיא לא תוכל להמשיך לעבוד כמתמחה ללא תשלום (ניצול שכיח של בני הדור). במקום לשלם לה משכורת הוא מודיע לה שיצטער לאבד אותה כעובדת.
188. אחד המכתבים הראשונים ברוח הזו נכתב על ידי העיתונאי יצחק טסלר ופורסם ביולי 2013 ב-Ynet דעות, תחת השם 'בני היקר. אתה מפונק!'. טסלר, 4.7.2013. אפשר שאין זה מקרה שהכותב הוא אדם דתי, שכן שבניגוד למגזר החילוני, במגזר הדתי והחרדי משמעת עצמית וכיבוד הורים נחשבים עדיין ערכים מרכזיים. ראוי לציין שרוב הטוקבקים למאמר הזה היו שליליים.
189. אפילו בתו של קרוז, הקצין בדימוס, טענה שהוא צדק, וביקרה אותו רק על הדרך שבה הביע את דעתו. 'איני חושבת שזו היתה הדרך הנכונה לתמוך בנו או להמריץ אותנו', היא אמרה בראיון ל'לונדון טלגרף'. 'הוא עשה אותנו מפלצות והתעלם מהטוב'. מקרה חריג מאוד הוא של רייצ'ל קאנינג, בחורה בת 18. היא תבעה את הוריה בבית משפט באשמת נטישה ובדרישה שימשיכו לממן אותה. הפרשה זכתה לכותרות ברחבי העולם והפכה למוקד שיה במיליוני בתי אב. הכל התחיל כאשר קאנינג הצעירה עזבה את בית ההורים ועברה לגור אצל חברה לאחר שחשה שחיה "בלתי נסבלים", בשל חוקי התנהגות שקבעו ההורים. היא ראתה בהם התעמרות. אביה של החברה, עורך דין במקצועו, הסכים לייצג אותה בתביעה, שבה דרשה להכיר בה כ"בלתי עצמאית ותלויה בהורים". המשמעות היא חיוב ההורים לשלם לה 650 דולר בשבוע להוצאות שכר לימוד ומחיה עד שתגיע לאוניברסיטה, פלוס לימודים אקדמיים. זאת, למרות שחצתה את גיל 18. השופט האמריקאי לא התרשם מהטענות של קאנינג, שכלי התקשורת הגדירו כ"מפלצת מפונקת". הוא הזכיר לה שבמהלך השנה האחרונה היא הועפה מבית הספר פעמיים, נתפסה שיכורה, סירבה לחזור הבית בשעות הגיוניות וגם לא להיפרד מהחבר שלה, שההורים חשוב שמשפיע עליה לרעה. "אנחנו חייבים להיזהר מאד שלא להידרדר למצב שבו אנחנו פותחים את השער בפני כל ילד בן 12 לתבוע את הוריו בדרישה שיקנו לו אקסבוקס, בן 13 שיתבע את ההורים בגין אייפון או בת 15 שדורשת טלוויזיה עם מסך 60 אינץ'", סיכם השופט, לפני שדחה את התביעה של הצעירה החצופה. הדבר היחיד שלו הסכים הוא לדון בחובתם של ההורים לממן את הלימודים האוניברסיטאיים של הפרינצסה. Daily Mail Reporter, 13.3.2014; ליפשיץ-קליגר ווגנר 13.3.2014.
190. Morris, Cui & Steinberg, 2013; Ginott, 2003; Bornstein, 2002; Steinberg, & Silk, 2002; Steinberg, 2001.
191. בספרות המדעית מקובל להבחין בין ארבעה סגנונות הורות, שבאים לידי ביטוי במאפייני הסמכות שהם מפעילים כלפי ילדים ומתבגרים - סגנון הורות שתלטני (authoritarian), סגנון הורות מתירני (permissive), סגנון הורות סמכותי (authoritative), וסגנון הורות דוחה ומזניח (rejecting - neglecting).

192. נכון שכבר בתקופתם התחוללו בעולם שינויים בתחום תפישת הילד וחינוכו, ברוח הפסיכולוגיה ההומאנית (מבית מדרשם של יאנוש קורצ'ק, וילהלם רייך, א.ס. ניל ואחרים), אבל השינויים הללו נקלטו בעיקר בקרב שכבה מצומצמת של וותיקים ומשכילים (בדגש על תנועת ההתיישבות העובדת).
193. Patel, 2.8.2007.
194. ד"ר ספוק (בנג'מין מקללין ספוק - Benjamin McLane Spock), מחבר המדריך הפופולרי 'הטיפול בתינוק ובילד' (The common sense book of baby and child care) שמשל בכיפה בשנות ה-50 וה-60 (מכר יותר מ-50 מיליון עותקים, נכון ל-1998, ותורגם ל-39 שפות, כולל לעברית - ספוק, 1962), שדרג במקצת את הבנת תפקיד ההורה באמצעות התובנות הפסיכולוגיות החדשות שסיפק לקוראיו. אבל רק אימהות מעטות, בעיקר מהשכבה המשכילה בארץ, ממש נעזרו בו. כל השאר גידלו ילדים על בסיס אינסטינקטים ו'עצות סבתא'. ספרו של ד"ר פיטצ'ו דודסון 'המקצוע: הורים', שתורגם בישראל בתחילת שנות השבעים (דודסון, 1971), שדרג את ספרי העצות להורים המתחילים. כשמו, כן הוא, בישר את הפיכת ההורות ל'מקצוע'.
195. הציפיות והחששות שהטילה הפסיכולוגיה על האימהות, הועברו גם לאבות, וזאת באמצעות המהפכה הפמיניסטית. עד מהרה התברר שמהגבר החדש ('הרגיש') מצופה להיות לא רק בעל רגיש ומסור, אלא גם אב רגיש ואכפתי. הציפייה הזאת מוצאת את ביטוייה בין השאר בסגנון המדריכים החדשים, שפונים היום לאבות החדשים. למשל, 'אבאלה' של יקיר אלקריב, 'אבא נולד: מדריך ההיריון לגבר' של תמר שחר ואביב שטיין או 'השנה הראשונה - עצות ופתרונות מעשיים לאב הטרי וגם לכת זוג' של ד"ר עוזי רייס ויפעת רייס. אלקריב, 2008; שחר ושטיין, 2007; רייס ורייס, 2004.
196. שיר, 18.1.2006.
197. מטבע הדברים, ההורים ההישגיים והחרדתיים ביותר באים מהשכבה המשכילה והמבוססת. אין תמה שספרי גידול התינוקות החדשים פונים אליהם בסגנון עסקי ויזי-טקי ומזכירים הוראות הפעלה של מכשיר חשמלי. אחד המדריכים מכונה 'תינוק - המדריך למשתמש: הוראות הפעלה, פתרון בעיות ועצות תחזוקה' (בורגניכט ובורגניכט, 2007). התינוק נקרא שם 'דגם', את אוזניו מכנים 'חיישני קול' ואת הרופא 'ספק שירות'. במדריך אחר ראש התינוק מכונה (בחצי הומור) 'מעבד מרכזי', הבטן נקראת 'יחידת עיבוד מזון' והחיתול 'בקרת פסולת'. מדריכים אחרים משתמשים במושג 'לוחש', כמו 'סודותיה של הלוחשת לתינוקות - כיצד להתחבר ולתקשר עם תינוקות' (הוג, 2002) בסגנון תוכנית הטלוויזיה הפופולרית 'הלוחש לכלבים', שמייצעת כיצד לגדל ולאף כלבים.
198. עפרי אילני, פרסם כתבה נרחבת על התופעה, שבה נכתב: 'תרבות השיפור העצמי משתלטת על כל היבט של החיים ומצמידה לכולם ציון בלתי מספיק. לכאורה, בחברת הצריכה העכשווית נפרשים לפני האדם אין-ספור שירותים ומוצרים שמספקים לו אושר והנאה. אלא שבאופן מוזר, מה שמוצב לפני הפרט הוא דווקא שורה אין-סופית של דרישות. האזרח-הצרכן של החברה הפוסט-תעשייתית אף פעם לא מספיק טוב, והוא נדרש לעבור חינוך מחדש בכל תחומי החיים כדי לעמוד בסטנדרט. את האידיאלוגיות והאוטופיות החברתיות החליפה אוטופיה אינדיווידואליסטית, של תפקוד מושלם בתוך גוף מושלם. אך כמו באוטופיות אחרות, הבטחת ההגשמה העצמית נהפכת לסוג מתוחכם של דיכוי ומשטור. מלבד הכשירויות המובנות מאליהן בשוק העבודה והדרישה התמידית 'להיראות טוב', אנו מוצפים בדרישות המציבות סימן שאלה על התפקוד שלנו בכל תחום: מתברר שאנחנו לא יודעים לנהל את הבית, לא יודעים לגדל ילדים, לא יודעים לאכול, לא יודעים לעשות סקס. [...] כל הדברים מסביבנו כל הזמן משררים שאנחנו צריכים לעשות עוד משהו קטן בשביל להיות מושלמים באמת [...] בדור של ההורים שלנו לא היה לחץ כבד כל כך להיות מאושרים. היה להם אולי לחץ לרכוש דירה, מכונית, להצליח. אבל אף אחד לא נכנס להם לדינמיקה של הרגעים הקטנים של החיים וניסה להגדיר מה הם אמורים לעשות'. אילני, 1.1.2008.
199. 'פעם דיברו הרבה פחות על הקשיים שנוגעים להורות, והיום הכל הרבה יותר פתוח לדיון', אומרת רננה צימבליסטה, יועצת הורית ומרכזת סדנאות ההורים ברשת דיאדה, בראיון. 'אבל התוצאה היא גם שכל אמא מוצפת בהערות, ביקורת ועצות, וכל רגע אומרים לה שהיא לא עושה את הדברים כמו שצריך. ההורים מרגישים המון רגשות אשמה. הילד צריך להתפתח הכי מהר, לקבל את הציון הכי טוב, להיות בהכי הרבה חוגים'. מצוטטת בתוך: אילני, 1.1.2008.
200. אחד הסממנים הוא ריבוי החוגים לתינוקות ולילדים. גם ילדי דור ה-X נשלחו לחוגים שונים אחרי שעות הלימודים, אבל אצל ילדי דור ה-Y זו הייתה מגמה סוחפת ויושמה מגיל צעיר מאוד (גם בשל העלייה ברמת החיים והצטרפותן של נשים רבות לשוק העבודה). החוגים הללו מצד אחד העסיקו את הילדים ולעתים גם סיפקו מסגרת קהילתית וחברתית לנשים, אבל בה בעת הם הפגישו נשים חסרות בטחון זו עם זו ויצרו מעין תהודה של שיח הורות מתלבט וחסר בטחון. קופפר, 16.9.2005.
201. בספר "שיפור עצמי בע"מ" (Self Help Inc.) מתארת הסוציולוגית מיקי מגי את התעשייה הזאת כסממן של מצוקה חברתית וחסר ביטחון. McGee, 2007.
202. תגובה לכתבה: צוריאל הררי, 27.6.2013.
203. Harvey, 15.9.2013.
204. מצוטטים בתוך: חיים, 28.7.2012.
205. בר שלום, 4.4.2012.

206. כוכבי ועמירם, 2007.
207. עמרם, 11.2.2013.
208. כוכבי ועמירם, 2007.
209. אלדר, 2011.
210. אדלר, 2004.
211. קופפר, 2005, 2012; Estroff Marano, 2004.
212. פרודיה על התופעה הוצגה בסדרה 'רמזור', בה לילך (האם) מגלה כי בבית הספר של דניאל (הבת) נערכות בחירות לראשות מועצת התלמידים ומחליטה להריץ אותה לתפקיד במלוא הקיטור, למרות שדניאל לא מעוניינת בכך. "רמזור", עונה 3, פרק 10.
213. אלמוג, 2004.
214. כך למשל נמצא במחקר שערכו פרופ' זיידנר, פרופ' חסי בן-צור ושלומית רשף. המחקר ביקש לבדוק האם חשיפה לסיקור טלוויזיוני של אירועי טרור או אלימות פוליטית, שהופנו כלפי ישראלים, יכולה לשמש כ"איום עקיף" על הצופה, למרות שהוא כלל לא היה מעורב באירוע והאם ה"איום העקיף" גורם לאבדן של משאבים פסיכולוגיים - בדומה למה שגורם איום ישיר. במחקר השתתפו 78 סטודנטים, שמייצגים את השונות התרבותית באוכלוסייה הישראלית. 39 מהם צפו בקטעי וידאו, שבהם משודרים אירועי טרור או אלימות פוליטית אחרת כלפי ישראלים כפי ששודרו במהדורות החדשות בעשור האחרון. קבוצת הביקורת צפתה בקטעי וידאו באותו אורך שהציגו התרחשויות יום-יומיות ולא אלימות, כפי שהן הופיעו במהדורות החדשות. מהממצאים עולה כי הנחקרים שצפו באירועי הטרור חשו איום רב יותר על חייהם ודיווחו על רמה נמוכה באופן מובהק של משאבים פסיכולוגיים (כגון תחושת הצלחה, משמעות ומחויבות), בהשוואה לקבוצת הביקורת. כמו כן, לאחר הצפייה הם דיווחו על רמות גבוהות יותר של תחושות שליליות ומצב רוח שלילי בהשוואה לקבוצה השנייה. לדברי החוקרים, על פי תוצאות של מחקרים קודמים שבחנו חשיפה לאיום אמיתי, תוצאה אפשרית של אבדן המשאבים הפסיכולוגיים והרמות הגבוהות של תחושות שליליות היא היווצרות של טראומות משניות וסינדרומים פוסט טראומתיים, שלמעשה מתרחשים אצל אנשים שלא חוו כלל את האירוע הטראומתי. Zeidner & Ben-Zur, 1993.
215. Furedi, 2001.
216. בשנות ה-90 היו 2-5 פיגועי טרור בשנה. ב-2001 המספר זינק ל-31 פיגועים, ב-2002 הגיעה לשיא של 47 פיגועים, ב-2003 היו 22 פיגועים ואחר כך מספרם ירד בהדרגה ל-3-1 פיגועים בשנה. סך הכל בשנים 2011-1993 היו 153 פיגועי טרור. רשימת פיגועי הטרור במדינת ישראל, בתוך אתר משרד ראש הממשלה.
217. עמוס גלבוע, תאר את הטראומה ואת השפעתה העמוקה במאמר חשוב: 'במלחמת המפרץ הראשונה נפלו על ישראל, בפעם הראשונה בתולדותיה, טילים ארוכי טווח ממדינה שאינה גובלת עמה. ההשלכות שבכך הן ממש היסטוריות מבחינת כל תפיסת הביטחון הישראלית. בסך הכול נפלו על גוש דן וחיפה ואזור הנגב 39 טילי סקאד משופרים. רק אדם אחד נהרג ישירות מפגיעת טיל, ועוד כמה מתו מהתקף לב, היה נזק לרכוש, אך לא בממדים מבהילים. כל מחקרי הביצועים שנערכו ערב המלחמה אכן הראו שהנזק הפיזי לא יהיה גדול. אבל, וזהו אבל אדיר, ההשפעה הפסיכולוגית, המוראלית, על עם ישראל הייתה אדירה, מסחררת. הפחד מפני הטילים היה מדהים, כי לא ידעו מתי ייפול הטיל והיכן הוא ייפול והאם זה יהיה טיל כימי. ולא רק זאת, לעם ישראל לא הייתה אז שום יכולת להתגונן בפני הטילים. מול מטוסי אויב ידעו שיש לנו את חיל האוויר, אבל מול הטילים לא היה כלום. זוהי תחושה איומה. לראשונה הפך העורף לחזית, ולראשונה הערבים, וכל אויבינו, נוכחו לדעת כי הם מצאו את התשובה האסטרטגית לעוצמה הישראלית ובמרכזה העליונות האווירית המכרעת שלנו - טילים שיפגעו בעורף האזרחי הישראלי ובמרכזי הכובד האסטרטגים של מדינת ישראל. גלבוע, 2012.

[לדף המאמר באתר <<](#)